

□ statsvetenskaplig tidskrift

2006 / 3

Ulf Petåjö: J. S. Mill och bestraffningar av 'self-regarding acts'
Axel Rodenius: Internationell demokratisering. Utvecklingstrender
och förklarande faktorer

2006-03-01

Dag Anckar – Marie-Louise von Bergmann-Winberg – Mats Lindberg:
Sakkunnigutöföanden till anställning som professor i statsvetenskap
vid Växjö universitet

Helena Wockelberg: Förbundsredaktören har ordet

Paula Blomqvist: Bo Rothstein – ordförde, energisk och pedagogisk

Elin Naurin: Arvet efter Jörgen Westerstähl

Ludvig Beckman: Herbert Tingsten – tidskriftens föder

2006-03-01

Martin Nilsson: Demokratisering i Latinamerika under 1900-talet
– vänstern och demokratis förklaring. Anm. av Anders Ullin.

2006-03-01

Vertical line on the left side of the page.

Vertical line on the right side of the page.

108 2006/3 Innehåll

Uppsatser

- Ulf Petäjä*: J. S. Mill och bestraffningar av 'self-regarding acts' 235
Axel Hadenius: Internationell demokratisering. Utvecklingstrender och förklarande faktorer. 249

Översikter och meddelanden

- Dag Anckar – Marie-Louise von Bergmann-Winberg – Mats Lindberg*: Sakkunnigutlåtanden till anställning som professor i statsvetenskap vid Växjö universitet 262

Statsvetenskapliga förbundet

- Helena Wockelberg*: Förbundsredaktören har ordet 312
Paula Blomqvist: Bo Rothstein – orädd, energisk och pedagogisk. 313
Elin Naurin: Arvet efter Jörgen Westerståhl 314
Ludvig Beckman: Herbert Tingsten – idékritikens fader 317
Notiser 319

Litteraturgranskningar

- Martin Nilsson*: Demokratisering i Latinamerika under 1900-talet – vänstern och demokratins fördjupning. Anm. av Anders Uhlin. 320

Statsvetenskaplig tidskrift

Utgiven av Fahlbeckska stiftelsen med stöd av Vetenskapsrådet. **redaktionssekreterare** Mats Sjölin (ansvarig utgivare) **bitr redaktionssekreterare** Teresia Rindefjäll **förbundsredaktör** Helena Wockelberg **redaktionsråd** Christina Bergqvist, Uppsala universitet, Mikael Gilljam, Göteborgs universitet, Patrik Hall, Malmö högskola, Cynthia Kite, Umeå universitet, Mats Lindberg, Örebro universitet, Michelle Micheletti, Karlstads universitet, Ulf Mörkenstam, Stockholms universitet, Teresia Rindefjäll, Lunds universitet, biträdande redaktionssekreterare, Mats Sjölin, Lunds universitet, redaktionssekreterare, Helena Wockelberg, förbundsredaktör **teknisk redaktör** Bengt Lundell **grafisk form** Henrik Malmqvist

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år **prenumerationspris** 2006 360 kr **enstaka nummer** 95 kr **medlemmar** i Statsvetenskapliga förbundet och **studenter** erhåller tidskriften till rabatterat pris. Prenumeration sker via hemsidan, genom insättning av avgiften på plusgiro 27 95 65-6 med angivande av namn och adress eller genom meddelande till tidskriftens expedition

Eftertryck av tidskriftens innehåll utan angivande av källan förbjudes

Adress Statsvetenskaplig Tidskrift, Box 52, 221 00 Lund **telefon** 0470-708217 (Sjölin) 222 4602 (Rindefjäll) 222 1071 (Lundell) **telefax** 046-222 4006

e-post statsvetenskaplig.tidskrift@svet.lu.se **hemsida** www.statsvetenskapligtidskrift.se

tryck Studentlitteratur, Lund 2006 ISSN 0039-0747

■ Anvisningar till författare

Manuskript insändes per e-post till <Statsvetenskaplig.Tidskrift@svet.lu.se> som ordbehandlingsdokument. Uppsatser och översikter granskas genom anonym peer-review. Författaren får dock ta del av granskarnas kommentarer. Litteraturgranskningar och meddelanden genomgår redaktionell granskning. Efter beslut om publicering insändes slutgiltigt manuskript som ordbehandlingsdokument per e-post till <Statsvetenskaplig.Tidskrift@svet.lu.se>. Vid tveksamhet om den tekniska utformningen, kontakta Bengt Lundell, Statsvetenskaplig Tidskrift, Box 52, 221 00 Lund, tel. 046-222 10 71, <Bengt.Lundell@jur.lu.se>. Tidskriften använder från årgång 107 ny redigeringsteknik. Texterna publiceras också på tidskriftens hemsida.

Statsvetenskaplig Tidskrift publicerar uppsatser, översikter och meddelanden, litteraturgranskningar samt notiser, på svenska, danska, norska och engelska. Författare får granska korrektur.

Manuskript bör utformas enligt följande anvisningar.

- 1 Arbetets titel anges på separat titelsida, med uppgift om författare, institutionsanknytning, fullständig adress inklusive e-postadress och telefon.
- 2 *Uppsatser* och *översikter* inleds med en abstract på engelska, högst 150 ord. Uppsatsers omfång bör ej överstiga 75 000 tecken, inkl. noter, exkl. litteraturförteckning.
- 3 Huvudtexten skall innehålla högst två rubriknivåer (förutom arbetets titelrubrik).
- 4 Tabeller och figurer skall vara numrerade och försedda med beskrivande rubrik. Figurer och större tabeller bifogas separat. I huvudtexten anges var tabeller och figurer skall inplaceras.
- 5 För referenser används parentessystemet. Ex: (Lukes 2005: 5-7, Gilljam - Hermansson 2003: 10). Kommenterande fotnoter numreras löpande.
- 6 Refererad litteratur redovisas i särskild litteraturförteckning, placerad efter huvudtexten. Förteckningen utformas i enlighet med följande exempel.

Dahl, Ann-Sofie. 2005. Freivalds förklaringar, *Smedjan* 20/1, tillgänglig på <<http://www.smedjan.com>>, citerad 2/2 2005.

Esaiasson, Peter, 2003. Vad menas med folkviljans förverkligande?, s 30-53 i Gilljam, Mikael - Hermansson, Jörgen (red), *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.

Hall, Patrik, 2004. Autonoma krafter och anpassade människor: diskursiv makt inom svensk IT-politik, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 106, s 97-124.

Hegeland, Hans, 2004. "Europeiska unionen I nationella parlament - inrikespolitik eller utrikespolitik?". Paper, Statsvetenskapliga Förbundet, arbetsgrupp Europaforskning, Stockholm.

Sjölin, Mats, 2004. *Politisk etik*. Lund: Studentlitteratur.

- 7 Vid *litteraturgranskningar* redovisas på titelsidan det granskade arbetet enligt följande exempel.

Katarina Barrling Hermansson: *Partikulturer. Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 159. Uppsala 2004: Acta Universitatis Upsaliensis.

■ J. S. Mill och bestraffningar av 'self-regarding acts'

ULF PETÄJÄ¹

ABSTRACT

J. S. Mill and punishment of 'self-regarding acts'. In his famous essay *On Liberty*, John Stuart Mill divides individual acts in two categories; acts that only harm the acting individual himself, and acts that harms other individuals. The former is called 'self-regarding acts' and the latter is called 'other-regarding acts'. There has been a long debate between famous scholars about how to interpret Mill at this point. Some argue that Mill permit that (i) *only* other-regarding acts could be punished, and other argue that Mill support that (ii) *even* self-regarding acts could be punished. I argue that Mill could not hold both of the positions at the same time, and if he does he must be guilty of a severe inconsistency. The analysis shows that interpretation (ii) is most reasonable. One conclusion that follows is that Mills liberalism is not "radically individualistic", it is instead a perfectionistic form of political liberalism, including both radical and communitarian ideas.

John Stuart Mills 'harm principle', som är central för hans kanske mest kända verk *On Liberty* ([1859] 2003),² har tolkats som ett kärnvärde i den liberala³ idétraditionen. Mills skadeprincip uttrycks på följande sätt:

The only freedom which deserves the name, is that of pursuing our own good in our own way, so long as we do not attempt to deprive others of theirs, or impede their efforts to obtain it. (Mill 2003: 16)

Individens frihet är här det primära värdet. Det tycks innebära att individens frihet inte får begränsas, av lagen eller andra kontrollinstrument, under några som helst omständigheter så länge skadeprincipen inte överträtts, även om individen riskerar att skada sig själv (men inga andra). Frågan är då om det är den enda rimliga tolkningen av Mill: att individens frihet inte får begränsas genom någon form av bestraffning så

-
- 1 Fil. dr. Ulf Petäjä är t.f. lektor i statsvetenskap vid sektionen för hälsa- och samhälle, Högskolan i Halmstad. E-post: ulf.petaja@hos.hh.se
Jag vill tacka följande personer för kommentarer på olika versioner: Ludvig Beckman, Mikael Eriksson, Andreas Gottardis, Ronnie Hjort, Mats Lindberg, Helen Lindberg, Bo Lindensjö, Lennart Lundquist, Karl Loxbo, Jouni Reinikainen och Anders Urbas.
 - 2 Jag har använt mig av utgåvan *J. S. Mill On Liberty and Other Writings* (2003) med Stefan Collini som redaktör.
 - 3 Med termen 'liberal' avses i artikeln, om inget annat sägs, politisk liberalism, inte ekonomisk liberalism. När det gäller Mills syn på ekonomi tycks hans sympatier snarare ligga åt vänster, men det är en omstridd fråga. I artikeln "Chapters on Socialism" (Collini (2003) synes Mill vara sympatiskt inställd gentemot de tidiga socialisterna, särskilt Robert Owen, då dessa betonar samarbete istället för konkurrens.

länge individen inte begränsar eller skadar andra individers frihet. Det tänker jag ifrågasätta.

I den här artikeln ska därför följande fråga diskuteras: Huruvida J. S. Mill i *On Liberty* uttrycker att (i) individen *endast* kan straffas för other-regarding acts, dvs. handlingar som individen utför och som skadar andra individer eller (ii) att individen *även* kan straffas för self-regarding acts, dvs. handlingar som enbart berör individen själv.⁴

Problemet är att Mill inte kan omfatta *båda* (i och ii) ståndpunkterna, eftersom han då skulle vara inkonsekvent och motsägelsefull. Empiriskt betraktat finns det dock olika tolkningar där en del – de flesta faktiskt (t.ex. Berlin 1969; Ten 1980; Gray 1983 samt O'Rourke 2001) – tycks stödja (i) medan andra (t.ex. Persson 1998 och Hamburger 1999) anser att (ii) är rimligast. Detta problem ska jag ta ställning till. Jag tänker argumentera för att tolkning (ii) är rimligast och att det finns goda skäl för att hävda att Mills synsätt dels inte är så individualistiskt som det ofta påstås, dels att distinktionen mellan other-regarding och self-regarding acts inte är hållbar.

Syftet med artikeln är att kritiskt granska och nyansera diskussionen kring Mills syn på bestraffningar, framförallt som det kommer till uttryck i *On Liberty* ([1859] 2003). Innan den egentliga analysen genomförs ska här först skrivas några allmänna rader om Mills ställning inom den liberala idétraditionen.

Mill som paradigmatiske liberal

När människor diskuterar liberalismen är det snarare regel än undantag att John Stuart Mill nämns som en viktig förgrundsfigur och idégivare. Han betraktas i allmänhet som en frihetens försvarare; som en yttrandefrihetsprofet; som en person vars skäl för att begränsa statens makt över individen är starka och övertygande. Exempel på det här är Stefan Collinis omdöme om Mill som "the pre-eminent representative of liberalism" (Collini 2003: xxv). Ett annat exempel är när Isaiah Berlin skriver att Mill är att betrakta som en av "the fathers of liberalism" (Berlin 1969: 161). Ett tredje fall är när John Gray hävdar att Mill är en "paradigmatic liberal" eller "a true liberal" (Gray 1983: 119). Till sist kan nämnas C. L. Tens utsaga, att *On Liberty* är "the most eloquent expression of the liberal theory of the open society" (Ten 1980: 1).

Sammanfattningsvis är intrycket att Mill och hans *On Liberty* av kommentatorerna betraktas som själva kvintessensen av liberalt tänkande. Och i centrum för liberalt tänkande står individens frihet, vilket elegant uttrycks genom skadepincipen.

Nu är inte syftet att diskvalificera Mills liberalism och Mills liberala idéer. Målet är inte att nå fram till slutsatsen "Mill är ingen riktig liberal".⁵ Det skulle kräva att det finns en liberal essens med objektiv existens, som kunde stå som oberoende måttstock. Med andra ord: om man är begreppsessentialist skulle begreppet "liberalism" kunna hänföras till den "sanna" eller "objektiva" liberalismen. I Poppers (1966) anda

4 Idén till artikeln kommer från läsningen av Joseph Hamburgers *John Stuart Mill On Liberty and Control* (1999). I den mån jag har några anspråk på originella idéer står jag i tacksamhetsskuld till Hamburgers verkligt originella bok. Skillnaden mellan mig och Hamburger är att han primärt vill visa att Mills främsta syfte med *On Liberty* är att ge skäl för att både frihet och kontroll är nödvändiga; att Mill anser att kontroll är ett nödvändigt villkor för att utöva frihet. Jag, däremot, lägger istället tyngden på det som tycks vara en motsättning mellan self-regarding- och other-regarding acts, när det gäller bestraffningar.

är jag snarare nominalist och betraktar begreppet "liberalism" som endast en beteckning på ett fenomen (Björklund 1977: 47). Någon "sann" liberalism existerar ej, bara olika beteckningar på ett komplext fenomen, vars beteckningar i sig kan vara mer eller mindre välgrundade.

Efter att ha slagit fast att Mill av många betraktas som en liberal eminens av högsta rang går vi först in på hans syn på bestraffningar när det gäller other-regarding acts och därefter tar vi oss an hans syn på self-regarding acts. Till sist drar jag några konsekvenser ur diskussionen om other- och self-regarding acts. Först några rader om svårigheten att tolka Mill.

Att tolka Mill

Ett problematiskt element när det handlar om att tolka Mills *On Liberty* är att han dels inte definierar de termer han använder, dels att han använder olika termer omväxlande trots att han ofta synes åsyfta samma sak. Don Habibi skriver t.ex. att Mill i *On Liberty* "... does not provide a careful analysis of his key terms. Both 'freedom' and 'liberty' are used in a variety of ways" (Habibi 2001: 127).⁶ Ett liknande problem ger Hamburger uttryck för:

Mills varied and ambiguous uses of words as coercion, interest, and harm are tortuously interpreted to make Mill's position compatible with twentieth-century conceptions of liberty, and Mill's arguments are recast so they are congenial to twentieth-century theories. (Hamburger 1999: xii)

Hamburgers ord uttrycker således att Mill kan anklagas för att vara mångtydig – om man anlägger de *nutida* kraven gällande vetenskaplig och språklig stringens på Mills texter – men såvida man är medveten om att *On Liberty* bör ses som en visionär essä i första hand snarare än en logiskt konsistent text är det mer förståeligt att texten präglas av språklig mångtydighet och ordrikedom – viljan att uttrycka maximal språklig och logisk precision hamnar därför på mellanhand.

För mitt vidkommande kommer jag att hävda att Mill använder termerna 'penalties' och 'punishment' både när det gäller legala straff såväl som när det gäller icke-legal straff, t.ex. moraliska eller sociala bestraffningar. Vanligtvis brukar de engelska termerna 'penalties' eller 'punishment' på svenska benämnas med termerna 'straff' eller 'bestraffning'. Ett straff eller en bestraffning tolkas här som att individens frihet begränsas på något sätt. Mill skrev själv, innan *On Liberty*, följande om detta: "Liberty in its original sense, means freedom from restraint. In this sense, every law, and every

5 Dworkin skriver att Mills *On Liberty* ofta har använts i syfte att misskreditera liberalismen. Han skriver: "... critics of liberalism have been pleased to cite the essay as the most cogent philosophical defence of that theory, and then, by noticing the defects in its argument, argue that liberalism is flawed" (Dworkin 2001: 259). Mitt syfte är inte heller att visa att liberalismen är "flawed", då det skulle förutsätta, som tidigare nämnts, att det finns en annan, mer "riktig ideologi". Min slutsats, däremot, av analysen av Mills text är att hans politiska liberalism i grunden inte är orimlig

6 Habibi skriver även angående Mills "conceptions of human growth"; att "Rendering a precise definition of growth is no easy matter. At no point in his writings does he offer a clear definition articulating what he means" (Habibi 2001: 26).

rule of morals, is contrary to liberty” (citerad i Dworkin 2001: 264).⁷ Mill är tydlig här, både lagen och icke-legala moralregler begränsar frihet. Om det är ett legalt straff begränsas individens frihet av statens rättsapparat, t.ex. genom frihetsberövande eller böter. Om det istället är frågan om ett socialt eller moraliskt straff är det rimligt att påstå att individens frihet begränsas av andra individers ogillande eller avståndstagande. Detta ogillande som exempelvis, i form av offentlig opinion, skulle kunna uttrycka ”vi gillar inte ditt sätt att leva” eller ”vi tar avstånd från dina handlingar” begränsar individens frihet likväl som ett legalt straff, fast genom andra medel. Jag kommer alltså att hävda att Mills uppfattning är att både legala såväl som icke-legala straff är medel för bestraffning av individer samt att Mill inte har något emot att även self-regarding acts kan ligga till grund för bestraffningar.

Other-regarding acts

I kapitel I i *On Liberty* för John Stuart Mill fram en distinktion mellan handlingar som berör andra (other-regarding) och handlingar som endast berör individen själv (self-regarding). Mill skriver:

... the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others. His own good, either physical or moral, is not a sufficient warrant. ... Over himself, over his own body and mind, the individual is sovereign. (Mill 2003: 13)

Joseph Hamburgers kommentar på det anförda citatet är att Mills mening ”Over himself, over his own body and mind, the individual is sovereign” uttrycker ”what he called self-regarding conduct” (Hamburger 1999: 7). Mill uttrycker det alltså tydligt; det enda som kan motivera någon form av bestraffning⁸ av individen är om individen skadar andra eller riskerar skada andra. Och då individen har absolut självbestämmanderätt – förutsatt att hon inte skadar andra – följer att individen faktiskt har rätt att handla som hon vill utan att bestraffas. En del, som C. L. Ten, drar följande slutsats: ”that individual liberty in the area of self-regarding actions should be absolute” (Ten 1980: 40).

Handlingar som enbart rör individen själv är då rimligen inte åtkomliga för straff. Vad är det för bestraffningar Mill talar om i relation till other-regarding acts? I inledningen till kapitel V skriver Mill:

... that for such actions as are prejudicial to the interests of others, the individual is accountable, and may be subjected *either to social or to legal punishment*, if society is of opinion that the one or the other is requisite for its protection. (Mill 2001: 94, min kurs.)

⁷ Tyvärr anger ej Dworkin vilket av Mills verk han citerar.

⁸ Man kan naturligtvis ifrågasätta om termen ’bestraffning’ är rimligast. Kanske kunde termerna ’straff’, ’maktutövning’ eller ’kontroll’ användas istället. Mill använder själv ’power’, ’punishment’, ’retribution’, ’physical force’, ’penalties’ samt ’disapprobation’, ibland med prefixet ’moral’, ibland inte. Jag väljer dock ordet ’bestraffning’ dels för att ha en sammanhållen terminologi, dels för att det är en term som på ett rimligt sätt uttrycker Mills intention. Jag hävdar ju att Mill skiljer på legala och moraliska bestraffningar samtidigt som han hävdar att båda typerna är *bestraffningar* som syftar till att kontrollera individers beteende.

Bestraffning ("punishment") kan alltså ske antingen genom statens rättsväsende ("legal punishment") eller genom den offentliga opinionens moraliska tryck ("social punishment"). Mill betraktar alltså – och detta är viktigt – inte enbart *legala* bestraffningar som straff, även *icke-legala* (sociala och moraliska) bestraffningar bör ses som medel varigenom individer kan straffas. I båda fallen är det enligt Mill kontrollinstrument som behövs i ett samhälle, vilket är tydligt när Mills skriver att både sociala och legala bestraffningar bör ses som medel för samhällets tvångsmakt och kontroll (Mill 2003: 94).

Med utgångspunkt från Mills egna ord och med stöd från olika kommentatorer borde saken vara utredd. Handlingar som enbart berör individen själv är inte åtkomliga för straff, varken legala eller icke-legala. Som jag ska visa nedan är detta dock en förhastad slutsats.

Self-regarding acts

I början av kapitel IV skriver Mill att "... a person may suffer very severe penalties at the hand of others, for faults which *directly concern only himself...*" (Mill 2003: 78, min kurs.). På ett annat ställe skriver han, på ett liknande sätt, att "*Though doing no wrong to any one, a person may so act as to compel us to judge him, and feel to him as a fool, or as a being of an inferior order...*" (Mill 2003: 77, min kurs.). I de två citaten skriver Mill uttryckligen att individen skulle kunna bestraffas, även för handlingar som endast berör individen själv. Den första intuitiva tanken är: det måste vara ett resultat av olyckliga formuleringar. Mills intention kan inte vara att hävda att individer kan straffas för handlingar som karakteriseras som self-regarding, när han tidigare i *On Liberty* så tydligt uttryckt att endast handlingar som berör andra är åtkomliga för straff. Det tycks ju vara ett klart fall av motsägelse. Om så är fallet väcks frågan: hur kan Mill motsäga sig själv på ett så flagrant sätt? Innan jag tar ställning till den frågan ska jag dels undersöka vilka typer av self-regarding acts som skulle kunna bestraffas, dels vad det är för typer av straff Mill hänvisar till.

De "faults" som Mill hänvisar till, och som är klassade som self-regarding, är om en person ger prov på:

... rashness, obstinacy, self-conceit – who cannot live within moderate means – who cannot restrain himself from hurtful indulgences – who pursues animal pleasures at the expense of those of feeling and intellect... (Mill 2003: 78)

Vilka är då de straff – de "very severe penalties" – en person kan råka ut för? Mill skriver att en person kan drabbas av "moral reprobation, and, in grave cases, of moral retribution and punishment" (Mill 2003: 78). Han tillägger, med än hårdare ord, att man med rätta kan bli utsatt för "disapprobation which may rise to abhorrence" (Mill 2003: 78).

Mer konkret skriver Mill, att om vi äger uppfattningen att någon individ ger prov på de handlingar eller de dispositioner som Mill uttrycker som "låga", är följande straff fullt rimliga: Vi kan *undvika* personen ifråga; ett annat sätt är att *varna* andra för personen; ett tredje sätt är att *förbigå* personen (Mill 2003: 78). Straffen är, enligt min uppfattning, hårda och uttrycker på olika sätt att en person bör frysas ut från gemenska-

pen eller bör stigmatiseras på moraliska grunder. Det är också viktigt att hålla i minnet att icke-legala straff, som t.ex. ett straff från den "offentliga opinionen", faktiskt kan vara ett *hårdare* straff än ett legalt sådant. Det icke-legala straffet är ju inte i lika hög grad som legala straff präglad av rättssäkerhet, legitimitet, förutsägbarhet och proportionalitet (dvs. att straffet bör vara proportionellt med brottet).

Hur skall vi tolka de motsägelser som Mill tycks vara skyldig till? Det behöver inte nödvändigtvis vara så att Mill är motsägelsefull, han kan ju vara feltolkad. Detta problem skall jag nu ta ställning till.

Konsistens eller inkonsistens?

Joseph Hamburger (1999) har granskat olika uttolkare av Mills *On Liberty* och slås av att de flesta inte förefaller ha uppmärksammat det som åtminstone tycks vara en motsägelse hos Mill. Även vid en välvillig tolkning av Mill synes det svårt att faktiskt inte höja ögonbrynen alls. Särskilt som den akademiska principen i allmänhet går ut på att söka efter brister i resonemang och lyfta fram dem som verkliga eller potentiella problem.

En hel del kommentatorer tycks som sagt inte ha uppmärksammat motsägelsen mellan Mills hållningar. Ett exempel på detta ger John Gray när han skriver: "A man failed to be a free man in Mill's view, if he was subject to force or coercion in the self-regarding area" (Gray 1980: 78). Men det är ju just det Mill verkar påstå, att även när det gäller self-regarding acts finns det möjlighet att utsättas för "moral retribution and punishment" (Mill 2003: 78). Är inte det ett tydligt exempel på vad Gray kallar "force or coercion"?

I stället för att förneka att det alls finns någon motsägelse hos Mill kan man hävda att *det ser ut att vara en motsägelse men det är inte en motsägelse*. Motsägelsen är alltså enbart skenbar. Här kan man t.ex. påstå att straffen när det gäller self-regarding acts är *annorlunda* än straffen för other-regarding acts. I det förra fallet handlar det om moraliskt klander från allmänheten, i det senare fallet är det frågan om legala straff eller moraliska bestraffningar. Och de förra straffen – de moraliska – kan man hävda, är inga "riktiga" straff. Stämmer detta vid en läsning av Mill? Mill skriver, när det gäller other-regarding acts, att de straff som är tänkbara är "social or ... legal punishment" (Mill 2003: 94). Man kan emellertid tänka sig att lagliga straff är just "straff" och moralisk påverkan är snarare en form av mildare kontrollinstrument (och därmed klassade som icke-straff). Men det stämmer inte heller. Mill skriver att båda varianterna är medel för kontroll. Mill skriver att

The object of this Essay is to assert one very simple principle, as entitled to govern absolutely the dealings of society with the individual in the way of compulsion and control, whether the means used by the physical force in the form of legal penalties, or of the moral coercion of public opinion. (Mill 2003: 13)

Både "legal penalties" och "moral coercion" fyller således samma syfte – att kontrollera beteendet hos individerna. Senare är det ännu tydligare, där skriver Mill att vissa handlingar kan straffas antingen genom "social punishment" eller "legal punishment" (Mill 2003: 94). Således är det rimligt att påstå att Mill jämför "moral coercion" och "social punishment", han menar samma sak med de uttrycken.

Ett något annorlunda försvar av Mill ger C. L. Ten uttryck för. Ten hävdar att Mills syn är att:

...other people may be affected by my conduct because they dislike it, find it disgusting, or regard it as immoral. These effects, taken in themselves, are never good reasons for interfering with my conduct. (Ten 1980: 6)

Att ingripa i en annan individs liv med skälet att man tycker att deras handlingar är "äckliga", "anstötliga" eller "omoraliska" är alltså inget som Mill skulle tillåta, enligt Tens tolkning. Den här uppfattningen går alltså ut på, som Hamburger skriver, att "Mill would have allowed *full liberty* of those whose conduct was low and depraved" (Hamburger 1999: 9, min kurs.). Men vid läsningen av Mill är det svårt att verkligen nå fram till en sådan slutsats. Är Mills uttryck "moral coercion from the public opinion" eller "moral retribution and punishment" verkligen förenligt med "full liberty", som Ten hävdar? Tanken svindlar i så fall vid vad "limited liberty" skulle innebära. Enligt min högst intuitiva uppfattning borde "full liberty" åtminstone vara ett tillstånd där individen *inte* är utsatt för de kontrollinstrument eller straff Mill nämner. Och det gäller även om individen skulle handla på ett avundsjukt sätt eller t.o.m. ha en läggning åt avundsjuka, vilket Mill anser vara tillräckligt får att kunna straffas genom "moral retribution".⁹

Frederick Schauer för ett något annorlunda resonemang, som kan ses som ett försvar av tolkningen att endast other-regarding acts kan bestraffas. Schauer menar att man bör skilja på *primary* harms och *secondary* harms (Schauer 1982: 191ff.). Han skriver: "Primary harms are the evils that society wishes to prevent. Secondary harms are those harms or acts that are likely to lead to primary harms" (Schauer 1982: 191). Att dricka alkohol är, enligt Schauer, att betrakta som en sekundär skada men den kan leda till primära skador som knivslagsmål eller rattfylleri. Poängen är att det är endast de primära skadorna, dvs. slagsmålet och fylleriet, som kan bestraffas och inte den sekundära skadan att man druckit alkohol. Att dricka alkohol är då en sekundär skada eftersom den handlingen är att betrakta som en self-regarding act, dvs. handlingen kan bara skada personen som dricker alkohol. Att köra bil under påverkan av alkohol är däremot en primär skada eftersom den är att betrakta som en other-regarding act, dvs. handlingen riskerar att skada andra personer. Slutsatsen som följer är att då att endast other-regarding acts kan bestraffas eftersom de är relaterade till primary harms, medan self-regarding acts inte kan bestraffas då de måste vara knutna till secondary harms. Även om Schauers resonemang låter rimligt är det ett faktum att läsningen av Mill säger något annat. Mill kan ju tänka sig att bestraffa self-regarding acts, och därmed även secondary harms.

Det förefaller alltså som att det verkligen finns en allvarlig motsägelse i *On Liberty*. Å ena sidan säger Mill att *endast* handlingar som berör andra kan bestraffas, antingen genom lagen eller moraliskt ogillande. Å andra sidan säger han att *även* handlingar

9 Ingmar Persson skriver att "... det finns handlingar som bedöms som så skadliga för ens kropp och person att det onda som tvång representerar är att föredra..." (Persson 1998: 11). Dock förefaller inte Persson uppmärksamma att individerna inte endast behöver vara "grovt självdestruktiva i sitt agerande" (Persson 1998: 11) för att bestraffas. Det räcker med oskyldigare beteenden som t.ex. att individerna är avundsjuka eller egoistiska eller t.o.m. har en läggning åt sådana karaktärsdrag för att bestraffas.

som endast sägs beröra individen själv kan bestraffas, främst genom starkt moraliskt ogillande. Den enda skillnaden mellan de två varianterna är att endast handlingar som är klassade som other-regarding är möjliga att bestraffa legalt. Den skillnaden upphäver dock inte motsägelsen eftersom begreppet "bestraffning" innefattar både legala och moraliska straff. Det främsta belägget för detta är att Mill själv väljer ordet 'punishment' när han skriver "social or ... legal punishment" (Mill 2003: 94). Vi kan nu sammanfatta diskussionen av min tolkning av Mill i tabell 1.

Tabell 1. Relationen mellan handlingar och bestraffningar i J. S. Mills *On Liberty*. Symbolen 'x' uttrycker vilka bestraffningar som avses vid de två typerna av handlingar¹⁰.

		Bestraffning	
		Moralisk	Legal
Handling	Self-regarding	x	
	Other-regarding	x	x

Den omöjliga distinktionen

Ursprunget till motsägelsen är att Mills distinktion mellan handlingar som enbart rör individen själv och handlingar som berör andra i praktiken är närmast omöjlig att upprätthålla. Det är en rent teoretisk distinktion som faller vid kontakt med verkligheten utanför distinktionen. James Fitzjames Stephen skriver att knappast några handlingar kan betraktas som enbart self-regarding. Han frågar sig:

What are the great cases of 'self-regarding' acts to which Mr Mill's doctrine of liberty applies? They are the formation of opinions upon matters connected with politics, morality, and religion, and the doing of acts which may, and do, and are intended to set examples upon those subjects. Now these are all acts which concern the world at large quite much as the individual. (Stephen 1967: 28)

Stephens resonemang är allmänfilosofiskt och vilar på idén att individens preferens- och åsiktsbildning kring frågor som rör exempelvis politik och moral inte endast kan reduceras till individen själv. Så fort de preferenserna eller åsikterna omvandlas till handlingar (en yttring eller fysisk rörelse) berörs även omvärlden och andra individer av dem. Därigenom transformeras self-regarding acts till other-regarding acts.

Ett exempel på svårigheten för Mill att hålla isär distinktionen är när han skriver att det inte endast är *handlingar* som berör andra som skulle kunna bestraffas. Även den *läggning* eller disposition som ligger till grund för other-regarding acts synes också

10 Lennart Lundquist uppmärksammade mig på att det tycks finnas belägg för att det finns två varianter av moraliska bestraffningar i *On Liberty*. En mildare som uttrycker "moraliskt ogillande" och en hårdare som uttrycker "moralisk repression". Jag väljer dock att inte skilja på dem dels för att det är svårt att hålla isär dem analytiskt, dels för att båda är uttryck för icke-legal – men moralisk – bestraffning.

kunna bestraffas genom att personen ifråga utsätts för ogillande eller avsky. Mill skriver:

And not only these acts, but the dispositions which lead to them, are properly immoral, and fit subjects of disapprobation which may rise to abhorrence. (Mill 2003: 78)

I citatet ovan uttrycks att om en individ äger en disposition för vissa handlingar som också är klassad som omoralisk är det, enligt Mill, fullt möjligt att individen också blir utsatt för andra människors djupa ogillande. Min tolkning är att detta är ett fall av vad Mill kallar "social punishment". Vilka "dispositioner" är det då frågan om? Mill listar följande som exempel:

Cruelty of disposition; malice and ill nature; that most anti-social and odious of all passions; envy; dissimulation and insincerity; irascibility on insufficient cause, and resentment disproportioned to the provocation; the love of domineering over others; the desire to engross more than one's share of advantages; the pride which derives gratification from the abasement of others; the egotism which thinks self and its concerns more important than everything else, and decides all doubtful questions in its own favour; - these are moral vices, and constitute a bad and odious moral character: unlike the self-regarding faults previously mentioned... (Mill 2003: 78f.)

En person, vars karaktär är "låg", t.ex. genom att ha visat prov på avundsjuka, illvija, egoism och elakhet, får alltså räkna med att ligga i riskzonen för moralisk eller social bestraffning. Därigenom tycks Mill hävda att en "bad and odious moral character" är något som inte endast berör individen själv, eftersom de ligger till grund för ett beteende som berör andra. Detta resonemang instämmer precis i Stephens citat ovan då han uttrycker att idéer, preferenser (eller karaktärsegenskaper) inte på ett rimligt vis kan placeras in i domänen self-regarding acts eftersom de omvandlas till other-regarding acts så fort individen gör något.

Låt oss nu gå över till de handlingar Mill själv benämner som self-regarding acts. Vi kan belysa det här med några resonemang från *On Liberty*. Först hävdar han att vissa handlingar (vi kan tänka oss exemplet alkoholdrickande) inte bör tillåtas på grund av att handlingen (drickandet) dels utgör ett dåligt exempel moraliskt sett, dels att handlingen (alkoholdrickande) med stöd från erfarenheten visat sig vara oförenligt med ett lyckligt liv (Mill 2003: 80f.). Han skriver följande om "dåligt exempel":

Finally, if by his vices or follies a person does no direct harm to others, he is nevertheless (it may be said) injurious by his *example*; and ought to be compelled to control himself, for the sake of those whom the sight or knowledge of his conduct might be corrupt or mislead. (Mill 2003: 80, min kurs.)

Och det här om "oförenlighet med ett lyckligt liv":

The only things it is sought to prevent are things which have been tried and condemned from the beginning of the world until now; things which experience has shown not to be suitable to any person's individuality. (Mill 2003: 81)

Strax därefter skriver han att ingen bör straffas enbart med utgångspunkt från att ha druckit sig berusad på alkohol. Han uttrycker det på följande sätt:

No person ought to be punished simply for being drunk... Whenever, in short, there is a definite damage, or a definite risk for damage, either to an individual or the public, the case is taken out of the province of liberty, and placed in that of morality or law. (Mill 2003: 82)

I det sista citatet ovan verkar alkoholdrickandet *per se* vara fullt tillåtet med skälet att det inte skadar någon annan än individen själv (jfr Schauers 'secondary harm'). Det är först när drickandet riskerar att skada individens åtaganden gentemot samhället som drickandet kan straffas (jfr Schauers 'primary harm').¹¹ Men problemet är att i de två förra citaten är skälen som ligger till grund för bestraffning istället att *erfarenheten* har visat att alkoholförtäring gör individen olyckligare i längden samt att personen som dricker genom sitt beteende är ett *dåligt moraliskt exempel* gentemot allmänheten.

Motsägelsen visar sig i att drickandet enbart är tillåtet om det *bara* skadar individen själv. Samtidigt som Mill skriver att dryckenskap är något som både påverkar *allmänheten* genom att tjäna som ett dåligt exempel (de kan ta illa vid sig eller påverkas att handla på samma sätt) och *individen själv* (drickandet gör individen olycklig i längden och försämrar då också samhället på det viset).¹² Genom detta säger ju faktiskt Mill att handlingar som alkoholdrickande inte kan vara enbart self-regarding. Mill erkänner detta och skriver:

How (it may be asked) can any part of the conduct of a member be a matter of indifference to the other members? *No person is an entirely isolated being*, it is impossible for a person to do anything seriously or permanently hurtful to himself, without mischief reaching at least to his near connections and far beyond them. (Mill 2003: 80, min kurs.)

John Donnes (1624) bevingade ord "No man is an island" uttrycker det Mill säger. Och därmed faller Mills distinktion mellan handlingar som är self-regarding och other-regarding.¹³ Motsägelsen vilar på omöjligheten i att särskilja den distinktionen i praktiken. Mill har försökt – på alla sätt – att komma runt problemet men tvingas ändå retirera till det enda plausibla svaret "No person is an entirely isolated being".

Innan vi avslutar diskussionen kan det vara på sin plats att göra ett sista försök till "räddning" av Mill. Även om Mills distinktion är besvärlig att använda praktiskt borde den åtminstone ha en teoretisk betydelse. Street påpekar att Mills distinktion kan

11 Mill skriver, när det gäller "åtaganden", att individen "is deservedly reprobated, and might be justly punished" (Mill 2003: 81) om individen tex. "becomes unable to pay his debts, or having undertaken the moral responsibility of a family, becomes from the same cause incapable of supporting or educating them" (Mill 2003: 81). Att inte betala sina skulder eller att inte ta hand om sina barn eller sin familj är, enligt Mill, exempel på när individen inte fullgör de åtaganden samhället rimligen kan ställa.

12 Det är tydligt att båda skälen hänger samman med Mills kvalitativa utilitarism. Det är utilitaristiskt motiverat att stäva sådant som leder till dåliga konsekvenser (minskad nytta) för samhället och dess individer. Den kvalitativa distinktionen mellan högre och lägre njutningar spelar också in. Att dricka alkohol är en form av njutning men den är klassad som lägre eller mindre värdefull, då den som provat högre, mer värdefulla njutningar – tex. intellektuella aktiviteter och kreativt skapande – skulle föredra dessa framför lägre njutningar som alkoholdrickande (jfr Mill 2003b: 16).

13 Westholm skriver angående citatet ovan att "Mills åtskillnad mellan 'self-regarding' och 'other-regarding action' förutsågs av honom själv få den invändning han själv tog upp: allting påverkar allting" (Westholm 1976: 102). Även Hayek ansåg att Mills distinktion är oanvändbar med utgångspunkt från skälet att allt man gör påverkar andra (Hayek 1960: 145).

betraktas på tre sätt: Som en *regel* för att avgöra frågor när det uppstår konflikter mellan individen och omvärlden; som ett *ideal* att hålla i minnet vid konflikter; som en *påminnelse* om vikten av individens frihet (Street 1926: 104ff.; Westholm 1976: 97f.). Westholm anser också att distinktionen är närmast omöjlig att tillämpa i verkligheten men påpekar att:

När Mill själv sökte tillämpa sin princip [distinktionen], var den viktiga användningen av de ovannämnda andra och tredje slaget [dvs. som ideal respektive påminnelse]: att betona individens värde när det uppkom frågor när den individuella friheten konfronterades med social organisation. (Westholm 1976: 98)

Det är nog den rimligaste tolkningen man kan göra. Att betrakta Mills distinktion mellan self-regarding- och other-regarding acts som en teoretisk utgångspunkt som syftar till att ge vägledning vid tillfällena när individens frihet hotas, även om vi vet att gränserna mellan dem är svåra att hålla isär i praktiken.

Konsekvenser för Mills liberalism

Vilka svar kan ges utifrån diskussionen och vilka är de konsekvenser som följer från svaren? När det gäller frågan om Mill kan tolkas så att *enbart* other-regarding acts kan bestraffas eller om *även* self-regarding acts kan bestraffas, måste svaret bli det senare. Både other-regarding acts och self-regarding acts kan ligga till grund för begränsningar av individernas frihet, men genom olika medel, statens rättsapparat respektive samhällets moraliska tryck. Mill uttrycker även att straff bör ses som instrument, vilka syftar till att kontrollera både individernas tänkande och praktiska handlande. Både legala och moraliska straff fyller samma funktion som kontrollinstrument. Det finns tydliga belägg för att Mill anser att även self-regarding acts kan ligga till grund för bestraffningar av social eller moralisk art. Mills skäl för att även self-regarding acts kan bestraffas är att self-regarding acts kan (i) tjäna som dåliga exempel för både samhället och medmänniskor, (ii) att sådana handlingar i ljuset av beprövad erfarenhet har visat sig vara oförenliga med ett lyckligt liv för individen samt (iii) att alla handlingar berör andra.

En implikation av den här slutsatsen är att en ”radikal individualistisk” tolkning av Mill inte kan få stöd om man verkligen utgår från Mills text. Med ”radikal individualistisk” menar jag här en tolkning av Mill som enbart lägger tyngden på bestraffningar av other-regarding acts.¹⁴ Det är dock, som jag sökt visa, en alltför ensidig tolkning av Mill. Hans uppfattning är ju att även self-regarding acts kan bestraffas. Straffens art i det hänseendet är social utfrysning, stigmatisering och moraliskt förakt från omgivningen.

14 Apropå en hållning som kan ses som ”radikal individualistisk” ger överläkaren David Eberhard ett gott exempel på en idé som uttrycker att endast other-regarding acts bör bestraffas när han skriver: ”Vi är påtvingade bälte i bil även om det knappast skadar någon annan än oss själva om vi låter bli det” (Eberhard DN Debatt 11/9 2005). Man kan emellertid undra om läkaren har träffat anhöriga till offer i trafikolyckor. Eberhard tycks i varje fall äga en ytterst smal uppfattning när det gäller vad ”skada” innebär”. I hans fall är enbart fysisk skada en ”skada” medan psykisk skada inte är det.

Det finns alltså skäl för att anta att Mills politiska liberalism inte är kompatibel med en liberalism som är radikalt individualistisk. I så fall – vad är det då för typ av liberalism som Mill står för? Joseph Hamburger skriver att:

Mill clearly shared with liberals of this kind [Toqueville, Macaulay, Bagehot, Acton] a strong belief in the importance of liberty tempered by a morality which infiltrates law and custom and public opinion and which is perpetuated by a system of education broadly understood as the socialization process. (Hamburger 1999: 231)

Vad Mill, i *On Liberty*, är ute efter är alltså inte enbart att sjunga frihetens lov. Kontroll, menar Hamburger, är för Mill precis lika viktigt. Sentensen är alltså: Frihet måste balanseras med ett visst mått av kontroll. Både *extern* kontroll i form av statens och offentlighetens juridiska normer över individen och *intern* kontroll i form av individens egen förmåga till självkontroll och självbehärskning. Och att argumentera för den rätta mixen mellan de elementen är vad *On Liberty* ytterst handlar om. Ett belägg för det synsättet är brevväxlingen mellan Mill och George Grote. När Mill planerade att skriva *On Liberty* skrev han 1854 i ett brev till Grote, att han "was cogitating an essay to point out what things society forbade that it ought not, and what things it left alone that it ought to control" (Bain 1882: 103; Hamburger 1999: 3).

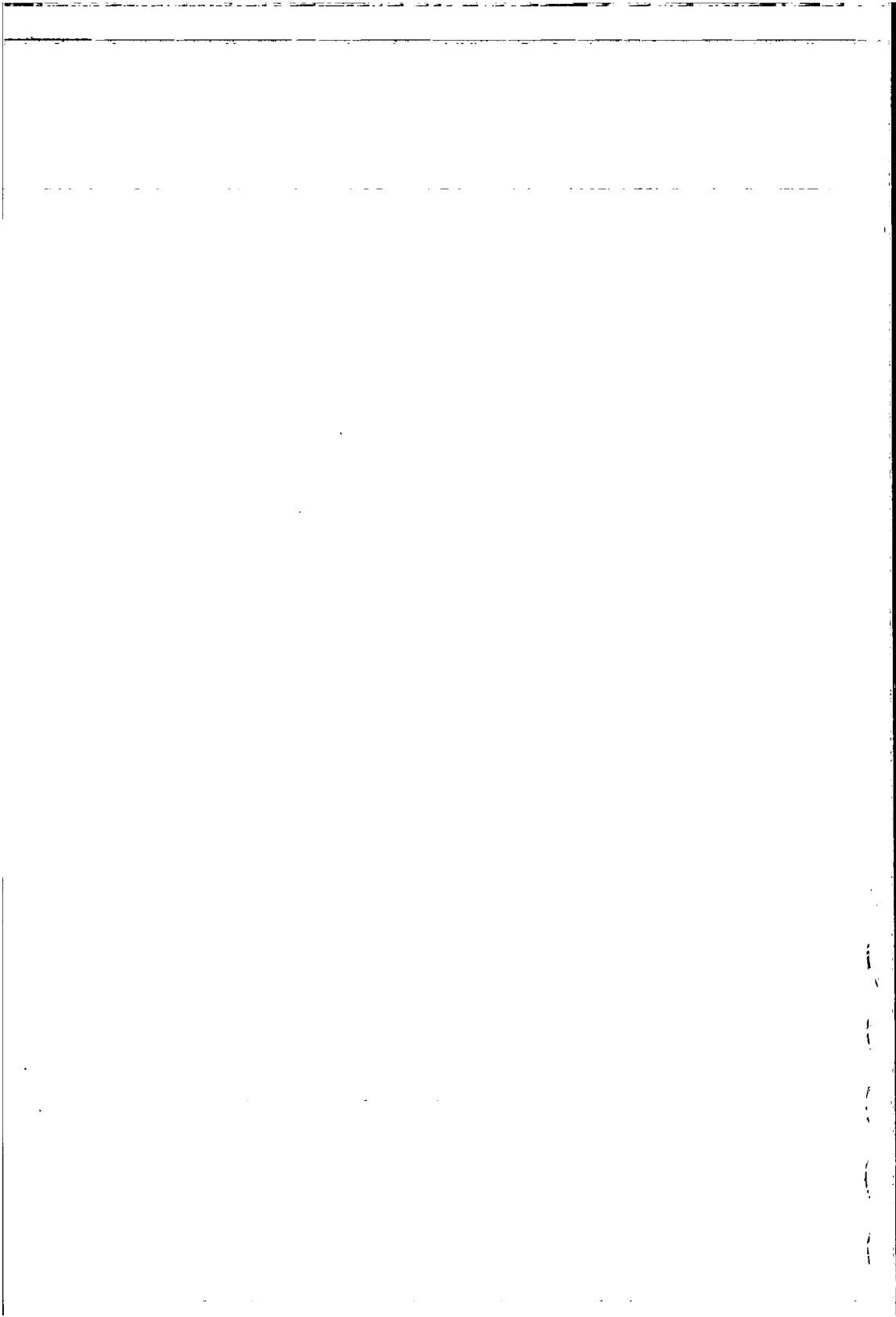
Sammantaget är Mills liberalism snarare en form av kommunitär liberalism än en renodlat individualistisk liberalism *samtidigt* som Mills vision är radikal. Det kommunitära elementet innebär att "Mill, like Toqueville, recognized the importance of the cultural and institutional setting in which character is formed" (Hamburger 1999: 233). Det radikala inslaget innebär att Mill samtidigt, och tvärsenemot Toqueville, ville "undermining Christian beliefs, discrediting Christian morality, and the denial of the authority of custom" (Hamburger 1999: 233). Enligt Hamburger är Mills vision således att ersätta kristendomen som moraliskt och auktoritativt föredöme med "... a substitute, secular religion which would socialize all persons with a sense of social responsibility ..." (Hamburger 1999: xviii). På det sättet är kombinationen av kommunitära drag och radikala idéer inte helt motsägelsefull, om än dock lite uppseendeväckande i ljuset av traditionella tolkningar av Mill.

John Stuart Mills liberala idéer och starka argumentation för individens frihet bör inte negligeras även om hans liberalism inte är kompatibel med en radikal individualism. Snarare är Mills liberalism, enligt min uppfattning, inte orimlig. Mill inser att om statens makt över individerna minskar, måste den maktreduceringen ersättas med andra kontrollformer för att samhället ska fungera och individer ska kunna använda sin frihet. Mill insåg således att det är nödvändigt att balansera frihet med disciplin och individualitet med sociala inslag.

Mills liberalism är alltså paradoxal. Å ena sidan är den (a) inte så radikalt individualistisk som somliga har tolkat den som; å andra sidan (b) implicerar den att *statens* makt över individen i viss mening bör begränsas. Att *endast* other-regarding acts får bestraffas på *legal* väg ger stöd för (b); att *även* self-regarding acts får bestraffas på *icke-legala* sätt ger stöd för (a).

Referenser

- Bain, Alexander. 1882. *John Stuart Mill: A Criticism with Personal Reflections*. London.
- Berlin, Isaiah. 1969. *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Björklund, Stefan. 1977. *Den uppenbara lösningen. Om möjligheten till en objektiv ståndpunkt i politiska värdefrågor*. Stockholm: Bonniers.
- Collini, Stefan (red.). 2003. Introduction, *J. S. Mill On Liberty and Other Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Donne, John. 1624. *Deviations upon Emergent Occasions*.
- Dworkin, Ronald. 2001. *Taking Rights Seriously*. Cambridge: Harvard University Press.
- Eberhard, David. 2005. I trygghetens Sverige ska det ofarliga förbjudas, *Dagens Nyheter* Debatt 11/9 2005.
- Gray, John. 1983. *Mill On Liberty: A Defence*. London: Routledge.
- Habibi, Don A. 2001. *John Stuart Mill and the Ethic of Human Growth*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Hamburger, Joseph. 1999. *John Stuart Mill On Liberty and Control*. Princeton: Princeton University Press.
- Hayek, F. A. 1960. *The Constitution of Liberty*. London: Routledge & Paul.
- Mill, John Stuart. 2003 [1859]. *On Liberty* i Collini, Stefan (red.) *J. S. Mill On Liberty and Other Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, John Stuart. 2003b [1863]. *Utilitarianism*. Göteborg: Daidalos.
- O'Rourke K. C. 2001. *John Stuart Mill and Freedom of Expression. The Genesis of a Theory*. London: Routledge.
- Persson, Ingmar. 1998. Mills distinktion mellan frihet i första person och andra, *Tidskrift för politisk filosofi*, nr. 3.
- Popper, Karl. 1966. *The Open Society and Its Enemies*. London: Routledge.
- Schauer, Frederick. 1982. *Free Speech: A Philosophical Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stephen, James Fitzjames. 1967 [1873]. *Liberty, Equality, Fraternity*. Chicago: Chicago University Press.
- Street, C. L. 1926. *Individualism and Individuality in the Philosophy of John Stuart Mill*. Milwaukee: Morehouse Publishing Co.
- Ten, C. L. 1980. *Mill On Liberty*. Oxford: Clarendon Press.
- Westholm, Carl-Johan. 1976. *Ratio och universalitet. John Stuart Mill och dagens demokratidebatt*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Redaktionen för Statsvetenskaplig tidskrift har ombett ett antal erfarna professorer i ämnet att, med fria händer, skriva en betraktelse över forskningsläget inom sitt eget specialområde. Axel Hadenius uppsats om demokratiseringsforskning är den första i denna artikelserie. I nästa nummer publicerar vi en uppsats av Dag Anckar om forskning i komparativ politik.

■ Internationell demokratisering Utvecklingstrender och förklarande faktorer

AXEL HADENIUS¹

ABSTRACT

International democratization. Trends and explaining factors. The aim of this essay is to provide an overview of current research on international democratization. I start by discussing the choice of empirical indicators. Given a set of indicators - Freedom House and Polity, which stand out as the most useful ones - I make a graphic representation of democratic tendencies in different regions in the world. In this survey one region, North Africa and the Middle East, comes out as exceptional; here no general improvements have been made since the early 1970s. I then make an account of explanatory conditions which have proved in large-n empirical studies to play a role for democratic progress (such as modernization, access to oil, popular demonstrations and the type of authoritarian regime). I end up in a puzzle, which regards the Muslim countries. We can establish, on the one hand, that these countries clearly under-perform democratically. But on the other hand, comparative research has not managed so far to point out *why* that is the case. We can see a pattern, but we cannot point out an empirically solid explanatory mechanism.

Demokratin har gjort stora framsteg i världen under senaste decennierna. Uppgången startade i mitten på sjuttioalet. Den har beskrivits, i ett berömt verk av Samuel Huntington (1991), som den tredje internationella vågen av demokratisering. Allmänt har denna våg medfört de största framstegen för demokratins del någonsin. Dock har utvecklingen varit ojämn. Som vi ska se har de regionala skillnaderna varit betydande.

Hur mäta?

Det första problemet på dagordningen, för dem som vill forska om demokratisering, är att bestämma med vilka mått utvecklingen ska avläsas. Under åren har nämligen

1 Axel Hadenius är professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: Axel.Hadenius@svet.lu.se

flera olika mått och demokrati-index kommit att utarbetas. Dessa har förvisso en hel del gemensamt. Det som står i centrum för intresset är i regel de basala procedurregler, som förknippas med den liberala demokratiuppfattningen – alltså sådant som har med val och politiska friheter att göra (fria och korrekta val, organisationsfrihet, yttrandefrihet, demonstrationsfrihet, m.m.). Det är också så att de olika indexen grovt sett ger en relativt samstämmig bild av demokratins ställning i olika länder. För samtliga länder i världen, år för år, ligger korrelationen (r) mellan indexen på nivån 0.80 – 0.90. Det innebär samtidigt att de grova dragen i den demokratiska utvecklingen under de gångna decennierna avtecknar sig på i stort samma sätt oberoende av vilket demokratimått som används.

Men trots likheterna finns det en betydande dissonans under ytan. Det som gör att den generella korrelationen blir så hög är att alla index i regel behandlar fallen i demokratiskalans ytterändar på ett likartat sätt. Länder som Sverige, Frankrike, Kanada och Nya Zeeland betraktas genomgående som höggradigt demokratiska, medan motsatsen gäller för länder som Kina, Uzbekistan, Saudiarabien och Kongo-Kinshasa. Om vi däremot tittar på mer nyanserade skillnader i demokratigrad, finner vi att samstämmigheten är betydligt mindre. I en prövning, som jag genomfört tillsammans med Jan Teorell, delades demokrati-indexen upp i olika skikt – hög, medel- och låg nivå – i avsikt att granska hur fördelningen inom dessa skikt sammanfaller. Korrelationskoefficienten (r) visar sig då bli avsevärt lägre. För några av de vanligare (Freedom House, Polity och Vanhanen) pendlar den i genomsnitt mellan 0.30 och 0.45. Lägst är koefficienten i regel bland den kategori av länder som har lägst demokratigrad. Här är alltså osäkerheten störst. Vill man registrera gradvisa förändringar i demokratinivå över tid kan det med andra ord spela roll vilket index man utnyttjar, särskilt när det handlar om förändringar bland de mer odemokratiska länderna (Hadenius och Teorell 2005 A). Det är vidare känt från annan forskning att utfallet av olika sambandsprövningar – mellan demokrati och andra förhållanden (t.ex. fred) – kan påverkas av vilken typ av demokratimått som används (Elkins 2000, Casper och Tufis 2003).

Valet av demokratimått är med andra ord väsentligt. Frågan är hur detta val ska göras? I en uppmärksam undersökning, som genomfördes av Garry Munck och Jay Verkuilen (2002) jämfördes olika index från i huvudsak metodologiska utgångspunkter. Några bestämda slutsatser av arten "best in test" dras inte vid denna granskning; snarare är det fråga om att belysa de olika indexens för- och nackdelar. I den nämnda studien med Teorell har vi försökt göra en mer explicit rangordning av de vanligaste demokratimåtten. Med hänsyn till innehållsliga (begreppsliga och metodologiska) kvaliteter fann vi att Freedom House och Polity hade ett försteg framför andra mått. Vidare granskade vi, i dessa fall, förekomsten av en eventuell bias, med hänsyn till hur bl.a. olika regioner och typer av regimer hade behandlats. Inga riktigt slående skillnader framkom vid den granskningen. Slutligen tittade vi närmare på ett hundratal fall där de två indexen gjort en påtagligt olikartad bedömning av graden av demokrati. Den huvudsakliga mönster, som vi fann, är att Freedom House under perioden från sjuttioalet fram till 1990-talets ingång tenderar att överskatta demokratinivån, medan den underskattas i Polity. Efter 1990 är förhållandet det omvända. Det vi funnit ge den bästa skattningen (för hela perioden, liksom för de två delperioderna) är att helt enkelt dra ett genomsnitt av de två demokratimåtten (Hadenius och Teorell 2005 A).

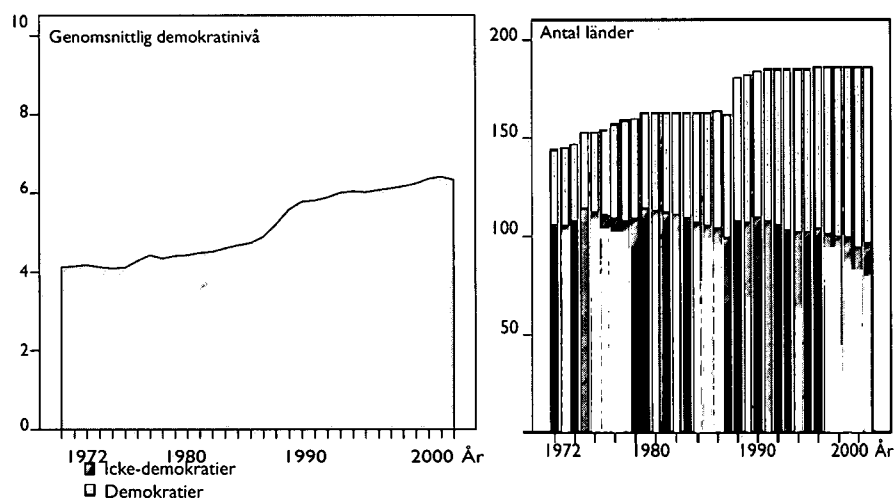
Det är detta kombinerade mått jag använder i den illustration av demokratis förändringar över tid, som nu följer.

Demokratiska framsteg

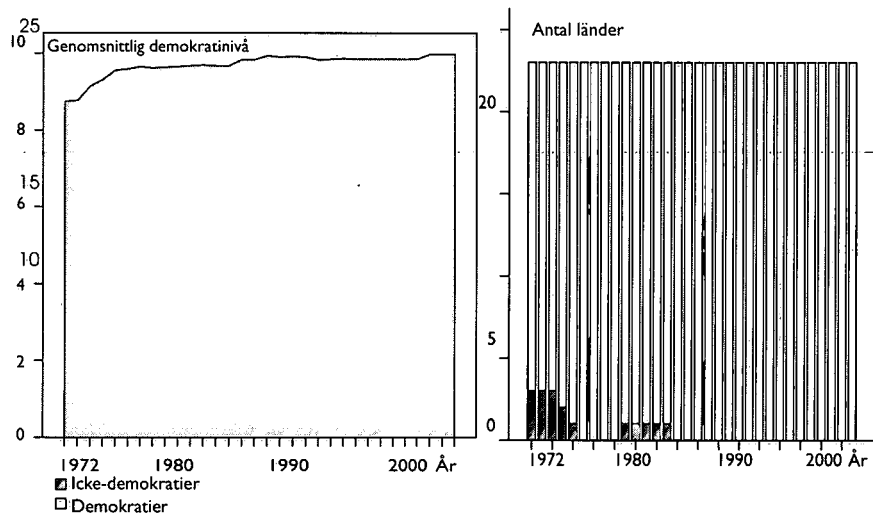
Figur 1 illustrerar den genomsnittliga nivån för världens länder under perioden 1972 till 2003 – uttryckta på en skala från 0 till 10. Den visar en uppgång från omkring 4 på skalan, vid periodens början, till strax över 6, vid periodens slut. Det är med andra ord en ökning med 50 % under de drygt trettio åren. Starkaste var den uppåtgående trenden i slutet av åttiotalet och början av nittiotalet. Därefter har den mattats av. Men den har ännu inte bytts i sin motsats, såsom skett vid uppgångar tidigare under 1900-talet. Någon auktoritär motvåg har så här långt inte inträffat.

I figuren finns också en uppdelning mellan länder som nått en hög demokratinivå ("demokratier", som ligger över 7.5 på skalan) och de som inte nått den nivån ("icke-demokratier"). Som vi ser har demokratiernas relativa andel ökat väsentligt under perioden. Det är med andra ord inte bara genomsnittet i världen som har höjts; det har också blivit fler fullvärdiga demokratier. Vid 2000-talets början kan ca 45 % av världens länder betecknas som demokratiska. Det betyder samtidigt att – trots framgången – en majoritet av världens länder ännu styres av icke-demokratiska regimer.

Låt oss nu följa utvecklingen region för region. Vi börjar med Västeuropa och Nordamerika (Figur 2). Demokratinivån är här genomgående hög, men vi ser en förändring som sker under 1970-talet. Det är tre länder i södra Europa, som nu demokratiseras: Portugal, Grekland och Spanien. Denna förändring var början på den in-

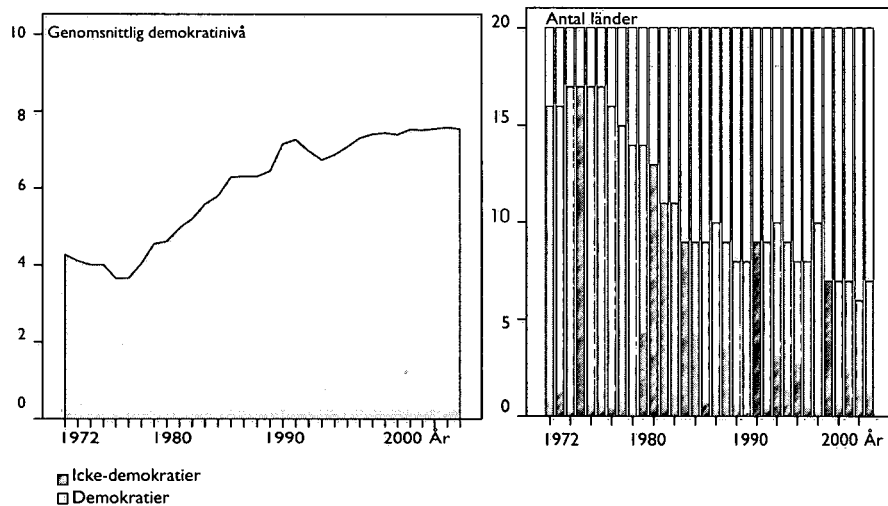

Figur 1. Demokratitvecklingen i världen.

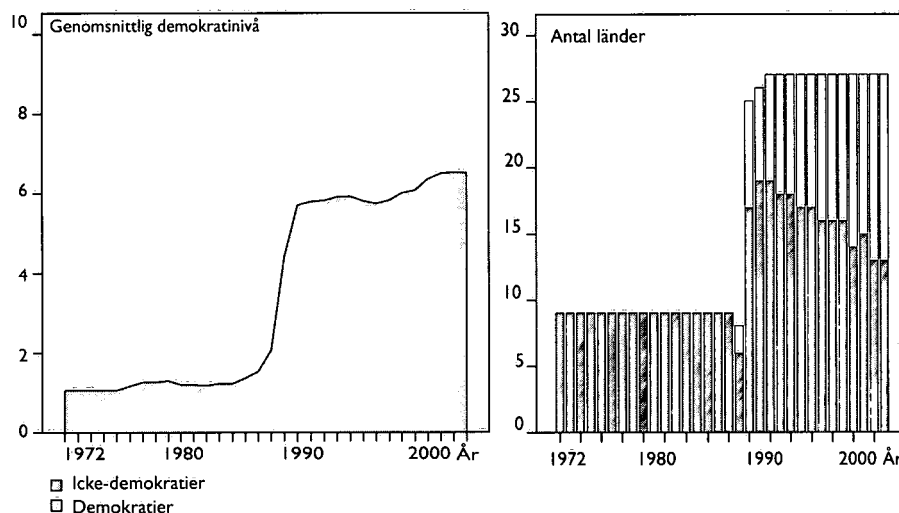

Figur 2. Demokratiutveckling, Nordamerika och Västeuropa.

ternationella våg av demokratisering, som nyss beskrevs. De första tecknen på en efterföljande effekt kom i Latinamerika (Figur 3). Här hade trenden under en längre tid varit nedåtgående för demokratins del. De militära juntor som börjat ta makten under 1960-talet hade med tiden blivit flera. Vid mitten av 1970-talet, efter kupper i bl.a. Chile och Argentina, var den militära politiska dominansen starkare än någonsin. Men därefter skedde en tydlig omsvängning. Under tio år, fram till 1980-talets slut, försvann alla militärregimer. De ersattes med civila regeringar av i flertalet fall relativt god demokratisk kvalitet. Från den lägsta punkten på sjuttioalet fram till 2000-talets

Figur 3 Demokratiutveckling, Latinamerika.

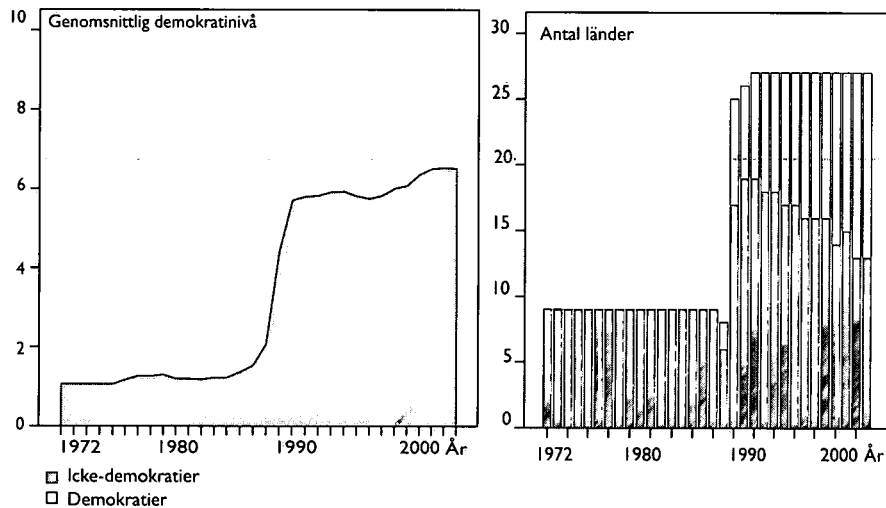

Figur 4. Demokratiutveckling. Östeuropa och Centralasien.

början har den demokratiska genomsnittsnivån fördubblats – och det har skett en, relativt sett, ännu kraftigare ökning av antalet fullvärdiga demokratier

Än mer dramatisk blev den förändring som skedde i det kommunistiska Östeuropa och Centralasien (Figur 4). Här var uppgången betydligt brantare; den var både snabbare och större. Inom loppet av några få år, vid skiftet mellan åttio- och nittio-talet, ökade den genomsnittliga demokratinivån med mer än 400 %. Och medan de fullvärdiga demokratierna tidigare lyst med sin frånvaro blev det snart ett tiotal sådana i området. Därefter planade trenden ut. Några nya demokratier tillkom i Östeuropa (i Rumänien exempelvis) men på andra håll, särskilt på Balkan och Centralasien och Kaukasus, skedde snarast en förstärkning av gamla auktoritära tendenser. Men under de senaste åren kan en uppgång åter skönjas; det gäller även efter 2003. I flera länder på Balkan (som Kroatien och Jugoslavien) har det skett tydliga demokratiska framsteg. Detsamma gäller för Ukraina. Vissa förbättringar har också skett i Kaukasus (Georgien) och i Centralasien (Kyrgizistan).

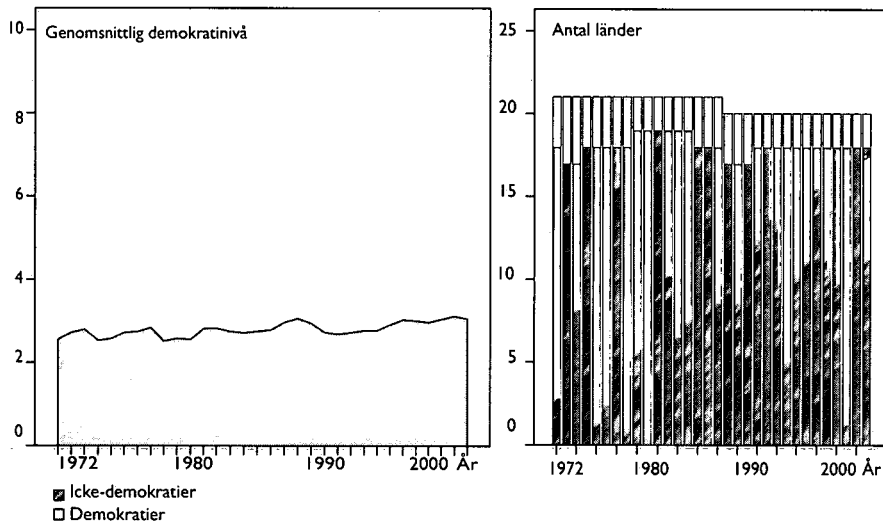
Omvälvningarna i Östeuropa kom att inverka på länderna i Afrika söder om Sahara (Figur 5). Fram till åttiotalets slut var enpartiregimer den vanligaste styrelseformen i detta område. När de kommunistiska enpartiregimerna föll i Östeuropa fick det återverkan i Afrika. Under en period på fem år, fram till 1995, försvann alla sådana regimer (med Tanzania som sist i raden). Även militärregimer, som det funnits flera av, drabbats av förändringens våg. Sammantaget har det skett en kraftig förbättring av demokratin under de senaste femton åren. Genomsnittet har ökat med närmare 150 % – vilket alltså är över den globala trenden. Men det är en ökning från en mycket låg ursprunglig nivå till en mellan hög nivå på 2000-talet. Antalet fullvärdiga

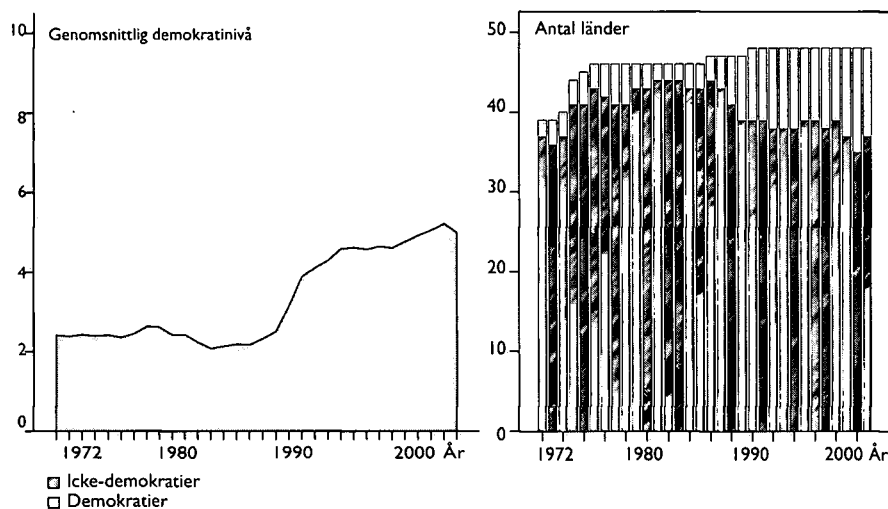
Figur 5. Demokratiutveckling. Afrika söder om Sahara.

demokratier är fortfarande litet. Till de hoppingsvande fallen i denna kategori hör Sydafrika, Ghana och Senegal.

Det slående undantaget från den allmänna internationella trenden är Mellanöstern och Nordafrika (Figur 6). Här har det på det hela inte skett några förändringar alls under den period som beskrivs. Demokratinivån var låg vid 1970-tales början, och densamma gäller trettio år senare. Och, kan det tilläggas, inte mycket har hänt, som ändrar bilden, efter 2003. Tar man bort Israel och Cypern (den södra delen) är det icke-demokrati – av det starkt auktoritära slaget – som dominerar. Turkiet är det enda fall som markerar en avvikande, positiv trend. Här har väsentliga demokratiska framsteg

Figur 6. Demokratiutveckling. Nordafrika och Mellanöstern.

Figur 7. Demokratiutveckling. Bortre Asien.

skett under de senaste tio åren. Men ännu ligger landet under 7,5 på skalan. Det tillhör således inte klubben fullvärdiga demokratier.

I bortre Asien (Figur 7) har utvecklingen varit mera blandad. Vid sjuttioalets mitt skedde en demokratisk nedgång, som blev bestående ett årtionde framåt. Tecken på en förändring till det bättre kom i Filippinerna vid åttiotalets mitt. Därefter skedde också en demokratisering i länder som Taiwan, Sydkorea och Mongoliet. På senare tid har framsteg skett framförallt i Thailand och Indonesien. Men i flera andra länder, som Kina, Nordkorea och Vietnam, har praktiskt taget inga reformer i demokratisk riktning kunnat registreras. Som helhet har det under perioden skett måttliga demokratiska framsteg i regionen. Den största förändringen, från åttiotalets mitt fram till 2000-talets början, representerar en genomsnittlig höjning av demokratinivån med ca 65 %.

Förklarande faktorer

Den fråga som naturligt infinner sig är vad som förklarar att en demokratisk utveckling sker, eller inte? Om det vet vi numera en hel del, i varje fall då det gäller de mer långsiktiga trenderna. Här kan vi peka ut ett antal strukturella faktorer, som med rätt stor säkerhet avgör demokratiseringens möjligheter i olika länder. Dessa är de viktigaste faktorerna.

Modernisering, och därmed *socio-ekonomisk utveckling* ansågs länge vara den mest avgörande förutsättning för demokratiska framsteg. Först måste länder bli industrialiserade, rika och urbaniserade; därefter är de redo för en demokratisering, brukade det sägas. För det stora flertalet fattiga länder i Afrika och Asien saknades, i det perspektivet, det nödvändiga underlaget för demokratiska reformer. Men så enkelt (och dystert) är det inte. Även mycket fattiga länder som Indien har kunnat demokratiseras på

ett framgångsrikt sätt. Utveckling i ekonomiskt och socialt hänseende är förvisso en fördel. Genom utbildning m.m. förbättras de politiska resurserna på massnivå, och genom industrialisering och urbanisering stimuleras den politiska organiseringen. Sådana faktorer underlättar ett införande av demokrati. Men framför allt ökar de sannolikheten för att denna styrelseform ska kunna bibehållas och konsolideras, när den har blivit införd. Som Adam Przeworski och hans forskarkolleger har visat är sannolikheten för att demokratin ska kunna bevaras nära korrelerad med ländernas välstånd. I riktigt fattiga länder, med en BNP per capita under 1000 US dollar (vilket är fallet på många håll i Afrika) är sannolikheten för ett långsiktigt upprätthållande av ett demokratiskt styre mycket låg. Genast vid en BNP på 3000 dollar är chanserna avsevärt bättre. Och vid en nivå över 6000 är chanserna mycket goda; på den utvecklingsnivån är det mycket sällan som demokratier faller (Przeworski et al 2000; Hadenius och Teorell 2005 B).

Men också annat spelar roll.

Etniska och religiösa klyftor inom en befolkning är generellt till demokratis nackdel, eftersom de försvårar den tolerans och det fredliga samarbete som demokratin förutsätter. I och för sig finns det åtskilliga länder i världen, där sådana klyftor har kunnat hanteras. Indien kan återigen anföras som exempel. Men det är också känt att, om allvarliga konflikter på etisk och religiös grund bryter ut och blir långvariga, kan det vara mycket svårt att finna en (fungerande demokratisk) väg tillbaka. Nordirland, Sri Lanka och Ruanda kan nämnas som illustrerande exempel. Mycket diskussion har förts om hur en sådan utveckling skall kunna motverkas. En lösning som har vunnit stor återklang – både i den akademiska världen och i praktisk hantering – är den s.k. consociala modell, som har lanserats av Arend Lijphart. Tanken är att det förtroende, som gör ett demokratiskt samarbete mellan olika befolkningsgrupper möjligt, endast kan skapas genom inrättande av institutioner som garanterar en maktindelning mellan de olika grupperna. Lijphart har själv (1977 och 1999) pekat på en rad historiska fall där denna modell har haft framgång. Men han och andra har också visat på misslyckanden. Ännu saknar vi systematisk kunskap om under vilka förutsättningar (och via vilka kausala mekanismer) som den consociala modellen kan ha en avsedd, konflikt-dämpande verkan.

Det civila samhället har under senare årtionden ofta brukat nämnas som ett nödvändigt underlag för demokrati. Stora biståndsinsatser har också gjorts på detta område: för att stärka den folkliga organiseringen, till stöd för demokratin. Men relativt lite har kommit ut av dessa insatser (Carothers och Ottoway 2000). Problemet, för det första, är att det är svårt att stödja folklig organisering utifrån – och som det ofta blir – uppifrån. Man når ett elitskikt med kontakter utåt, men dessa grupper kan vara mycket marginaliserade i det land där de verkar. Ty, för det andra, kan autokratiska regimer effektivt trycka ner och politiskt isolera de grupper som kan utgöra ett hot; så sker bl.a. i Kina, Vitryssland och Egypten. Det som spelar roll är om civila grupper verkligen har en chans att träda fram och samla folk till öppna *demonstrationer* mot regimerna. Sådana aktiviteter har en tydligt demokratistimulerande effekt. Det såg vi bl.a. vid kommunistregimernas fall i Östeuropa – där det dock i flera fall var fråga om spontana, tämligen oorganiserade folkliga manifestationer. Det är bred medverkan i protesterna, under fredliga former, som är det viktiga (Teorell och Hadenius 2004).

Stor tillgång till profitabla naturresurser är i regel negativt för demokratin. Särskilt tydligt gäller det beträffande *olja*. Det stora flertalet länder, vars inkomster till större delen kommer från olja, uppvisar låga demokratiska prestanda. Det har, som Michael Ross har visat, flera orsaker. I sådana länder skapas en rentierekonomi, där statsledningen tillskansar sig stora ekonomiska intäkter. Det gör statsledningen till stor del autonom från samhället (några skatter behöver ofta inte tas ut). I gengäld blir samhällets olika grupper starkt beroende av statsledningen, som kontrollerar alla resurser av betydelse. Resurserna kan dessutom utnyttjas för att bygga upp en omfattande repressiv apparat, vilket ger regimen möjlighet att effektivt tillgripa hårdhänta åtgärder i den händelse en opposition träder fram (Ross 2000). Länder som Saudiarabien, Azerbadjan och Equatorial-Guinea illustrerar det sagda.

Ifråga om demokratin, som på andra områden, påverkas vi av våra grannar. Detta brukar kallas *diffusion*. En sådan effekt har vi sett klara exempel på, både i perioder när demokratin gått ner – som under mellankrigstiden – och när den gått upp – som i Latinamerika under åttiotalet och i Östeuropa vid nittiotalets ingång. Om demokratin tydligt förbättras i ett land har det en märkbar inverkan på grannländerna (Kopstein och Reilly 2000). Demokratins framgång (liksom dess tillbakagång) kan således vara självförstärkande. De framsteg som nyligen skett i Georgien, Ukraina och Kyrgizistan kan på så sätt bana väg för ytterligare framsteg i områdena ifråga. I det perspektivet blir det förstås intressant att se vad som kommer att hända i Irak. Skulle det försöket till demokratisering (genom militär intervention) bli lyckat kan det få spridningseffekter i regionen. Likaså skulle ett misslyckande – som följd, exempelvis, av skärpta konflikter mellan religiösa och etniska grupper – kunna få återverkningar också i grannländerna.

Sedan lång tid tillbaka i forskningen om demokratisering har religionsfaktorn varit ett uppmärksammat tema. Traditionellt har det funnits en skillnad mellan protestantiska och katolska länder. Det var de protestantiska, i regel, som demokratiserades först. Detta lade grunden för ett ganska elaborerat teoretiserande om den katolska kyrkans (och den katolska troslärans) auktoritära karaktär. Emellertid har skillnaden kommit att jämnas ut. I dagens värld ser vi ingen systematisk olikhet i grad av demokrati mellan länder med katolsk respektive protestantisk befolkning. Det är också tydligt belagt, bl.a. av Huntington (1991), att katolska kyrkan i åtskilliga fall spelat en aktiv roll i den demokratisering som skett sedan sjuttioalet.

Det som idag framförallt är föremål för diskussion är det faktum att *muslimska länder* underpresterar demokratiskt. De gör det även vid kontroll för de faktorer som här tidigare har nämnts. Vad beror det på? Flera bud om vad som skulle vara den förklarande mekanismen har lagts fram. Ett är att det i muslimska länder inte finns en klar åtskillnad mellan kyrka och stat: staten kontrollerar det religiösa livet. Så har emellertid varit fallet också i många protestantiska länder. Det har inte hindrat en demokratisering. Ett annat förslag är att den muslimska tron skulle vara mer auktoritär, mindre tolerant och allmänt anti-demokratisk till sin natur. Den ”politiska kulturen” i dessa länder skulle därför vara svärförenlig med demokratin. Detta har emellertid inte kunnat bekräftas i de studier av folkliga opinioner som gjorts i dessa länder; inget tyder på att muslimer skulle ha särskilt avvikande attityder på det demokratiska området (Hofmann 2004). Ett annat bud är att det hela bara är en återspeglning av ett regionalt feno-

men: det är Nordafrika och Mellanöstern som avviker. Således skulle det vara ett arabiskt snarare än ett muslimskt problem (Stephan och Robertson 2003). Men inte heller detta stämmer. Det negativa sambandet mellan muslimsk befolkning och demokrati står sig även om man i analysen helt plockar bort den arabiska världen. Vidare har (bl.a.) genderobalans och repressiv kapacitet (som är stor i båda fallen i muslimska länder) lanserats som bakomliggande förklaringar (Fish 2002, Bellin 2004) men kontroller för sådana faktorer ändrar inte bilden.

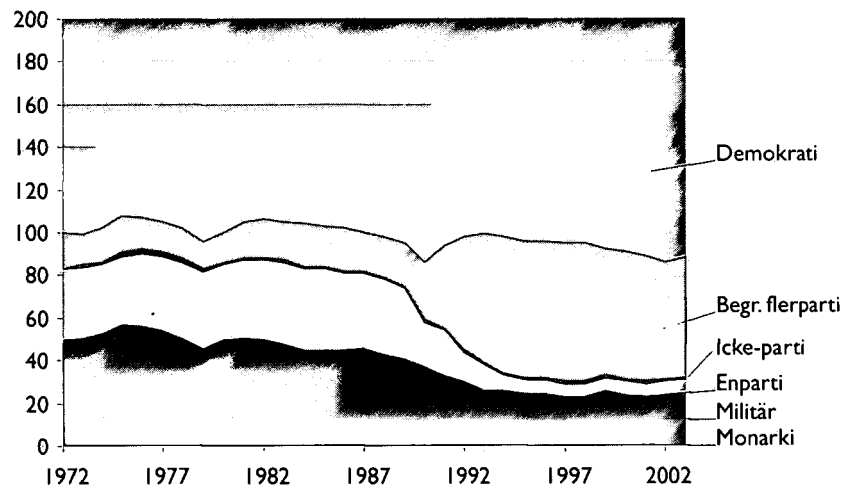
Något är det uppenbarligen med muslimska länder. Men vad det är kan vi inte säga. Vi ser ett samband men vi kan inte peka ut den förklarande mekanismen. Kanske är det ett skensamband – d.v.s. en återspeglning av andra förhållanden i muslimska länder som vi inte kommit på, eller inte haft möjlighet att pröva? Hur som helst finns det här ett problem som inbjuder till nya ansträngningar. Den som kan komma med en bra lösning, baserad på systematiska data, kan sannolikt göra sig ett namn inom den internationella demokratiforskningen.

Till listan över förklarande faktorer, som är av vikt, behöver ytterligare ett förhållande tilläggas. Den har att göra med *typen av auktoritär regim*. Alla icke-demokratiska regimer är inte lika lätta att förändra; vissa är betydligt mer motståndskraftiga än andra. Den första som kunde visa detta var Barbara Geddes (1999). Hon jämför regimer av tre slag – militära, enparti, och personalistiska – med hänsyn till deras stabilitet. Hon kan visa (bl.a.) att militärregimer är mer fragila än de andra, och hon kommer också upp med intressanta idéer om förklarande mekanismer (militärer har svag förankring i samhället; de är känsliga för intern splittring; och de har i regel en möjlighet att återvända till barackerna).

Jan Teorell och jag har nyligen gjort en uppföljning av Geddes' studie (Hadenius – Teorell 2006). Vi tillämnar, till att börja med, en vidare och något annorlunda klassificering av auktoritära regimer. Vi inbegriper, bland huvudtyperna, även traditionella monarkier, demokratiskt begränsade flerpartisystem och icke-partisystem (där det dock hålls val). Däremot tillämnar vi inte kategorin "personliga regimer". Ty som vi ser det kan graden av personalism variera inom alla slag av regimer (även demokratiska). Vidare skiljer vi de begränsade partisystemen med ett dominerande parti från de rena enpartisystemen – vilket Geddes inte gör.

Hur förekomsten av dessa regimtyper har förändrats mellan 1972 och 2003 visas i figur 8. Vi ser att de former, som förr var de vanligaste slagen av auktoritärt styre, militär- och enpartiregimen, numera är rätt sällsynta. Det som blivit den klart dominerande typen sedan början av nittioalet är det begränsade flerpartisystemet. Vi ser också att en form – traditionell monarki – i stort sett inte har förändrats alls i antal under perioden.

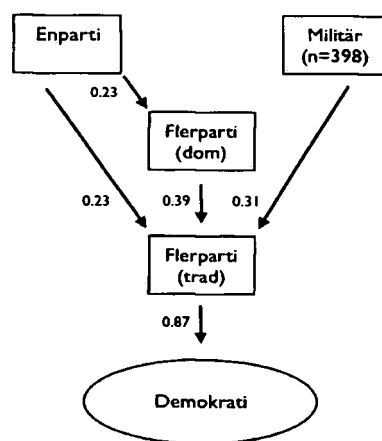
Vad gäller de olika regimernas stabilitet finner vi, i likhet med Geddes, att enparti-regimer är mer långlivade än militärregimer. Men mest långvariga är, med bred marginal, de traditionella monarkierna. Värt att nämna är också att de begränsade flerpartisystemen är ungefär lika bräckliga som militärregimerna. Men regimernas stabilitet är förstas en sak. Vad de förändras till när de faller, är en annan sak. Vissa blir kanske demokratier, andra övergår till någon annan form av auktoritärt styre. Den aspekten på regimers fall har Geddes inte följt upp. Men det har vi gjort. Det visar sig att i endast 20 procent av fallen resulterar ett fall för en auktoritär regim i en övergång till demo-

Figur 8. Regimtyper, antal, årsviis

krati. Och när så sker är det som regel ett begränsat flerpartisystem som förändrar sig. De mest vanliga vägarna till demokrati visas i figur 9. Det som är huvudrouten, som vi ser, är gå från ett dominerade flerpartisystem till ett traditionellt (icke-dominerande) flerpartisystem, och att sedan ta steget över till demokrati.

Det framkommer också, när vi kontrollerar för andra faktorer som tidigare har nämnts (liksom för graden av demokrati året innan), att det förhållandet att ett land styrs av en flerpartiregim av begränsat slag har en självständig, och mycket påtaglig,

Figur 9. Väggar till demokrati (Siffrorna i figuren anger sannolikheten för en regimförändring i en viss riktning.

inverkan. Förutsättningarna för en demokratisering påverkas i väsentlig grad av vilken typ av auktoritär regim som tillämpas.

Det faktum att det begränsade flerpartisystemet – som lättast låter sig demokratiseras – har blivit den vanligaste formen av auktoritärt styre, ger onekligen en hoppfull signal inför framtiden.

Frågan infinner sig: vad är den förklarande mekanismen? Vad är det som gör dessa regimer mer benägna att demokratiseras? Så här långt kan följande sägas.

- Begränsade partisystem intar i regel en mellanposition ifråga om demokratigrad. Regimer på mellannivån är allmänt mer instabila än andra (mer auktoritära eller fullvärdigt demokratiska). Det föreligger med andra ord ett kurvlinjärt (U-format) samband mellan regimers stabilitet och grad av demokrati.
- Begränsade partisystem är mer benägna än andra att förändras gradvis i demokratisk riktning. Det är inte förvånande med tanke på att de anordnar val med åtminstone något inslag av öppenhet och politisk konkurrens, och dessutom upprätthåller vissa, om än mycket begränsade, politiska friheter. Härigenom är dessa regimer mindre motståndskraftiga mot stegvisa förändringar, om än små, i demokratisk riktning.

Likafullt är det så att spännvidden är stor bland dessa regimer. Vissa begränsade partisystem ha relativt snabbt ersatts av ett demokratiskt styre. Flera av staterna i Östeuropa kan nämnas som exempel. Men det finns också exempel på mycket stabila regimer av motsvarande art. Singapore och Egypten kan bl.a. annat nämnas. Vad som förklarar denna skillnad i uthållighet bland de begränsade partisystemen ska förhoppningsvis kunna klargöras i framtida forskning.

Referenser

- Bellin, Eva (2004) "The Robustness of Authoritarianism in the Middle East. Exceptionalism in Coparative Perspective", *Comparative Politics* 36: 21-43
- Carothers, Thomas och Marina Ottoway (2000) *Funding Virtue: Civil Society Aid and Democracy Promotion*. Carnegie Endowment
- Casper, Gretchen – Claudiu Tufis (2003) Correlation Versus Interchangeability: The Limited Robustness of Empirical Findings Using Highly Correlated Data Sets, *Political Analysis*, 11:196-203
- Elkins, Zachary (2000) Gradations of Democracy? Empirical Tests of Alternative Conceptualizations, *American Journal of Political Science*, 44:287-294
- Fish, Stephen (2002) "Islam and Authoritarianism", *World Politics* 55:4-37
- Freedom House (1994). *1994 Freedom Around the World*. New York: Freedom House
- Geddes, Barbara (1999) "What Do We Know about Democratization after Twenty Years?", *Annual Review of Political Science* 2:115-44
- Hadenius, Axel – Jan Teorell (2005 A) "Assessing Alternative Indeces of Democracy", *C&M Working Papers*, IPSA/APSA
- Hadenius, Axel – Jan Teorell (2005 B) "Cultural and Economic Prerequisites of Democracy: Reassessing Recent Evidence", *Studies in Comparative International Development*
- Hadenius, Axel – Jan Teorell (2006) "Authoritarian Regimes: Stability and Change, Pathways to Democracy", *Kellogg Institute Working Paper Series* (Under publicering i *Journal of Democracy*)
- Hofmann, Steven Ryan (2004) "Islam and Democracy: Micro-Level Indications of Compatibility", *Comparative Political Studies* 37:652-676
- Huntington, Samuel (1991) *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*. Oklahoma University Press
- Kopstein, Jeffrey – David Reilly (2000) "Geographic Diffusion and the transformation of the Postcommunist World", *World Politics* 53:1-37
- Lijphart, Arend (1977) *Democracy in Plural Societies. A Comparative Exploration*. Yale University Press
- Lijphart, Arend (1999) *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. Yale University Press
- Marshall, Monty – Keith Jagers (2002). "Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2002: Dataset Users' Manual", Polity IV Project, University of Maryland. Available online at: www.cidcm.umd.edu/inscr/polity
- Munck, Gerardo L – Jay Verkuilen (2002). "Conceptualizing and Measuring Democracy: Evaluating Alternative Indices", *Comparative Political Studies*, 35(1):5-34
- Przeworski, Adam, Michael Alvarez, José Antonio Cheibub och Fernando Limongi (2000) *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990*. Cambridge: Cambridge University Press
- Stepan, Alfred – Graeme Robertson (2003) "Arab, Not Muslim, Exceptionalism", *Journal of Democracy* 15:140-6
- Teorell, Jan – Axel Hadenius (2004). "Global and Regional Determinants of Democratization: Taking Stock of the Large-N Evidence." Paper presented at the 2004 Annual Meeting of the American Political Science Association, September 2–5, 2004
- Vanhanen, Tatu (2000). "A New Dataset for Measuring Democracy, 1810-1998". *Journal of Peace Research*, 37: 251-65

■ Översikter och meddelanden

■ Sakkunnigutlåtanden till anställning som professor i statsvetenskap vid Växjö universitet

Sedan jag hedrats med uppdraget fungera som sakkunnig vid besättandet av en vid universitetet ledigförklarad professur i statsvetenskap, och sedan jag nu slutfört mitt uppdrag, anför jag i ärendet vördsamt följande:

Professurens ämnesområde är allmänt, och professuren är alltså inte specialinriktad. Då så är fallet, accentueras ett krav därpå, att tjänstens innehavare bör ha en bred behärskning av professurens läro-område, d.v.s. statsvetenskap. Kravet är fastmera utsagt i den arbetsbeskrivning som tillställts de sakkunnige, där det sägs att professorn skall ha beredskap att undervisa inom grund- och forskarutbildningen "inom ett brett område av ämnet". Vad kravet att en behörig sökande måste uppvisa en ordentlig bredd i sin behärskning av ämnesområdet operationellt skall betyda, kan man naturligtvis tvista om. En vettig grundregel är att en ordentlig forskningsinsats, helst manifesterad i form av en kvalitativt god monografi, kompletterad med relevant kringproduktion, bör föreligga på åtminstone två av statslärans underområden, varvid dessa områden inte gärna skall ligga alldeles nära varandra och tydligt gå in i varandra. Regeln innebär, på ett ungefär, att en behörig sökande på två varandra inte överlappande delområden inom professurens ram bör ha framlagt produktioner som var för sig berättigar till docentkompetens på professurens läro-område. Kravet är förhållandevis strängt, men är nog tämligen allmänt i Norden på statskunskepsens område, och jag har, under årens lopp, tillämpat det i en rad utlåtanden vid professorstillsättningar. Den ovensagda regeln är för all del inte alldeles lätt att tillämpa i enskilda fall; de tillämpningar som gjorts i det nu aktuella ärendet framgår av mina nedanstående skrivelser.

Jag har noterat att de sökande har anmodats inkomma med tio skrifter i eget urval. Jag har förståelse för denna restriktion, som förknäppar tillställningsprocessen och, förvisso, underlättar mitt arbete. Samtidigt är det skäl att notera att restriktionen träffar de sökande med litet olika

styrka, i det den del av den totala produktionen som blir utanför de sakkunniges blickfång är olika stor för olika sökande. Jag har därför ansett mig oförhindrad att i mina allmänna bedömningar något snegla även på den produktion som de sökande inte kunnat direkt åberopa; samtidigt gäller dock, givetvis, att mina bedömningar i huvudsak vilar på en granskning av den inlämnade produktionen. Jag har likaså noterat att jag i mina bedömningar äger beakta, förutom de sökandes vetenskapliga behörighet, jämväl deras undervisningsförmåga, särskilt förmåga att handleda forskarstuderande, samt deras "samarbetsförmåga" och "förmåga att leda andra". Jag har i mina skrivelser fällt korta omdömen om i vilken mån de sökande tillmötesgår dessa sekundära befodringsgrunder; givetvis har jag härvid varit hänvisad till de uppgifter som framgår ur de sökandes ansökningshandlingar. Lustigt nog talas i de mig tillställda uppgifterna om befodringsgrunder ännu om förmåga "att samverka med det omgivande samhället" och om förmåga "att attrahera externa finansierare". Jag ger dessa befodringsgrunder den vikt dem tillkommer.

Till professuren anmälde sig vid ansökningsstidens utgång fem sökande. De är, här angivna i bokstavsordning:

docenten *Norbert Götz*;

docenten *Jan Olsson*;

docenten *Mikael Sandberg*;

docenten *Mats Sjölin*;

samt

docenten *Emil Uddhammar*.

Min arbetsordning blir sådan att jag först behandlar, i ovan angiven ordning, de ovan nämnda sökandena var för sig, varvid jag särskilt anger om den sökande i min mening innehar behörighet eller ej. Därefter, i ett avslutande och sammanfattande avsnitt, gör jag en komparation av de sökande som eventuellt befunnits behöriga,

varvid jag uppför de mest meriterade kandidaterna i skicklighetsordning.

Norbert Götz

Norbert Götz är född år 1965 och är därmed yngst av de sökande. Han är år 2000 tilldelad doktorsgrad vid Humboldt-Universität zu Berlin. Sedan han vid tyska lärosäten bedrivit studier i statskunskap, skandinavistik och historia, fungerade han åren 1999-2000 som lektor vid Lärstolen för Nordisk Historia vid Universitetet i Greifswald, där han sistnämnda år utnämndes till högskolelektor i nordisk historia. Sedan år 2005 fungerar han som gästforskare vid Utrikespolitiska Institutet i Stockholm. Götz har skrivit tämligen flitigt och kan förteckna vid pass erthundra titlar; drygt hälften står dock för recensioner, populärskrifter och småskrifter. Ännu har Götz inte publicerat i ansedda statsvetenskapliga journaler, ej heller har han innehaft akademiska och vetenskapliga förtröendeuppdrag av större betydelse.

Götz's vetenskapliga huvudarbete är den mäktiga doktorsavhandlingen *Ungleiche Geschwister: Die Konstruktion von nationalsozialistischer Volksgemeinschaft und schwedischem Volksheim* (2000, 598 sidor). I den görs, som titeln anger, en jämförelse av bruket av folkgenomsbegrppet i Tyskland och folkhemsbegrppet i Sverige; tidsmässigt löper jämförelsen, ungefär, från 1920-talet till slutet av andra världskriget. Avhandlingen har såväl tunga teoretiska som rika empiriska inslag, och måste karaktäriseras som en duktig och arbetsdryg vetenskaplig produkt. Från statsvetenskaplig synpunkt måste den anmärkningen göras, och den är tungt vägande, att den komparation som verkställs är binär och därmed, oundvikligen, överdeterminerad. Götz kommenterar överhuvudtaget inte denna problematik. Även i andra avseenden är det komparativa förfarandet illa underbyggt – när ett fall av två täcker ett totalitært sammanhang och det andra ett demokratiskt, är förutsättningarna att tillgodose rimliga krav på komparativ logik och komparativ kontroll mindre goda. Det obestriddliga handlag Götz har med begreppsanalyser och analyser av begreppskontexter ger avhandlingen en statsvetenskaplig prägel, ändå är den väl inte i första hand statsvetenskaplig. Den hör därmed inte riktigt hemma i den konkurrens detta utlåtande gäller, men den är på intet vis irrelevant. Jag tillskriver nog den ett betydande meritvärde.

– Ett par av de mindre arbeten Götz valt att särskilt åberopa trampar i avhandlingens spår. Detta gäller uppsatsen "Att lägga historien till rätta" (14 sidor), obskyrt publicerad i *Tvärsmitt*, årgång 2002; uppsatsen är översiktlig, fladdrande, och föga systematisk. Ett annat sidospår följer Götz i uppsatsen "Moderniseringsverlierer oder Gegner der reflexiven Moderne?" (21 sidor). Uppsatsen har år 1997 publicerats i *Zeitschrift für Soziologie*, och den har underrubriken "Rechtsextreme Einstellungen in Berlin". En svenskspråkig version har bilagts ansökningshandlingarna. Götz vänder sig i denna uppsats mot föreställningen att högerextremism framkallas av ekonomirelaterade problem; han föreslår, i stället, ett psykokulturellt perspektiv. Perspektivet belyses med anvisande empiri från en opinionsundersökning i Berlin; frågan vad materialets hemmahörande i Tyskland betyder för möjligheten att generalisera forskningsrönen borde nödvändigt ha diskuterats och problematiserats. Uppsatsen är viktig framför allt därför att den visar att Götz har en beredskap, den är nog otydlig i de flesta av hans publikationer, att arbeta med och profitera av en ordentlig vetenskaplig metod. Uppsatsen är klart intressant och skall tillmätas meritvärde.

*

I en liten räkka uppsatser studerar Götz parlamentariska inslag i länders delegationer till internationella organisationer och institutioner – uppsatserna är, detta framgår av ansökningshandlingarna, förarbeten till och delarbeten av ett större bokprojekt i vardande. Fråga är om uppsatsen "On the Origins of Parliamentary Diplomacy: Scandinavian 'Bloc Politics' and Delegation Policy in the League of Nations", som är antagen till publicering i tidskriften *Cooperation and Conflict* (13 sidor), uppsatsen "Prestige and Lack of Alternative: Denmark and the United Nations in the Making" (24 sidor), införd år 2004 i tidskriften *Scandinavian Journal of History*, samt uppsatsen "Blurring the Separation of Powers: Parliamentary Representation in the UN-Delegations from Western Europe and North America" (2005, 12 sidor), som erbjudits den välsedda tidskriften *Journal of Democracy*. Denna forskningsatsning bygger på en god och forskningsbar idé, som rentav inbiterar ett brett komparativt grepp. De ovannämnda alster som nu föreligger är emellertid, som delar av en helhet i vardande, ännu ganska svårbedömda. Den sistnämnda uppsatsen undantagen är de ganska tunna, och deras statsvetenskapliga egenvikt är ännu otydlig. De har helt enkelt inte ännu den profil och tyngd

som den helhet de skall ingå i kommer att ge dem. De är dock nyttiga bidrag till den magra litteraturen om diplomatin som ett politiskt verktyg, och de utgör tvivelsutan tillskott till Götz's meritering. Inte minst breddar de, som övningar på studieområdet internationella relationer, hans tematiska meritering. Tungt vägande meriter är de naturligtvis inte.

*

Götz har valt att särskilt återropa några nummer som har översiktens karaktär och som därmed kan tillhandahålla blott magra merit tillskott. Till denna kategori skall hänföras kapitlet "Century of Corporatism or Century of Civil Society? The Northern European Experience" (15 sidor), som år 2003 har ingått i den av Götz tillsammans med en annan person redigerade antologin *Civil Society in the Baltic Sea Region*. Den översikt som kapitlet bjuder synes genomarbetad och intressant, och de egentliga invändningar som kan riktas mot framställningen är väl få. Om forskning i egentlig mening är dock inte fråga, och kapitlet har, som sagt, ett blygsamt meritvärde. Likaså översiktmässig är Götz's uppsats "Norden: Structures that Do Not Make a Region" (19 sidor), som år 2003 har ingått i tidskriften *European Review of History*. Uppsatsen hävdar tesen att Norden har en bestående relevans som en historisk region, och att Norden i flera avseenden framstår som ett intressant studieobjekt. Götz lutar sig i tesens utarbetande mot en hel del litteratur, men i den är det statsvetenskapliga inslaget igen magert. Ett påpekande därom, att de nordiska länderna är tack samma objekt för komparativ forskning illustrerar Götz's oinkommenhet i den relevanta diskussionen, där de nordiska sammanhangens särskilda utsatthet för Galtons problem nogsamt har diskuterats och påpekats – utsattheten gör snarast de nordiska länderna till olämpliga studieobjekt. Uppsatsen är i metodiskt hänseende elementär, och representerar inte en verklig forskningsinsats. Alldeles det samma skall ännu sägas om den lilla uppsatsen "Die Nordeuropäischen Minderheiten" (12 sidor), som år 1995 införts i ett samlverk av lexikalisk natur.

*

Det är kanske litet tveksamt om Götz har tillräckliga pedagogiska och administrativa meriter. Jag stannar för bedömningen att meriterna är tillräckliga, om än med knapp marginal. Götz har naturligtvis som högskolelektor införskaffat en betydande undervisningserfarenhet, och han kan även peka på en väl vitsordad föreläsningsejour i

Helsingfors 2002-2003. Han är dock mindre inkommen i högre undervisning. Han har i Greifswald, som han formulerar det, "aktivt deltagit" i doktorandhandledning; ett tiotal doktorander nämns vid namn. Hur detta egentligen skall bedömas blir oklart. Det skall noteras att Götz har erfarenhet av att administrera och organisera konferenser, även internationella, och att han organiserat forskningsprojekt. Meriteringen är definitivt tunn; jag tycker dock, som sagt, att den hin- ner till. Hade bedömningen av Götz's allmänna behörighet varit beroende av hur bedömningen av just denna komponent utfaller, hade min ståndpunkt möjligen blivit en annan. Det är nog ofrånkomligt att Götz här står klent rustad.

*

Norman Götz uppfyller i dagens läge inte kravet på en dubbel docentkompetens. Han är ingalunda utan meriter, och särskilt doktorsavhandlingen skall, nog med förbehåll, räknas honom till godo. Utöver den har Götz dock inte särskilt mycket i bagaget. Den produktion Götz återoppar är till en betydande del i den meningen ofullgånge, att fråga är om översikter eller inlägg för vilkas framtagande inte har krävts några som helst mer avancerade metodiska eller teoretiska färdigheter. Produktionen är, sammantagen, ganska enkel, och den är, framför allt, inte statsvetenskapligt orienterad på det sätt som det aktuella befordringsärendet med nödvändighet förutsätter. Produktionen har en historisk och mot kulturperspektiv anpassad inriktning, och den ådagalägger inte en tillräcklig statsvetenskaplig skicklighet. Jag noterade redan i ingressen till min skrivning om Götz att han inte ännu har publicerat i väl ansedda statsvetenskapliga journaler, och att han inte innehaft eller innehar tyngre akademiska och vetenskapliga uppdrag. Hans framtoning på statsvetenskapens område är ännu preliminär och ofärdig. *Jag finner, återopande vad jag ovan sagt och anför, att docenten Norman Götz inte innehar kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Jan Olsson

Jan Olsson är född år 1960, och har år 1995 disputerat vid Göteborgs Universitet. Sedan han tidigare varit verksam som lärare i grundutbildningen, har han efter disputationen varit engagerad på heltid i forskning och undervisning, till dels inom ramen för olika externt finansierade projekt. Hans verksamhet efter disputationen har i huvudsak varit förlagd till Örebro Universitet. Han

är där sedan år 2001 docent i statsvetenskap; vid samma lärosäte innehar han sedan år 2003 tjänst som lektor i statsvetenskap. Han är även studierektor, och har varit föreståndare, med ansvar som forskningsledare, för ett vid universitetet verksamt forum för forskning och utbildning om offentlig verksamhet. Olsson har under åren varit en förhållandevis flitig skribent, men hans allmänna profil är ännu ganska provinsiell i termer av fora och språk. I allt upptar hans publikationsförteckning ett halvduzin artiklar i referee-tidskrifter, ett halvduzin böcker av vilka två är editioner och två ännu är otryckta, samt ett drygt trettioåttio andra och ganska blandade alster, innefattande, bl.a., utredningar, rapporter och bokrecensioner.

Olssons främsta vetenskapliga merit är doktorsavhandlingen *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi* (294 sidor). Avhandlingen är, som sagt, från år 1995, och har utkommit i Örebro Universitets skriftserie. Den är, i huvudsak, en undersökning av hur kommuner fungerar som näringspolitiska aktörer. Metodologiskt är avhandlingen induktiv snarare än deduktiv, och den är på ett markant sätt fallstudieorienterad, i det den befattar sig med endast fyra kommuner. Dessa två perspektiv är hjälpligt förenliga; när Olsson i vissa kapitel tar en deduktiv ansats och går att testa hypoteser på sina fyra fall, antar avhandlingen dock onekligen en litet underlig karaktär. Ett frågetecken måste nog också ritas vid det allmänna närmandesättet i sig – varför nöja sig med en liten handfull fall, när en statistiskt upplagd bredare studie hade varit fullt möjlig att genomföra? De synpunkter och motiveringar som underbygger det lilla kommunurval som gjorts är jag inte riktigt införstådd med – de är inte i god samklang med den komparativa logikens krav. På en plussida skall antecknas att avhandlingen är empiriskt rik – rikedom är införskaffad via olika om än företrädesvis nog ganska enkla metoder och tekniker, och Olsson framträder som en empiriskt ambitiös och kunnig forskare. Avhandlingen är en god merit, men den är inte utmärkt.

Olsson kan inte återropa någon annan egentlig monografi än doktorsavhandlingen. Han har dock år 1999 på inhemskt förlag (Studentlitteratur) utkommit med en liten bok, kallad *EU och demokratin – från svensk horisont* (123 sidor). Den är, enligt vad han själv meddelar, i hög grad en undervisningsprodukt. Boken är flyhänt skriven och rapporterad och den har pedagogiska förtjänster. Jag tillskriver den ett visst meritvärde.

Min huvudsakliga invändning mot detta alster gäller nog och uttryckligen den svenska horisonten. Bokens tema, EU:s demokratikonsekvenser, mer eller mindre ropar, vill jag mena, på en komparativ studie, som kunde tillhandahålla en vettig mellannationell variation att förklara. När Olsson väljer att med sin fokusering på Sverige bortse från en sådan variation, är han, kunde man tycka, skyldig läsaren en vetenskapligt hållbar motivering. Resonemang om fallstudiernas plats och funktion i det vetenskapliga sökandet kunde förvisso ha tillhandahållit en motivering, men studien innehåller ej sådana resonemang. Olsson har även tillsammans med annan person redigerat en liten volym, internpublicerad, kallad *Demokrati som experiment* (1999, 171 sidor). Olsson medverkar, förutom med introduktion och avslutning, i fyra av bokens återstående kapitel, och han svarar alltså för en duktig arbetsinsats. Boken gör nedslag i och undersöker demokratiexperiment i några svenska kommuner, och erbjuder i flera avseenden en intressant läsning. Emellertid är boken i viktiga avseenden ofullständig – bl.a. är de överväganden som styr kommunurvalet på sin höjd halvfärdiga. Tre övergripande hypoteser formuleras, men testas egentligen inte, och boken minner nog väl mycket om ett lapptäcke.

*

Olsson har, som ovan redan antydde, inte ännu publicerat mycket i internationella journaler, utan har uppträtt på ganska provinsiella fora. Undantag ges förvisso. Ett sådant är uppsatsen "Why Regionalism in Sweden?" (24 sidor, en medförfattare), som år 2003 har införts i den välsedda tidskriften *Regional & Federal Studies*, ett annat är uppsatsen "Democracy Paradoxes in Multi-level Governance: Theorizing on Structural Fund System Research", införd, likaså år 2003, i tidskriften *Journal of European Public Policy* (18 sidor). Den förstnämnda uppsatsen är en klar merit – den har en systematiskt förklarande uppläggning, och Olssons ofta nog så omotiverade intresse för just och enbart Sverige är här, av orsaker som ges i uppsatsens introduktion, helt på sin plats. Den senare uppsatsen övertygar inte alls på samma sätt. Den är egentligen ganska snårig och lider tydligt av en svaghet som återgår i nästan allt Olsson skriver om demokrati, nämligen inläggandet av alltför mycket i begreppet. En tredje uppsats, kallad "Sustainability Through Good Advice?" (2005, en medförfattare, 24 sidor) har accepterats till publicering i tidskriften *Environmental Politics*. Uppsatsen är en empirisk översikt av ett fall, inte kringgårdat av de reservationer som skall gälla för

fallstudier. Uppsatsens meritvärde är förhållandevis blygsamt.

Ett par av de bidrag Olsson lämnat in för särskild bedömning håller nog inte riktigt måttet. Jag tycker sålunda inte om uppsatsen "Representativ demokrati utan partier" (35 sidor, Olsson har en medförfattare) som har ingått år 2003 i tidskriften *Kommunal ekonomi och politik*. Fråga är i denna uppsats om en fallstudie av ett lokalt experiment, där makten ligger hos en nämnd med ledamöter utan partibeteckning. Uppsatsen artar sig till en utvärdering, ganska långgrandig, av detta experiment. Det är ett plus att utvärderingen laborerar med olika metoder, det är ett minus att författarna uppenbarligen inte vet att det på jorden finns en handfull högt vitsordade demokratier som väl klarar sig utan partier, och det är ett minus att författarna även i övrigt behandlar en intressant tematik på ett provinsialt och närsynt sätt. Av ett trettiotal litteraturreferenser är sålunda endast två utomnordiska! En minusbedömning skall även komma uppsatsen "Legitimacy through Partnership? EU Policy Diffusion in Britain and Sweden" till del – uppsatsen har ingått i tidskriften *Scandinavian Political Studies*, årgång 2001 (22 sidor; Olsson har en medförfattare). Förutom att uppsatsen är tematiskt föga upphetsande, är den, eftersom den är en binär komparation, metodologiskt bristfällig. Binära komparationer är nämligen notoriskt överdeterminerade, så även denna, vilket framgår, minsann, av författarnas försök att förklara valet av just England och Sverige som komparationsobjekt. En hänvisning av författarna till Przeworskis och Teunes kända most-different-systems design är i sammanhanget osedvanligt vilseledande. Uppsatsen är svag i centrala metodiska avseenden, och den är ingen nämnvärd merit.

Ett par ingivna arbeten är av ganska refererande och därmed inte fullt meriterande art. Omdömet träffar ett kapitel kallat "Det politiska globaliseringsbehovet och demokratin" (30 sidor), som ingår i en statlig utredning om *Globalisering* (SOU 1999). Framställningen är, vill jag mena, en diskuterande översikt. Den synes kunnig och visar på författarens inkommenhet i den relevanta litteraturen; även på raphet i pennföringen. Om en vetenskaplig analys i egentlig mening är dock inte fråga. Inriktningen på Sverige förklaras av skriftens sammanhang, men är annars inte vetenskapligt försvarbar. Kapitlet har ett förhållandevis blygsamt meritvärde. Ett annat bidrag av samma översiktliga natur är kapitlet (tryckfel i rubriken) "Electronic Voting in Sweden: Hare or Tor-

toise" (2004; 23 sidor; Olsson har igen en medförfattare), som har ingått i en antologi, utgiven på respektabelt utländskt förlag. Kapitlet erbjuder en genomgång av debatt, utredningar och experiment i Sverige angående företeelsen Internetvoting. Genomgången synes kompetent, – men den har, just därför att fråga är om en beskrivande genomgång, ett begränsat vetenskapligt värde. Den snabbt expanderande internationella litteraturen på området är ganska bristfälligt redovisad.

*

Jag vill nog mena att Olssons pedagogiska och administrativa meritering är tillräcklig. Olsson har undervisat på olika akademiska nivåer i mer än tillräcklig utsträckning, och hans undervisning har innefattat flera stora statsvetenskapliga problemområden. Han har medverkat i högre handledarverksamhet, varvid han fungerat som huvudhandledare för några doktorander, vilka dock ej ännu disputerat. Han har, som redan noterats, varit studierektor, och han har i denna roll på ett synligt och energiskt sätt arbetat med kursutveckling och med utvärdering av undervisningsformer. Han har därjämte varit ledare för olika forskningsprojekt, vilket syns bl.a. däri, att han i många skrifter har medförfattare, en omständighet som nog inte skall ges enbart positiva förtecken i bedömnings-sammanhang. Han har haft personalansvar.

*

Sammantaget finner jag att Jan Olssons vetenskapliga produktion ännu inte räcker till för en kompetensförklaring för professur. Bristerna är såväl kvantitativa som kvalitativa. Olsson har, som jag tidigare noterade, hittills utkommit med blott en fullödig monografi, nämligen doktorsavhandlingen. Detta underlag är nog alltför magert i sådana sammanhang som har att göra med tillsättandet av professur. Det finns också en tydlig disproportion i Olssons sätt att handskas med teori och empiri. I och för sig är han intresserad av statskunskapens stora frågor, inte minst demokratin och dess villkor. När han går att konkret undersöka dessa frågor, blir han emellertid regelmässigt hemma i Sverige, utan desto större reflektioner därom, i vilken mån just detta fall har ett tillräckligt vetenskapligt intresse och en tillräcklig representativitet. Olsson behöver nog i sin fortsatta karriär, särskilt om han avser gå vidare med demokratistudier, lyfta blicken ett par snäpp från Sverige och det svenska. Olssons metodiska färdigheter, sådana de framträder i hans produktion, är ännu tämligen outvecklade, och

även om hans allmänna beläsenhet är stor, är hans förmåga att omsätta beläsenheten i en innovativ begreppshantering och ett fruktbart teoretiserande inte fullt dokumenterad. *Jag finner, åberopande vad jag ovan sagt och anfört, att docenten Jan Olsson inte ännu innehar kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Mikael Sandberg

Mikael Sandberg är född år 1956. Han har disputerat år 1989 vid Göteborgs Universitet, där han sedan år 1999 är docent i statsvetenskap. Sedan han under 1990-talet varit verksam på olika håll som forskare, konsult och koordinator inom olika projekt, är han sedan år 2002 universitetslektor i statsvetenskap vid Högskolan i Halmstad. Han kan åberopa sejourer som gästprofessor vid Wissenschaftszentrum Berlin (1997) och Karlstads Universitet (2002). Sandbergs publikationsförteckning är inte lång när den mäts med nummer – i allt, dubbleringar oräknade, är fråga om ett trettiotal arbeten. Han har dock skrivit flera böcker jämte ett tjugotal uppsatser och kapitel. Produktionen är nog inte särskilt välplacerad. Av de tio skrifter Sandberg särskilt åberopar är blott tre placerade i utlandet; fråga är dock i två fall om bokarbeten.

*

Sandbergs doktorsavhandling heter *Learning From Capitalists* (1989, 264 sidor); den är, jämlikt sin underrubrik, "A Study of Soviet Assimilation of Western Technology". Den har utkommit på svenskt förlag (Almqvist & Wiksell). Sandberg utvecklar en begreppsapparat och en på den baserad analysmodell, samt tillämpar därefter modellen i empiriska forskningar som framtar ny kunskap därom, hur västerländsk teknologi har införts och nyttjats i Sovjetunionen. Redan här i avhandlingen möter läsaren en grundbult i Sandbergs hela vetenskapliga produktion, övertygelsen att discipliner med fördel kan lära och låna av varandra – i avhandlingen kommer detta till synes i bruket och tillämpningen av termen assimilering, sådan den har nyttjats i biologi och psykologi. I sina empiriska beskrivningar och analyser använder Sandberg olika typer av material; särskilt studerar han överföringar av kompletta teknologier från Sverige. Det är en kännbar brist, till vilken Sandberg själv förvisso är oskyldig, att han inte beretts tillstånd intervjua relevanta företagsledningar och personalhåll i Sovjetunionen. Den i bokens allmänna tematik oiniterade läsaren

hade definitivt önskat en klarare framläggning därav, vad valet av Sverige som teknologielexportör egentligen innebär för undersökningens validitet och generaliserbarhet. Det skall också sägas att avhandlingens profil inte är markerat statsvetenskaplig, och att Sandberg gärna, sin ovan nämnda grundinställning till trots, kunde ha fört framställningen närmare den statsvetenskapliga disciplinens kärnfrågor. Det blir mitt intryck att avhandlingen förvisso är habil, men att den nog inte är särskilt märklig. Jag tillmäter den meritvärde, men betraktar den inte som en utmärkt merit.

Tio år efter disputationen var Sandberg redo att publicera en tematiskt närliggande andra monografi, med titeln *Environmental Aid, Polish Innovation and Evolutionary Political Economics* (1999, 221 sidor). Boken är väl publicerad, utgiven av Routledge i förlagets serie av studier av "Societies in Transition". Dess syfte är att undersöka i vilken mån bistånd kan hjälpa postkommunistiska samhällen att utveckla sina innovationssystem i en miljövårdande riktning; syftet förverkligas genom en analys av vad Sandberg kallar "Soviet-type"-innovationssystem och genom en fallstudie av Polen. Anslaget är i grunden darwinistiskt; materialet hämtas från statistiska källor och översikter och till dels från en intervju-undersökning som Sandberg gjort. Undersökningens allmänna uppläggning är kanske litet rörig, och jag måste också säga att jag vid läsningen nog inte har blivit övertygad om det biologiska perspektivets bärkraft i sammanhanget. Alltnog, om bokens fulla värde som en vetenskaplig merit kan tvekan inte råda, och Sandberg stärker med den tydligt sin position i den konkurrens detta utlåtande avhandlar. En tematisk föregångare till denna monografi är kapitlet "Environment Protection through Transfers of Technology" (15 sidor), som ingår i antologin *Baltic Sea Region Environmental Protection*, redigerad av Sandberg och utgiven år 1992 på svenskt förlag. Kapitlet är relativt översiktligt, och lägger inte mycket till bilden av Sandberg som forskare. Läsaren besparas dock denna gång utflykterna till biologins värld.

Annorlunda läsning väntar sedan i ett par skrifter, i vilka Sandberg med stor tydlighet har framlagt och analyserat sitt vetenskapsteoretiska fundament. Fråga är här, för det första, om uppsatsen "Politiska och ekonomiska 'uttrycksarter' uppkomst genom institutionell selektion: några steg mot en evolutionär politisk ekonomi" (34 sidor), som år 2000 har ingått i *Statsvetenskaplig Tidskrift*. Den är välskriven, om än litet påstridig i ton och anda, den är klart intressant, och den vi-

sar författarens stora beläsenhet. Fråga är, för det andra, om kapitlet "Hybridvetenskap och innovation: något för statsvetenskapen?" (26 sidor), som ingått i en av Studentlitteratur år 2004 utgiven antologi *Tvärvetenskap – fält, perspektiv eller metod*. Även detta kapitel är mycket väl skrivet och dokumenterar god beläsenhet. De två skrifterna drivs, som Sandbergs hela produktion, av övertygelsen att darvinismen är i den meningen universell att evolutionens principer gäller inte bara biologiska utan samtliga dynamiska förlopp, varför, menar Sandberg, discipliner som statskunskap och ekonomi har mycket att vinna på en hybridisering med universell darwinism. De exempel på en sålunda inspirerad statskunskap som Sandberg i dessa skrifter hänvisar till är, vill jag mena, inte alltid bestickande, och jag är nog inte övertygad om det riktiga i Sandbergs sätt att förstå och bedriva samhällsvetenskap. Jag ser emellertid hans inkommenhet, och jag tillskriver gärna dessa programmatiska skrifter ett meritvärde.

Sina kanske klaraste uttryck får Sandbergs vetenskapssyn i två längre empiriska uppsatser, nämligen manuskriptet "A Systems Dynamics Analysis of Global Democracy Diffusion 1800-2000", och den i korrektur ingivna (39 sidor) och sedermera i *Statsvetenskaplig Tidskrift* (2003/2004) publicerade uppsatsen "Hur växer demokratin fram? Dynamisk (evolutionär) komparation och några metodtest på europeiska regimdata". Jag tycker nog definitivt sämre om dessa applicerande bidrag än om de ovan nämnda programmatiska bidragen. Vad Sandberg i sina applikationer säger om den komparativa metoden i traditionell mening är inte så litet orättvist och tillrättalagt, och visar att han egentligen inte inhämtat denna metod. Den kritik som går ut på att metoden är statisk, till skillnad, kantänka, från det "dynamiska" betraktelsesätt Sandberg vill anlägga, har jag ej alls förstått. Ej heller har jag förstått finessen med de trädanalyser, molekylärbiologiskt inspirerade och andra, som Sandberg vill introducera. De är nog alldeles för inriktade på unicitet för att jag skall kunna finna dem vetenskapligt givande.

*

Sandberg har tillsammans med en medförfattare år 2003 på internationellt förlag (Ashgate) utkommit med boken *Social Capital and Democratization* (332 sidor); boken har underrubriken "Roots of Trust in Post-Communist Poland and Ukraine". Fråga är om en studie, förankrad i teoretiserandet kring socialt kapital, av hur demokratiska institutioner har vuxit fram och diffuserats i postkommunistiska samhällen. Studien

är uppbyggd kring fallstudier av två regioner i Polen och Ukraina; de metodiska invändningar man kan och bör resa mot binära komparationer mildras här därav, att utblickar jämväl mot andra håll kontinuerligt dras in i presentationen. Stig-analyser intar ånyo en framträdande roll, och anknyts till indelningar av Europa – analyserna är kanske suggestiva, men det ligger i sakens och fallstudiedesignens natur att de blir preliminära och antydande. Framställningen är nog överläng och den är definitivt ostadad – den illustrerar därmed en återkommande svaghet i Sandbergs sätt att skriva och analysera, en tendens till mångordighet och utflykter som otydliggör forskningens kärna och egentliga budskap. Emellertid skall samtidigt sägas att boken i likhet med andra delar av Sandbergs produktion vittnar om god beläsenhet och om en förmåga att bedriva en resultatrik empirisk forskning. Boken är väl inte en stor vetenskaplig prestation, men den saknar ingalunda meritvärde i det sammanhang varom är fråga.

I en mindre uppsats, kallad "IT-spridningen i svenska organisationer ur institutionellt-evolutionärt perspektiv" (14 sidor), införd år 2001 i *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, redogör Sandberg för en web-enkät bland svenska myndigheter och företag, varvid han anlägger ett innovationsdarwinistiskt betraktelsesätt. Resultaten är i teoretisk mening ganska svårtolkade. En vidareutvecklad version av samma forskning heter "The Evolution of IT Innovations in Swedish Organizations: A Darwinian Critique of 'Lamarckian' Institutional Economics"; denna uppsats (36 sidor) har accepterats till tryckning i tidskriften *Journal of Evolutionary Economics*. Skrifterna är inte utan meritvärde. Sandberg har ännu inlämnat ett kapitel (40 sidor) med titeln "Samverkan högskola-näringsliv – ny start för regionerna?", som ingår i en i tryck varande antologi som utkommer på svenskt förlag. Kapitlet artar sig till en utvärdering av verksamheten inom Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling, varvid anslagsgivningen till forskningsprojekt ägnas särskild uppmärksamhet. En intervju teknik kommer till användning. Utvärderingen baserar sig på en god del empiri, och den är omsorgsfullt gjord. Slutsatserna är övervägda och balanserade; det metodiska greppet är säkert. Särdeles märkligt är kapitlet dock inte, och vid dess statsvetenskapliga relevans kan frågetecken ställas. Kapitlet är en förhållandevis blygsam vetenskaplig merit.

*

Bedömningen av Sandbergs pedagogiska och administrativa meritering är problematisk. Den administrativa komponenten är nog i skick såvitt jag kan se – Sandberg har en solid erfarenhet av verksamhet, även i ledande ställning, inom olika forskningsprojekt, och han är i Halmstad verksamhetsansvarig för Centrum för studier av organisations- och institutionsdynamik. Med den pedagogiska erfarenheten är det sämre ställt. Inom grundundervisningen har han förvisso, som lektor och även annars, införskaffat en alldeles tillräcklig meritering, vari ingått kursansvar. Av avancerad handledning och högre undervisning har han dock blott en begränsad erfarenhet. Han har en gång varit fakultetsopponent, och han har varit biträdande handledare för en disputerad person; dessutom har han haft smärre tillfälliga engagemang. Detta är nog väldigt litet, och en bedömare måste förbli i allvarlig tvekan därom, huruvida Sandberg verkligen har en tillräcklig pedagogisk behörighet.

*

Mikael Sandberg har skrivit två böcker och är medförfattare till en tredje; han har därutöver skrivit flera stora uppsatser och kapitel. I rent kvantitativ mening är hans produktion tillräcklig. Den tematiska spridning arbetena representerar är väl inte väldigt stor, men nog tillräckligt stor för att Sandberg jämväl kan anses fylla rimliga krav på bredd i sitt författarskap. I metodologiskt hänseende är han med sin inriktning på systemteori, darwinism och biologiska analogier, på gott och ont, definitivt annorlunda än de flesta statsvetare. Sedan jag övervägt frågan, blir det min mening att Sandberg inte ännu dokumenterat full professorskompetens. Han är nära den gräns som gäller, men riktigt fram når han i min bedömning inte. Min bedömning vilar härvid på tre grunder. För det första kan jag inte finna att Sandbergs bokarbeten, ehuru fullt habila, representerar stora och originella statsvetenskapliga insatser. För det andra kan jag inte, även om jag har försökt vara fördomsfri, vara övertygad om det definitivt fruktbara i den särskilda metodologiska inriktning Sandberg bekänner sig till och utvecklar. Mig synes att han på denna punkt ännu måste upp till bevis. Till detta skall slutligen, för det tredje, läggas att Sandbergs pedagogiska meritering, med de krav som gäller i en professorskompetens, är ytterligt tunn. Detta får i en sammanräkning bli den tuva som slutligt stjalper lasset. *Jag finner, åberopande vad jag ovan sagt och anför, att docenten Mikael Sandberg ännu inte innehar full kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Mats Sjölin

Mats Sjölin är född år 1954. Han har disputerat redan år 1985, vid Lunds Universitet. Han var där amanuens vid statsvetenskapliga institutionen under senare hälften av 1970-talet samt forskningsassistent under hela 1980-talet. Sedan år 1992 är han universitetslektor i statsvetenskap, alltför vid samma lärosäte, och han är där därjämte docent i statsvetenskap, sedan år 1993. Sjölin har alltså troget tjänat sitt *alma mater*, och har inte haft en internationaliserad eller på annat sätt brokig karriär. Han har med framgång handlett doktorander och är huvudhandledare för sådana. Sjölin åberopar en publikationslista med 35 nummer – antalet är, beaktande att Sjölin funnits i rullorna redan en tid, ganska blygsamt. Härtill kommer att ganska många av dessa skrifter är recensioner, rapporter, rena läromedel, och småskrifter, samt att flera skrifter är förarbeten till eller sammanfattningar av andra i listan förekommande arbeten. Sjölin har i anmärkningsvärt liten utsträckning publicerat internationellt – av de tio nummer han särskilt åberopar i dagens konkurrens, är blott tre publicerade utanför Sverige, och två av dessa är därvid publicerade på nordiska for-
ra.

Det första större forskningsområde som Sjölin har inmutat handlar om kommunikationsforskning. Hans doktorsavhandling ligger inom området – den heter *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel* (243 sidor, 1985), och är utgiven i Lunds Universitets skriftserie. Avhandlingen belyser medborgarens möjligheter att inhämta information om den kommunala politiken via massmedier; den belyser jämväl olika omständigheter som inverkar på mediernas vilja och förmåga att rapportera om kommunal politik och förvaltning. I själva verket flätas olika frågeställningar in i framställningen på ett ganska svåröverskådligt sätt, och avhandlingen är nog litet snårig. Vid de metodiska förfarandena kan man rita frågetecken; de gäller bl.a. slarv med viktiga konstanthållanden, otydligheter i uppriktandet av relationer mellan de olika determinerande faktorer som Sjölin opererar med (en sådan faktor är f.ö. den i liknande undersökningar alltför ofta försummade medieorganisationen), och bristfälliga återkopplingar från empiri till teori. Sjölin doktorsavhandling är en duktig forskningsprestation, rik på vederhäftigt och med omsorg insamlat empiriskt material och rik även, tycker jag, på fiffiga operationaliseringar. Avhandlingen är i det aktuella sammanhanget tvivelsutan en merit. Om obän-

dig skaparkraft och metodisk skicklighet vittnar avhandlingen dock inte, och även om den som sagt är en merit, är den inte en tungt vägande sådan.

Ett par ingivna mindre skrifter kompletterar Sjölinns insats på den egentliga politiska kommunikationsforskningens område. Kapitlet "Massmedier och opinionsbildning" (37 sidor, 1994) ingår i en i Lund utgiven antologi om *Den moderna demokratis problem*. Antologin är väl planerad och mycket läsvärd; samma kan sägas om Sjölinns bidrag, kunnigt och välskrivet. Kapitlet har visserligen översiktens karaktär, och är därmed inte fullt meriterande, särskilt som tematiken till dels överlappar doktorsavhandlingen. Den än så länge otryckta uppsatsen "Pack-Hunt Journalism – Ruthless Journalism as Norm in the Media Society" (Sjölin har en medförfattare) har erbjudits tidskriften *Journalism*. Uppsatsen är intressant och synpunktsrik. Den anknyter på ett tankestimulerande sätt till teoretiseringar om makt och demokrati.

*

Sjölinns i mitt förmenande tyngsta vetenskapliga produktion ligger i ett litet sjuk av skrifter, som penetrerar flera av statsvetenskapens kärnfrågor. Här finner vi, för det första, boken *Coalition Politics and Parliamentary Power* (230 sidor), utgiven år 1993 i Lunds Universitets skriftserie. Boken artar sig i sina inledande kapitel till en empiriförankrad prövning av tesen om minimala vinnande koalitioner; prövningen sker i form av en fallstudie av Sverige, kompletterad med iakttagelser från andra västeuropeiska länder. Den på Sverige inriktade forskningsdesignen är nog litet obegriplig – uppgiften hade utan tvekan förutsatt ett ordentligt komparativt grepp. Inom ramen för sin nedbantade ambition gör Sjölin emellertid ett gott arbete, och hans handläggning av fallet Sverige är genomgående teoretiskt strukturerad och informerad. Studien visar att koalitionsbeteendet har tydliga non-minimala drag, och en framställning som Sjölin i sammanhanget lämnar om s.k. överstora koalitioner har en särskild pregnans och spänst. Han gör härutöver, i bokens senare kapitel, ett längre och ambitiöst försök att integrera forskningen om parlamentarisk koalitionspolitik med mer allmänna teorier om politiskt beslutsfattande. Jag tillmäter denna bok ett gott värde som merit för en professor i statsvetenskap.

Andra inlämnade arbeten inom samma genre är kapitlet "Sweden: Changing Party Relations in a More Active Parliament" (50 sidor, en medförfattare), som ingått i en av *Erik Damgaard* redige-

rad nordisk antologi (1992), kapitlet "Folkstyrets problem" (36 sidor, en medförfattare), som ingått i en här redan ovan omtalad i Lund utgiven antologi (1994), och uppsatsen "Internationalization and Parliamentary Decision-Making in Sweden 1971-1985" (26 sidor, två medförfattare), som år 1988 ingått i tidskriften *Scandinavian Political Studies*. Arbetena visar ånyo på Sjölinns fallenhet för studier och analyser av politiska institutioner med vidhängande regelverk och villkor. Kapitlet om den svenska riksdagen rapporterar ett ganska stort empiriskt material, kringgårdat av skarpsynta analyser och iakttagelser som för Sveriges del tillbakavisar den ganska vanliga tesen om parlamentens minskande betydelse i moderna politiska system. Sjölin har heder av detta bidrag, som är en merit. Kapitlet om folkstyrets problem är en fin och behärskad genomgång som emellertid upprepar en del iakttagelser från andra håll i Sjölinns produktion, och därmed inte lägger mycket till hans meritering. Uppsatsen om internationalisering ger inte mycket mer än ett antal empiriska och tabellariska iakttagelser; den kunde med definitiv fördel ha getts en mer teoretisk förankring.

Jag skall i sammanhanget ännu notera att Sjölin lämnat in ett par skrifter som analyserar frågor som har att göra med politikens organisering och med demokrati som nivåföreteelse. "Regionalisering och flernivådemokrati – Skåne och Kalmar län" är ett bidrag (2000, 52 sidor, en medförfattare) till en statlig utredning om *Regional försöksverksamhet*; "Kommunerna i flernivådemokratin" (15 sidor, en medförfattare) är ett kapitel till en obekant publicerad (Svenska Kommunförbundet) antologi, kallad *På jakt efter en ny regional sambällsordning* (2003). Veldig mycket lägger Sjölin med dessa ganska översiktliga bidrag inte till sin meritering. Den forskning som rapporteras är till dels empirisk, och vittnar om Sjölinns förmåga att ordna och analysera data på ett redigt och tillgängligt sätt.

*

Sjölin har alldeles nyligen, med boken *Politisk etik* (2005, 240 sidor), utgiven av Studentlitteratur, etablerat sig på ett nytt forskningsområde. Området är f.ö. inte nytt enbart för Sjölin, utan är, studier i förvaltningsetik och den internationella politikens etik oräknade, relativt oupptrampat inom den statsvetenskapliga disciplinen. Pionjär är Sjölin väl inte, men i en trupp av förelöpare befinner han sig nog. Boken handlar, med två insprängda fallstudier av händelser i svensk politik, om etikens roll i det politiska livet. Sjölin skriver själv att

hans studie "ligger i gränslandet mellan normativ och empirisk teori"; beskrivningen är adekvat och träffande. En annan god bestämning, likaså levererad av Sjölin, är att boken handlar om hur politiker hanterar etiska problem i politiskt beslutsfattande och om den offentliga debattens etiska värdesättanden av politikernas ageranden. Själv är jag rejält okunnig på området. Det är ändå mitt intryck att Sjölin har inhämtat forskningsområdet med framgång. Det är också mitt intryck att han i sin bok förmår ge området en struktur, förmår isolera fruktbara frågeställningar, och förmår skriva sig "igenom" det han lärt sig. Ännu är det mitt intryck att allt detta ändå inte skett med uppbådande av väldigt mycket självständighet, och att den nya lärdom och kunskap som Sjölin med sin bok framtar ändå är ganska begränsad. Möjligen baserar sig mitt sistnämnda intryck därpå, att boken vänder sig till såväl en intresserad allmänhet som till forskare, varvid denna klivenhet kommer till synes i författarens sätt att skriva och lägga fram sitt stoff. Hur som helst är det klart att Sjölin med denna bok märkbart stärker sin meritering. Den bredar på ett mycket tydligt sätt hans kompetensområde och ger därmed honom resning som statsvetare.

*

Sjölin's pedagogiska och administrativa meritering bedömer jag vara tillräcklig. Han har en tung och mångårig erfarenhet av akademisk undervisning på olika nivåer, och jag har i detta utlåtande redan nämnt att han har handlett doktorander och är huvudhandledare för sådana. Sjölin har författat flera läromedel, och har medverkat, på olika sätt, till planering och organisering av undervisning, varvid verksamheten har inrymt lednings- och examinationsansvar. Han har medverkat, även i ledningsfunktioner, i ett stort antal forskningsprojekt, och han har varit medlem av olika planerings- och ledningsorgan. Yttermera har Sjölin en gång uppträtt som fakultetsopponent samt ett par gånger varit medlem av betygsnämnd; han har även vid ett par tillfällen varit sakkunnig vid lektorstillsättningar. Väldigt mycket är detta kanske inte, och särskilt den administrativa meriteringen kan förefalla litet tunn. Man kan dock inte gärna, särskilt när Sjölin i detta avseende jämföras med flera av sina medsökande, mena annat än att han samlat tillräckligt i ladorna.

*

Mats Sjölin innehar enligt min mening vetenskaplig behörighet för en professur i statsvetenskap. Han har skrivit tre böcker, som tematiskt ligger olika på professurens läro-område, och det är därför riktigt att mena att han i termer av allmän kvantitet och allmän områdestäckning tillgodoser kravet på en dubbel docentkompetens. Han har därutöver, som jag nyss konstaterat, en tillräcklig pedagogisk och administrativ meritering. Om en stark och övertygande behörighet är ändå inte fråga. Främst två omständigheter drar ned det betyg som man kan tilldela Sjölin. Den första är att Sjölin's bokproduktion, även om den förvisso är kvalitetsmässigt habil, ändå inte inrymmer något om skaparkraft och originalitet särskilt vittnande arbete. Den andra är, och den måste jämväl tilldelas vikt, att Sjölin, trots att han är beläst och väl insatt i disciplinens teoretiska frågeställningar, ändå i så anmärkningsvärt ringa mån är en del av det internationella vetenskapliga samfundet och samtalet. Han har under hela sin karriär publicerat sammanlagt en artikel i tidskrifter med referee-system, han har sparsamt, ytterligt sparsamt, deltagit i den internationella konferensverksamheten, merparten av de skrifter han särskilt åberopar i dagens konkurrens är avfattade på svenska språket och är därtill inriktade på Sverige. Hans allmänna framtoning är därför tämligen stilsam och tillbakadragen. *Jag finner dock, åberopande vad jag ovan sagt och anført, att docenten Mats Sjölin innehar kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Emil Uddhammar

Emil Uddhammar är född år 1957, och har disputerat år 1993 vid Uppsala Universitet. Före disputationen var han verksam bl.a. som journalist och projektledare; efter disputationen har han bl.a. varit projektledare och utredningschef vid Timbro AB samt forskningschef vid Stiftelsen Cityuniversitetet. Åren 2001-2003 var han forskningsledare vid Ax:son Johnsons stiftelse (deltid). Uddhammar är sedan år 2000 docent vid Uppsala Universitet. Uddhammar har publicerat ganska litet om man blott ser till antalet nummer – fråga är om ett tjugotal titlar. En närmare titt på hans publikationsförteckning motiverar emellertid snarast ett motsatt omdöme – produktionen innefattar inte mindre än fyra egna böcker, vartill kommer en handfull uppsatser och bokkapitel samt flera av Uddhammar redigerade antologier, till vilka han även lämnat egna bidrag. Väldigt

mycket är förvisso skrivet på svenska och utgivet i Sverige, och Uddhammars internationella orientering och meritering är ännu i tunnaste laget.

Uddhammars vetenskapliga huvudarbete är fortfarande den stora doktorsavhandlingen *Partierna och den stora staten* (1993, 516 sidor), utgiven på City University Press. Uddham går i den i närkamp med frågan om det offentliga tillväxt och expansion i Sverige skett under endräkt eller konflikt. Uddhammars svar, tillkommet via idéhistoriska och idépolitiska studier och analyser som kopplas till en stor och systematisk empirisk insats, blir att fråga varit om endräkt snarare än konflikt. Vid svaret bör frågetecken ritas, inte minst därför att Uddhammar studerar enbart slutliga beslut i den svenska riksdagen och därmed inskriver resultat i utgångspunkter. Avhandlingen har även andra brister – den är definitivt framtung, och den saknar varje förklarande ambition. I en motsatt vågskål skall emellertid andra saker läggas – avhandlingen spänner över många sakområden, den framvaskar skickligt relevanta analytiska dimensioner, den visar författarens förmåga att med framgång hantera en argumentsanalys. Jag fungerade som fakultetsopponent vid Uddhammars disputation, och i en anmälan, publicerad efter disputationen, skrev jag om avhandlingen att "den lämnar ett centralt bidrag till en förståelse av linjer och temata i svensk politik och den ger en av lärdom präglad analytisk framställning om svensk politisk kultur". Efter en förnyad genomläsning av avhandlingen förblir jag gärna vid dessa omdömen. Avhandlingen är en mycket god prestation och en utmärkt merit för en professur i statsvetenskap. Uddhammar har broderat vidare på avhandlingens tema i det otryckta arbetspappret "Conflict, Consensus and the Influence of Political Parties: The Swedish Case 1900-1999, With a Reference to the United Kingdom" (2000, 38 sidor), som även redovisar nya och kompletterande svenska data. En läsare undrar nog litet varför England nu skall dras in som ett jämförelseobjekt, och vill kanske tro att detta dikterats av ändamålsenlighetsskäl snarare än av hänsynstaganden till komparativ logik. Uppsatsen är *so vie so* en liten tilläggsmerit.

Fyra år efter disputationen, 1997, utkom Uddhammar med en ny stor monografi, kallad *Arbete, välfärd, bidrag* (243 sidor). Även denna bok, som har underrubriken "En dynamisk analys av folkets välfärd och välfärdsforskningens missförstånd", är utgiven av City-Universitetet. Boken är, på litet samma sätt som doktorsavhandlingen, tudelad till struktur och angreppssätt. Den inne-

håller en systematisk och av allt att döma mycket arbetsdryg empirisk analys, som med paneldata belyser relationen mellan inkomster, bidrag och skatter i Sverige. Därtill innehåller boken en genomgång och analys av faktorer som försvårar en kommunikation mellan främst ekonomer och sociologer i frågor på socialpolitikens fält. Analysen hänges härvid upp på en särskild social mekanism – "moral hazard". Analysen är väl underbyggd och visar på god inkommenhet i vetenskapsteori och god förmåga att penetrera premisser för vetenskapsteoretisk debatt. Sammanfattningsvis menar jag att boken är en uppenbar merit. Två omständigheter ligger emellertid i dagens utvärdering Uddhammar litet i fatet. För det första är fokuseringen på Sverige vetenskapligt oförklarad, icke-legitimerad. Och för det andra ligger volymen tematiskt och innehållsligt inte centralt inom den statsvetenskapliga kategorin. Uddhammar borde ha sökt en mer markerat statsvetenskaplig vinkling och borde ha plöjt mer markerat statsvetenskapliga fåror.

Sveriges politiska system utforskar Uddhammar även i bokkapitlet "Strengthening Federalism in Sweden" (2004, en medförfattare, 23 sidor), som ingår i en volym *Fiscal Federalism in Unitary States*, utgiven på ett ansett internationellt akademiskt förlag (Kluwer). Kapitlet utmynnar i en serie förslag till författningsändringar och andra institutionella ändringar i Sverige; det övergripande syftet med dessa ändringar vore att främja ansvarsutkrävning och genomsynlighet i svensk politik och att öka inslaget av direkt demokrati däri. Relevant litteratur kunde och borde ha nyttjats i större utsträckning.

*

I boken *Kapitalism, nätverk och demokrati* (en medförfattare, 2002, 221 sidor), även den utgiven av City-Universitetet, ger sig Uddhammar i kast med modebegreppet socialt kapital. Infallsvinkeln är dock inte den vanliga – i stället för att studera föreningsliv och liknande omständigheter, penetrerar Uddhammar vardagens nätverk inom familj och arbete. Även på annat sätt bryter Uddhammar ny mark, ty i detta arbete framträder han uttryckligen som komparativist. Han studerar nämligen och jämför mänsklig samverkan i Kenya, Nya Zeeland, Sverige och Thailand, varvid en intervjuemetod har tillämpats. I allt har drygt 140 personer intervjuats; fråga är om djupintervjuer. Länderurvalet sker, vilket är alldeles korrekt, under referens till en most-different-system design som avlägsnar systemfaktorer från den förklaringsarsenal som kan brukas. I övrigt är

dock den kortfattade redogörelse som lämnas för undersökningens komparativa strategi ganska förvirrad och långt ifrån felfri. Författarna anför en stor mängd direkta citat ur intervjuvar som respondenter tillhandahållit; citatströmmen är inte bara onödig utan även störande och utan varje vetenskaplig funktion. En helhetsbedömning måste ändå ha ett tydligt positivt förtecken. Arbetet är självständigt, moget och nydanande, och det har genomförts med djärighet och energi. Jag ser det vara en beaktansvärd merit för en professur i statsvetenskap.

*

Uddhammar har etablerat sig som dygdforskare; därmed även med en viss uttrycklighet på den politiska filosofins område. Flera skrifter föreligger, och några av dem återopagas särskilt. Bland dem finns boken *Dygder som drivkraft och föredöme*, utgiven år 2001 på City University Press. Jag väljer dock att inte beakta denna bok. Arbetet har, förutom Uddhammar, inte mindre än sju andra författare, och uttryckligen sägs att fråga är om en integrerad gemensam text. En sådan kolhosprodukt kan man ju inte bedöma i tillsättnings-sammanhang. Ett annat bokarbete heter *The Virtue of Independence and the Dependence on Virtues* – fråga är om en antologi, utgiven år 2003 av Transaction Publishers, som Uddhammar redigerat tillsammans med en annan person. Uddhammar medverkar med en kort introduktion samt med kapitlet "The Relation Between Independence and Trust" (18 sidor); kapitlet repeterar en del material från den ovannämnda volymen om socialt kapital. Bidragen till dygdforskningen inräknar ännu den omfattande antologin och symposierapporten *Framtidens dygder – om etik i praktiken* (1998), redigerad av Uddhammar och annan person, och utgiven av City-Universitetet. Uddhammar medverkar, förutom som redaktör, med en längre essä om "Girighetens rot och dygdens källa" (47 sidor). Den handlar om ägandet som mål och medel, och kontrasterar bostadsideal på ett tankeväckande sätt. Essän är synnerligen välskriven, men är nog inte en egentlig forskningsprodukt.

*

Uddhammar beträder ny forskningsmark med manuskriptet "Development, Conservation and Tourism: Conflict or Symbiosis" (2004, 38 sidor), som har insänts till tidskriften *Review of International Political Economy*. Uppsatsen bygger till dels på intervjuer och på iakttagelser från fyra nationalparker och reservat i Indien, Kenya och

Sydafrika; den ställer och belyser frågan om globala och lokala intressen kan harmoniseras och förenas inom ekoturismens ram. Uppsatsen är ännu ganska preliminär, och den empiri som redovisas är anvisande. De problem Uddhammar här intresserar sig för ställs för övrigt på sin spets inom många mikrostater, där den starka lockelse som en satsning på turismnäringen utövar måste ställas mot den likaså starka belastning den utövar på små områden och i flera avseenden begränsade resurser. Om Uddhammar går vidare med denna tematik, är det önskvärt att han särskilt fördjupar sig i mikrostaternas situation. Ett annat, och helt annorlunda anslag till ny forskning redovisas i det preliminära och ännu under utarbetande varande manuskriptet "Politikens rum. Om mönster som styr vårt sätt att förstå politik" (26 sidor). Det artar sig till en genomgång av tre metaforer som används i politiktolkningar och tillhörighetsangivelser. Framställningen är värdad och intresseväckande, som alltid när Uddhammar för pennan. Alldeles klart blir det nog ändå inte vart Uddhammar egentligen vill komma, och uppsatsen är ännu för preliminär för att tillmätas egentligt meritvärde.

*

Uddhammars pedagogiska och administrativa meritering är, vill jag mena, tillräcklig. Särskilt gäller detta den administrativa komponenten, väl tillgodosedd genom Uddhammars olika och långvariga engagemang som projektledare, utredningschef, forskningschef och forskningsledare. Han har även erfarenhet av att arrangera och organisera vetenskapliga konferenser, och han har, vilket ingalunda är oviktigt, erfarenhet av fältarbete i främmande länder. Vad den pedagogiska komponenten anbelangar, är det sämre beställt. Uddhammar har undervisat på olika nivåer vid City-Universitetet och vid Uppsala Universitet, men om väldigt stora sjok av undervisning är inte fråga. Han har erfarenhet av undervisningsplanering, han har en gång varit fakultetsopponent, han handleder en doktorand som är verksam vid universitetet i Bordeaux och han har varit biträdande handledare av en disputerad person. Detta är nog i minsta laget. Jag menar ändå att den sammanfattade meriteringen är tillräcklig – jag lutar mig härvid mot en mening som har framskyntat redan på andra håll i detta utlåtande, meningen att man av sökande till professur inte skall förvänta sig en sådan meritering som personer kan och skall inhämta i professorstjänsten.

*

Det blir min uppfattning att Emil Uddhammar har styrkt vetenskaplig kompetens för en professur i statsvetenskap. Kompetensen är väl inte ännu fullt ut övertygande – Uddhammar har blott få internationella publikationer, har i alltför stor utsträckning publicerat på svenska språket och på mindre reputerliga förlag, och har överhuvudtaget inte beflitat sig tillräckligt om den internationella arenan. Men kompetensen är, som sagt, tillräcklig. Uddhammar har förutom annat publicerat tre bokstudier, och har i dem visat prov på skicklighet likväl som tematisk och metodisk mångsidighet. Han arbetar, och är därvid kunnig, med vetenskapsteoretiska och idépolitiska verktyg och ansatser, men han är lika hemmastadd i bruket av statistiskt material och statistisk metod. Han kombinerar på ett respektingivande sätt teoretisk deduktion och förutsättningslös empirisk forskning. Han var tidigare med en viss envetenhet inriktad på ett studium av Sverige och svensk politik, men han har på senare tid, ännu litet trevande, gått in jämväl för komparativa kategorier och ett komparativt närmandesätt. Uddhammar har en god administrativ meritering; till tillräckligheten av hans pedagogiska meritering kan man däremot, som sagt, förhålla sig tvivlande. Detta förtunnar nog, men rubbar ändå inte slutsatsen att han i en sammanräkning har styrkt tillräcklig behörighet. *Jag finner, åberopande vad jag ovan sagt och anför, att docenten Emil Uddhammar innehar kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Slutplädering

Min ovanstående genomgång av de sökandes kvalifikationer har gett vid handen att jag finner två sökande behöriga. Dessa två sökande är Mats Sjölin och Emil Uddhammar. Jag har därjämte funnit att Mikael Sandberg är nära en kompetensförklaring, och om den vetenskapliga skickligheten hade varit den enda ifrågakommande befordringsgrunden, hade jag antagligen, dock utan stor entusiasm, utfärdat en sådan förklaring jämväl för honom. I andra som relevanta utpekade avseenden har Sandberg dock ännu en otillräcklig meritering, och honom tillkommer därför inte förslagsrum.

Min kvarstående uppgift är att nu fastställa den skicklighetsordning i vilken de två kompetentbe-

funna sökandena skall komma ifråga vid professurens besättande. Uppgiften är inte alldeles lätt, och försvåras därav, att de två sökandena inte har dokumenterat en övertygande och obestridlig kompetens. I bägge fallen är fråga om en kompetens som är tillräcklig men ändå, sammantagen, ganska beskedlig. Jag stannar, sedan jag övertänt frågan, för att ställa Uddhammar framom Sjölin. Marginalen är, jag vill upprepa detta, tämligen smal. Men den är inte, jag vill hävda detta, otydlig eller försumbar. Uddhammars doktorsavhandling väger tungt i sammanhanget – Sjölin kan nog inte åberopa någon lika övertygande enskild vetenskaplig merit. Även i övrigt synes det mig att Uddhammars produktion är spänstigare och spetsigare, och jag är, min fulla uppskattning av Sjölin bok om koalitionspolitik till trots, benägen att särskilt ännu vitsorda Uddhammars komparativa studie av kapitalism, nätverk och demokrati. Däremot är Uddhammars produktion inte mångsidigare – den representerar nog ett tillräckligt mått av överblick och insikt, men det gör även Sjölin produktion. En inte ringa vikt skall fästas därvid att Uddhammar, även om han på intet sätt utmärker sig särskilt i detta avseende, ändå har plöjt en internationell fåra i sin forsknings- och publiceringsverksamhet. Sjölin ligger här i lä, och har i själva verket en iögonenfallande tunn meritering. Vad den pedagogiska och administrativa meriteringen anbelangar, har Sjölin i min mening ett försteg framom Uddhammar, men försteget är inte så markant att Sjölin med det kan inhämta det totala avståndet till Uddhammar. Konkurrensen är jämn, men Uddhammar måste i kraft av en något starkare vetenskaplig meritering och en tydligare internationell profil gå före.

Jag uppför följaktligen de två av mig kompetentbefunna sökandena i följande skicklighetsordning:

docenten Emil Uddhammar;

docenten Mats Sjölin.

Åbo, Hus Lindman, den 14 november 2005

DAG ANCKAR
PROFESSOR EMERITUS I STATS-
KUNSKAP, ÅBO AKADEMI

Hedrad med uppdraget som sakkunnig vid besättandet av den ledigförklarade anställningen som professor i statsvetenskap (Dnr 135/2005-414) ber jag att få anföra följande:

Behörighetskrav:

Enligt kungörelsen (daterad 2005-02-28) är behörighetskraven och befattningsprofilen följande:

Behörig att anställas som professor är den som visat såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet inom ämnesområdet, vilket vid Växjö universitet uttolkas som hög skicklighet på internationell nivå utöver docentnivå samt att ha visat förmåga att ansvar för forskning samt informera om forskningen till det omgivande samhället ifråga om vetenskaplig skicklighet. Med pedagogisk skicklighet avses dokumenterad stor skicklighet inom såväl grund- som forskarutbildning samt handledning av forskarstuderande, samt skicklighet i planering, genomförande och utvärdering av undervisning. Till detta kommer övriga bedömningsgrunder som är av vikt för denna anställning: Den sökande skall ha visat betydande ledarskaps- och samarbetsförmåga samt administrativ skicklighet. Av stor vikt är även att innehavaren har avsevärd praktisk erfarenhet av att leda statsvetenskaplig forskning och forskarutbildning samt att kunna fungera i lärar- och studerandegrupper.

Individuella profiler

Nedan följer en bedömning av de 5 sökande till denna anställning i alfabetisk ordning. Efter denna genomgång identifieras en tätgrupp av de mest kvalificerade sökandena i ett jämförande perspektiv. En rangordning av de sökande inom denna gruppering med iakttagande av beföringsgrunder samt jämställdhetsprinciper avslutar utlåtandet.

1. Norbert Götz

Allmänt

Norbert Götz, född 1965, disputerade år 2000 vid Humboldt-Universität zu Berlin, och har sedan dess fungerat som högskolelektor vid i

Nordisk historia vid Universitetet i Greifswald och är idag verksam som gästforskare vid Utrikespolitiska Institutet i Stockholm. Han är sedan år 2000 docent i nordisk historia vid Universitetet i Greifswald.

Vetenskaplig meritering

Norbert Götz har redovisat 1 publicerad monografi, samt enligt uppgift 3 icke publicerade, samt 1 publicerad antologi och 2 under arbete. Därutöver omfattar hans övriga arbeten 41 uppsatser och artiklar, därav ca 30 antologibidrag eller artiklar med någon form av refereeförfattande, samt ett tiotal populärvetenskapliga publikationer.

Hans doktorsavhandling *Ungleiche Geschwister – Die Konstruktion von nationalsozialistischer Volksgemeinschaft und schwedischem Volksheim* (2000) är en komparativ studie av uppbyggnaden av det svenska folkhemmet och den motsvarande nationalsocialistiska folkgemenskapen.

Avhandlingen är ett gediget arbete inom den statsvetenskapliga jämförande forskningstraditionen och tillför nya insikter inom ett ovanligt tema – konstruktionen av en folkhemsgemenskap inom två länder vid samma tidpunkt med två delvis olika fokusering och målsättning framförallt ifråga om modernisering, om än med helt olika ideologiska förtecken. Metodmässigt är Götz synnerligen grundlig i sin introduktion till den historiska semantiken, och det jämförande perspektivet där han systematiskt utreder möjligheterna till komparation av sina valda undersökningsobjekt. Han väljer som ansats Habermas' uppdelning i System- och Lebenswelt (system- och livsvärld), och fortsätter med en stringent analys av begreppen folksgemenskap och folkhem med utgångspunkt från folks- och nationsbegreppen i huvudsak i språkligt-etymologiskt historiskt perspektiv. Därefter följer en genomgång av uppbyggnaden av gemenskapen med utgångspunkt från socialisation och mobilisering av ungdomar samt uppbyggnad av den sociala säkerheten inom ramen för respektive socialförsäkringssystem, baserat på Schmitts konkreta ordningstänkande och Wigforss' provisoriska utopier. Hans avslutande analys tar fasta på de fundamentala olikheterna i politisk utformning av systemvärld och av livsvärld i den nationalsocialistiska diktaturen i Tyskland jämfört med det socialdemokratiskt öppnare och mer demokratiska Sverige, trots vissa beröringspunkter i tematik, metoder och begrepp. Förståelsen för dessa pro-

cesser inbegriper en djupare analys av begrepps- och socialhistoria med utgångspunkt i en kolonisering av motsvarande livsvärld. Av motsvarande intresse hade givetvis varit att göra en jämförande studie av efterkrigstidens uppbyggnad av den socialistiska staten med även här tydliga paralleller i retorik och metodanvändning med fortsättning- en av det svenska folkhemmets uppbyggnad. Även här hade givetvis systemskillnaderna ifråga om diktatur och demokrati avtecknat sig, medan den ideologiska överensstämningen varit avsevärt större och sålunda även kunnat leda till andra intressanta slutsatser. Avhandlingen har ett stort mentvärde för den sökta anställningen.

Artikeln *On the Origins of "Parliamentary Diplomacy": Scandinavian "Bloc Politics" and Delegation Policy in the League of Nations* (Under utgivning 2005) är en analys av begreppet parlamentarisk diplomati med fokusering på såväl parlamentariska procedurer och metoder som aktörer inom Nationernas förbund och utifrån de skandinaviska delegationerna. Artikeln är i huvudsak en genomgång av begreppet parlamentarisk demokrati i historiskt perspektiv med de skandinaviska länderna som konkreta exempel.

I artikeln *Moderniseringsverlierer oder Gegner der reflexiven Moderne? Rechtsextreme Einstellungen in Berlin* (1997) vederlägger Götz föreställningen om att högerextremism vore en reaktion mot negativa moderniseringserfarenheter, dvs. ekonomiska problem och marginalisering. Hans tes är att detta istället är ett avståndstagande från modern reflektivitet, multikultur, postfordism och ett auktoritetstänkande som besjalar potentiella högerextremister. Med en begränsad empirisk undersökning får han fram intressanta resultat som lyfter fram variabeln bildning (Bildung) men med viss tonvikt även på utbildning, men där även personlighetsfaktorer spelar in, liksom anomi och socioekonomiska variabler.

Prestige and the Lack of Alternative: Denmark and the United Nations in the Making (2004) är en artikel om dansk utrikespolitik i ett politisk-historiskt perspektiv med fokusering på aktörsanalys från efterkrigstid till EU. I artikeln betonas Danmarks förhållningssätt över tid närmast i termer av en kronologisk uppföljning av relationerna till FN.

Century of Corporatism or Century of Civil Society? The Northern European Experience (2003) utgör ett antologibidrag i ett verk medredigerat av Götz. I artikeln tar Götz sitt avstamp i den tradition av korporatism eller egentligen neo-korporatism som kännetecknar de nordiska staterna utifrån Schmitters definition på begreppet. Författaren

visar sin beläsenhet på området, men förmår inte forma en självständig hållning teoretiskt sett, utan visar snarare på att förhållandet mellan stat och civilsamhälle över tid växlat i de nordiska länderna, men aldrig förlorat sin betydelse.

Norden: Structures That Do Not Make a Region (2003) är en historisk analys av Norden med dess territoriella, historiska och kulturella dimensioner med utgångspunkt från moderna nordiska historiker. Artikeln är att betrakta som en intressant och välgjord kompilorisk studie utan egna ambitioner att exempelvis införa något av teoribildningen kring regionalism och nyinstitutionalism, vilket hade varit intressant i detta sammanhang.

Att lägga historien tillrätta. Försöket att göra folkhemmet folkhemskt (2002) är att betrakta som ett populärvetenskapligt inlägg i en historisk debatt om folkhemmets uppkomst och vidareutveckling med utgångspunkt från tankar ur hans doktorsavhandling. I detta sammanhang tillförs således ingenting nytt för bedömaren.

I en förstudie till doktorsavhandlingen från 1997 *Die Modernisierungstheorien schlagen zurück. Diskussionsstand, kulturwissenschaftliche Anwendung und das Beispiel des Nationalismus* utvecklar Götz delar av sitt senare teorikapitel i avhandlingen med en genomgång av moderniseringsteorierna.

Die nordeuropäische Minderheiten in Etnische Minderheiten in der Bundesrepublik Deutschland. Ein Lexikon (1995) är en i huvudsak historisk genomgång av personer med nordisk bakgrund som lever i Tyskland, mot bakgrund av gemensam historia, samt deras aktiviteter, kyrka, skola, sammanslutningar, intresseföreningar och medier. Som kartläggning av dessa minoriteter har artikeln ett visst värde, som dock inte är vetenskapligt meriterande.

Det sista insända bidraget är tillsvidare opublicerat, men insänt till *Journal of Democracy* 2003, *Blurring the Separation of Powers: Parliamentary Representation in the UN. Delegations from Western Europe and North America*. I denna artikel anlägger författaren ett historiskt perspektiv på diskursutveckling, praxis och problem i en jämförande studie. Han tar sitt avstamp i den politiska kulturen kring Nationernas förbund och diskuterar delegationernas sammansättning i USA, Kanada, Nederländerna och Skandinavien. Analysen och slutsatserna verkar något tunna med tanke på ett upplägg som hade kunnat ge mera.

Tematiskt rör sig Götz i huvudsak inom området nordisk kultur- och social historia, men i skärningspunkten mellan dessa ämnen och statsvetenskap. Närmast ämnet statsvetenskap ligger

vissa publikationer med tonvikt på välfärdsstaten, nordisk demokrati och jämförande politik, men med huvudsaklig betoning ifråga om metoder och inriktning på det historiska perspektivet. Götz är i huvudsak historiker i första hand med en gedigna insikter i nordisk historia, stundom dessutom i ett jämförande perspektiv.

Götz saknar docentkompetens inom ämnet statsvetenskap, men blev docent (enligt det tyska systemet) samma år som han disputerade i Greifswald. Han redovisar internationell verksamhet inom sina vetenskapliga områden, men förmår inte belägga erforderlig hög skicklighet på internationell nivå utöver docentnivå i statsvetenskap, om än han uppenbarligen kompetentförklarats i ett fall för en professur i historia. Han har heller inte erfarenhet av nationell eller internationell projektledning, med undantag för forskningsgruppen Nordeuropäische Politik, eller ansvar för forskningsgrupper med doktorander, om än två doktorander där han haft viss erfarenhet av handledning disputerat, och några andra anges som pågående handledningar. Mot bakgrund av kravet på att innehavaren av professuren skall ha avsevärd praktisk erfarenhet av att leda statsvetenskaplig forskning och forskarutbildning kan Götz inte sägas uppfylla detta krav.

Sammantaget kan Götz alltså ifråga om vetenskaplig skicklighet inte sägas ha uppnått den föreskrivna nivån för en professur i statsvetenskap.

Pedagogisk skicklighet

Götz har varit universitetslektor i nordisk historia vid universitetet i Greifswald sedan 1999. Omfattningen av hans undervisning ger vid handen att han besitter erforderlig pedagogisk skicklighet. Likaså uppvisar han erfarenhet av handledning på postgradual nivå, och två doktorander synes ha disputerat. En genomgång av hans undervisning och handledning visar dock att seminarierna han refererar till, och sannolikt även doktorandtemata, i huvudsak rör ämnet historia, med viss koppling till politisk historia och välfärdsstaten. Han täcker således inte in de centrala delarna av ämnet statsvetenskap och förmår således inte svara för en ämnesutveckling i termer av kurs-, program eller pedagogisk utveckling av detta ämne. Av denna anledning finner jag att hans pedagogiska skicklighet inte kan betecknas som god för den sökta anställningen som professor.

Akademiskt ledarskap, samverkansuppdrag och övriga meriter

Götz redovisar ett antal akademiska förtroendeuppdrag och medlemskap av internationella nätverk, men förutom i ovannämnda forskargrupping som inte heller närmare anges till sin målsättning eller omfattning, finns ingenting dokumenterat i form av akademiskt ledarskap. Däremot har han dokumenterat forskningsinformation och kontakter med det omgivande samhället, om än inte i termer av långtgående samverkan. Han verkar sedan någon tid tillbaka som gästforskare vid Utrikespolitiska Institutet i Stockholm vilket är meriterande i detta sammanhang.

Sammanfattning

Norbert Götz kan inte sägas uppfylla vedertagna krav enligt ovan angiven anställningsprofil för en professur i statsvetenskap, då han saknar såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet för denna anställning.

2. Jan Olsson

Allmänt

Jan Olsson, född 1960, avlade filosofie doktorsexamen år 1995 vid Örebro universitet, där han har verkat som föreståndare för Novemus (forum för forskning och utbildning om offentlig verksamhet), och fungerat där som vetenskaplig och administrativ ledare fram till slutet av år 2000. Han utnämndes år 2001 till docent vid Örebro universitet. Idag är han verksam som lektor i statsvetenskap vid samma lärosäte.

Vetenskaplig meritering

Jan Olsson redovisar utöver sin doktorsavhandling 5 monografier, varav tre egna publikationer, en samförfattad och två antologier. Två av dessa är dock inte publicerade, och det framgår heller inte om de är antagna för publicering. 7 artiklar i referee-bedömda journaler, varav två endast inlämnats för bedömning, tas upp i publikationsförteckningen, och därutöver 34 övriga publikationer i form av rapporter, bokkapitel, recensioner och annat. Sammantaget visar detta dock en jämn och kontinuerlig vetenskaplig produktion.

Tematiskt rör han sig mot policy- och implementeringsforskning med betoning på förändrings- och förnyelsetendenser som utmanar traditionella politiskt-demokratiska värden och institutioner. Under senare år har han även publicerat sig internationellt, om än ännu inte i någon större utsträckning.

En närmare bedömning av Jan Olssons vetenskapliga produktion utgår ifrån hans doktorsavhandling i statskunskap, *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi* (1995), vilken behandlar den lokala näringspolitikens politiska ekonomi utifrån jämförelse av kommuntyper. Han behandlar framförallt näringspolitikens framväxt inom utvalda kommuner, jämte målsättning och företagsutveckling inom de valda kommuntyperna. Olsson använder sig av en institutionell politisk-ekonomisk ansats och lyfter även fram att forskning om lokal näringslivspolitik och näringslivsutveckling kännetecknas av tvär- och mångvetenskaplighet. Hans ansats är såväl induktiv som deduktiv, och detta präglar även hans metodanvändning. Innovativt i hans avhandling är både analysen av kommunernas näringsstrukturella förutsättningar och hans typologier som grundar sig på typ av näringslivspolitik (reaktiv eller proaktiv) samt typ av geografisk marknad (periferi eller centrum) för de fyra kommunerna Torsby, Upplands Väsby, Hällefors och Örebro. Resultatet i form av atomism, respektive samarbete, visar att hans förväntade hypotetiska typindelningar i huvudsak hållit. Analysen är kortfattad och intressant, men hade gärna kunnat vara något längre, även med en återgång till de teoretiska premisserna och anförda teoretiker. Avhandlingen har ett givet meritvärde för den sökta anställningen.

En av hans monografier *EU och demokratin – från svensk horisont* (1999) behandlar demokratisering och demokratisyn inom EU och demokratiuppfattningar från svensk horisont. Efter en redogörelse för olika demokratiteoretiska perspektiv och substans fokuserar han på frågan om en demokratisk regionalpolitik, samt demokratisering på nationell versus europeisk nivå, där termerna government versus governance får ny aktualitet. Boken inleds med en intressant analys av olika demokratisyner, men har i det fortsatta arbetet inte samma teoretiska tyngd, vilket även gäller sammanfattningen och slutsatserna som visserligen sammanfogar de initiala frågorna till en diskussion av demokrativärden i praktiken, men inte tar vara på den inledande demokratianalysen.

Olsson har även ägnat sig åt frågor kring lokal och regional demokrati, ofta utgående ifrån EUs regionalpolitik, men även mot bakgrund av försöksverksamhet och förnyelse inom svenska kommuner. Några av hans arbeten utgör projekt-rapporter inom ramen för Novemus'-verksamhet. Medsant är ett arbete som utkom 1999 *Demokrati som experiment*, där han dels tar upp kommunal försöksverksamhet och förnyelse i tre svenska Mål 2-regioner. Hans egna bidrag i den första skriften utgörs av en välskriven inledning med olika demokratikoncept och en motsvarande sammanfattning samt fyra övriga kapitel (varav tre samförfattade). Rapporten testar tre scenarier; kontinuitets-, fragmenterings- resp. förnyelsesce-nariot, mot vilka de pågående experimenten i de valda kommunerna testas, och slutsatserna är både väl underbyggda och intressanta.

Det politiska globaliseringsbehovet och demokratin (1999) är ett antologibidrag inom Demokratiutredningen. Olsson utgår ifrån den globala ekonomins utmaningar för svensk demokrati och nationalstatens roll. Han återvänder här till doktorsavhandlingens governance- och government-diskussion, men nu i en EU-relaterad inramning med konsekvenser för den svenska debatten och partipolitiken. Han skiljer avslutningsvis mellan nationell eller europeisk demokrati som alternativ, gentemot statsförbund, respektive förbundsstat men för egentligen inte fram nya synsätt på federalismfrågor i svensk politik och vägval i mer teoretisk mening.

I en samförfattad artikel *Electronic Voting in Sweden: Hare or Tortoise?* (2004) i en antologi om elektronisk röstning och demokrati i jämförande perspektiv, utgår författarna från den svenska modellen med dess höga röstetal och därmed stark participation bland intresserade och upplysta medborgare. Detta jämförs med tillgången samt spridningen på datorer i hemmet och på arbetsplatsen. Metaforen i artikeln utgår ifrån Sveriges ofta senfärdiga aktionsmönster (sköldpad-dan versus haren) efter expertutlåtanden och vunnit konsensus. Detta jämförs med poströstning över tid, vilket utgör grunden för eventuellt elektroniskt röstförfarande. Empirin är hämtad från tidigare undersökningar, men även från medförfattaren. Den statliga politiken ser problem dels i den tekniska utformningen (integritet och sekretessfrågor) och dels i en troligen diskriminering av den del av väljarkåren som saknar teknisk utrustning och förmåga att rösta på detta sätt. Dock kan ett dylikt röstningsförfarande anbefallas som komplement, vilket även testats i ett

antal lokala ungdomsval, eftersom denna åldersgrupp synes ha större intresse för denna form av val. Artikeln är intressant ur ett demokratiperspektiv men utgör inget tungt teoretiskt bidrag.

I en antologi redigerad av Olsson: *Hållbar utveckling underifrån? Lokala politiska processer och etiska vägval* (2005), inlämnad för granskning till förlaget, svarar Olsson för 6 av 12 kapitel, varav 1 i samarbete med en kollega. I de två första kapitlen står den lokala nivån i fokus tillsammans med begreppet hållbar utveckling, liksom även i ett tredje kapitel av Olsson. Utifrån ett globaliseringsperspektiv utvecklas hållbar utveckling som politikområde och operationaliseras med svenska exempel på lokal samhällsförändring. Nyinstitutionalismen, liksom ekologisk modernisering och ekologism analyseras ur ett demokratiperspektiv och med empiriska exempel i valda undersökningskommuner. Det deliberativa demokratidealet framstår som problematiskt i praktiken, liksom underifrån-etiken i ett sammanfattande kapitel. Sammantaget kan denna nytillkomna antologi tillmätas ett betydande meriteringsvärde genom Olssons innovativa ämnesområden och teoretiska nytänkande inom ett tidigare svårbedömt politikområde.

4 referebedömda artiklar, samt en accepterad och en insänd kompletterar Olssons insända publikationer. 4 av dessa 6 är samförfattade. Den första av dessa *Legitimacy through Partnership? EU Policy Diffusion in Britain and Sweden* (2001) behandlar partnerskapets betydelse inom strukturfondernas regionala politik i Storbritannien och i Sverige mot policy diffusionsteorier och legitimitetssynen inom EU. Jämförelsen tar fasta på detta framförallt ifråga om implementering i de båda länderna. Diffusionsprocesserna uppvisar tydliga likheter, men även ifråga om begränsade effekter för en ökad demokratisk legitimitet. Artikeln tar upp ett aktuellt tema, och slutsatserna är väl underbyggda. Samma tema återkommer i *Democracy paradoxes in multi-level governance: theorizing on structural fund system research* (2003), men med en vidareutveckling i form av tre modeller: parlamentarisk, pluralistisk och elitdemokratisk där strukturfondssystemet antingen kan inpassas eller inte. Han redogör för den ekonomiska demokratiparadoxen där kraftfulla aktörer tenderar att dominera policyutformningen. Fjernivådemokrati liksom vertikaldemokratiparadoxerna, samt två andra paradoxer utgör utmaningar för både EU-kommissionen och nationalstaten att hantera. Detta bidrag innebär en teoretiskt spännande vidareutveckling av temat i den första artikeln. *Why*

regionalism in Sweden (2003) är relaterad till EU genom den kommande omstruktureringen av den regionala nivån i Sverige. Regionalismen ses som en av anledningarna till detta, liksom EUs och europeiseringens effekter för ökat regional självbestämmande. Modellerna från Skåne, Västra Götaland, Gotland och Kalmar jämförs partiellt med motsvarande för Jämtland. Variablerna är bl.a. avstånd till Centraleuropa, regional identitet, ekonomisk självständighet och europeisering, samt EUs regionala politik. Artikeln är intressant ur flera synvinklar och tillför nya perspektiv på den pågående regionala omstruktureringen.

I *Representativ demokrati utan partier. Vad kan vi lära från Svågadalarnämnden?* (2003) framför Olsson et al synpunkter på ett experiment med en lokal nämnd utan partirepresentation i Svågadalen i Hudiksvalls kommun. Mobilisering och deltagande utifrån ett givet närdemokratiperspektiv visar på nya demokrativärden i ett aktivt lokalsamhälle där medborgarna i sin slutvärdering av experimentet funnit fler för- än nackdelar med detta. Experimentet visar att representativ demokrati utan partier kan fungera, men har sannolikt svårt att återupprepas trots motsvarande förutsättningar i andra kommuner. Resonemanget i artikeln är klarläggande och analytiskt och framförallt innovativt i själva ämnesvalet.

Sustainability Through Good Advice? Assessing Governance of Swedish Forest Biodiversity (2005) tar Olsson med en av sina doktorander upp frågan om biologisk mångfaldspolitik inom svensk skogsnäring. Även denna artikel utgår, liksom en monografi ovan, från perspektivet med hållbar utveckling. Governance respektive government diskussioner i tidigare artiklar återkommer här, men applicerat på skogsvårdspolitik i Sverige. På basen av några kvalitativa djupintervjuer bekräftas att även skogsägarna känner för bevarande av mångfald i sina skogsinnehav. Certifiering anses vara en god strategi för detta ändamål, men reservatstanken vinner föga gehör. Artikeln är välskriven och av intresse för den inriktning inom statsvetenskapen som Olsson numera omfattar. På ett liknande tema rör sig Olsson i *The Power of the Ornithologists. Empowering the Advocacy Coalition Framework (ACF)*, vilken har inlämnats för bedömning. Då denna artikel inte är accepterad än, och utgör extra publikationer utöver de föreskrivna 10, avstår jag från en närmare bedömning. Temat ornitolognätverk och koalitionsuppbyggnad är dock intressant och innebär en komplettering av tidigare verk om hållbar utveckling.

Han har sedan sin disputation utkommit med ett antal självständiga publikationer, och därtill lika många i samverkan med andra författare. Han har dessutom påbörjat nya forskningsprojekt och nätverkssamarbeten inom sina fokusområden med andra forskare, även internationellt. Hans insats inom Novemus är på allt sätt betydande, vilket framgår av den utvärdering som han bifogat till ansökan. Det absoluta flertalet av hans publikationer har utgivits inom Novemus, vilket tyvärr dock har inneburit att hans internationella publikationer är jämförelsevis få, men dock betydelsefulla. Totalt sett redovisar han fem accepterade internationella publikationer i refereebedomda journaler och två som insänts för bedömning. Till detta kommer ett stort antal antologibidrag, därav några internationella. Hans arbeten kännetecknas av en föredömlig klarhet i de vetenskapliga analysmodellerna, samt kreativitet och stor beläsenhet inom sitt område, låt vara att han ännu inte kan uppvisa en stor variation ifråga om tema och metoder.

Sammanfattningsvis bedömer jag att han med viss tvekan kan anses inneha tillräcklig vetenskaplig skicklighet för en professur i statsvetenskap.

Pedagogisk skicklighet

Jan Olsson har bedrivit omfattande forskning och undervisning vid samhällsvetenskapliga institutionen vid Örebro universitet, under mer 15 år, vilket väl torde kunna ekvivaleras med 400 lektorstimmor vilket dock inte direkt dokumenteras. Olsson är sedan i år studierektor för grundutbildningen i statsvetenskap med relativt stor omfattning och bredd för kursutbud och antal studerande. Dessutom har han fungerat som forskningsledare, huvud- och biträdande handledare för sju doktorander (4+3) samt medlem av handledarkollegiet, samt utvecklat helt nya kurser inom ramen för internationell politik, internationalisering och demokrati samt även utvecklat doktorandkurser självständigt eller tillsammans med kolleger. Det framgår att en av hans doktorander disputerat år 2003, vilket brukar anses vara ett fullgott mått på postgradual handledning. Förmodligen har hans postgraduala handledning avsevärt ökat sedan Olsson erhållit sitt lektorat vid Örebro universitet år 2003. Dock kan intet tvivel råda om att hans pedagogiska skicklighet är att betrakta som fullt tillräcklig för en professur i statsvetenskap.

Akademiskt ledarskap, samverkansuppdrag och övriga meriter

Hans verksamhet som ledare för Novemus och därmed även medverkande i forskningsprogram och projekt, samt expertfunktion inom PARK-kommittén har gett honom en stor erfarenhet av akademiskt ledarskap och av samverkansuppgiften. Därutöver redovisar han externa uppdrag som föreläsare, och expertuppdrag i media. Sammantaget utgör detta en aktningvärd meritering för den sökta anställningen.

Sammanfattning

Jan Olssons vetenskapliga karriär har varit relativt snabb inledningsvis, men med en internationell publicering först under de allra senaste åren. Han har efter disputationen fortsatt sin vetenskapliga bana med ett antal publikationer av god internationell kvalitet, samt utvidgat sin publikationsverksamhet till tre statsvetenskapliga områden. Dock kunde han anbefallas att fortsättningsvis utvidga sin internationella publikationsverksamhet, och även starta eller ingå i internationella forskningsprojekt.

Omfattningen av och kvaliteten i Olssons vetenskapliga publikationsverksamhet, hans akademiska ledarskap och erfarenhet av postgradual handledning samt förnyelse i fråga om temata och angreppssätt är enligt min bedömning avgörande för att jag finner att Olsson innehar vetenskaplig skicklighet för den sökta anställningen. Han kan även anses ha pedagogisk skicklighet med avseende på kursutveckling och handledning under en lång period på halvtannat decennium. Jag finner Jan Olsson behörig till den sökta anställningen som professor i statsvetenskap, om än med viss tvekan gällande omfattningen av hans hittillsvarande internationella publikationsverksamhet.

3. Mikael Sandberg

Allmänt

Mikael Sandberg, född 1956, disputerade år 1987 vid Göteborgs universitet, och är efter diverse administrativa anställningar, samt uppdrag vid Södertörns högskola, sedan år 2002 verksam som universitetslektor vid Högskolan i Halmstad. Han utnämndes till docent vid Göteborgs universitet år 1999.

Vetenskaplig skicklighet

Sandberg redovisar 5 monografier, varav en utöver doktorsavhandlingen som självständig produktion, en samförfattad och två samförfattade antologier, samt 20 antologibidrag, tidskriftsartiklar eller recensioner, varav två artiklar och en recension insänd för bedömning. 11 av dessa bidrag kan räknas till kategorin referee publikationer, de flesta internationella. 8 artiklar och 4 monografier/antologier är insända för bedömning.

Learning from Capitalists. A Study of Soviet Assimilation of Western Technology (1987) är Sandbergs doktorsavhandling inom ett temaområde i skärningspunkten mellan statsvetenskap, teknik och ekonomi med fokus på Sovjetunionen och Östeuropa som han sedan vidareutvecklar under senare delen av sin vetenskapliga karriär. Han inleder med en kortfattad problembeskrivning av assimilationsprocessen vid införandet av västerländsk teknologi i socialistiska planekonomiska system. Därefter följer en teoretisk utläggning av motsvarande problem som behandlats av andra, för att sedan följas av den modell i tre faser som författaren lagt upp sin avhandling på. En analys av förutsättningarna för detta i Sovjetunionen i detaljerad form med strukturen för import, ekonomiska transaktioner och implementering följer på detta. Dock saknas här en tydlig övergripande redogörelse för själva det sovjetiska systemet med dess överbyggnad och politisk-ekonomiska beslutsstruktur, vilket bara läsare som själva arbetat med dessa länder känner till. En redogörelse för de svenska exportörerna och deras förutsättningar ges innan själva testningen av empirin. Sett mot bakgrund av antalet exportörer och andel av exporten hade måhända Finland som exportör av teknologi varit naturligare, med dess mångfald större export. De valda svenska exemplen visar dock att problem finns i mottagarstrukturen, men att långvariga kundrelationer och förtrogenhet med det sovjetiska systemet underlättar exporten. Problemen finns och diffusionsteorierna lyckas inte alltid förklara varför assimilering sker eller varför detta inte lyckas. Avhandlingens tema är ovanligt, men intressant för en statsvetenskaplig doktorsavhandling.

Social Capital and Democratisation. Roots of trust in post-Communist Poland and Ukraine (2002) är en samförfattad monografi, där författarna valt att analysera socialt kapital i Toquevilles och Putnams anda, vilket med tanke på den demokratiska utvecklingen i de forna östblocksstaterna synes vara ett lovvärt initiativ. Monografien har

kommit ut på ett välrenommerat förlag. Avsikten är att mäta socialt kapital, huvudsakligen ifråga om tillit i två länder samt två regioner under slutet av 90-talet samt år 2000. En analys av civilsamhällets traditioner och socialt kapital även i historiskt perspektiv föregår den kvantitativa analysen. Denna ger vid handen att inte enbart institutionella förhållanden, utan även historiska och kulturella omständigheter influerar uppkomsten av (och nedgången i) socialt kapital. Avslutningsvis diskuteras uppkomsten av det politiska kapitalet under demokratiseringsperioden. Studien är omsorgsfullt gjord och ger en del verkligt goda inblickar i den postkommunistiska fasen i dessa länder, liksom grunden för framväxten av demokrati.

På samma tema har Sandberg utkommit med *Green Post-Communism? Environmental aid, Polish innovation and evolutionary political economics. (1999)*. Författarens avsikt är att presentera ett evolutionärt perspektiv på innovationers politiska ekonomi. Studiet av såväl institutionella evolutioner som den politiska ekonomin ter sig intressant under den postkommunistiska epoken, särskilt inriktningen mot de gröna värdena. Inte oväntat blir Deutschs modell för lärande system aktuell, men Sandberg kunde hellre ha utvecklat den cybernetiska modellen hos Deutsch, eftersom varianter av denna tillämpades i de socialistiska staterna i deras interpretation av statsvetenskap, och detta hade gjort jämförelsen rikare. Här återkommer doktorsavhandlingens assimilation av teknologi och bench-marking men därefter analyseras den nya privata sektorn och gröna investeringar samt synen på miljöprojekt i ett jämförande perspektiv. Lån och EU-bidrag gör dessa investeringar möjliga. Konklusionerna talar om imitativa miljöinvesteringar istället för innovativa, men det oaktat är studien intressant med tanke på dess resultat och val av ämne.

Antologin Baltic Sea Region Environmental Protection. "Eastern" Perspectives and International Cooperation (1992) behandlar även den miljöpolitik i det forna Östeuropa. Sandberg svarar för ett eget kapitel om miljöskydd genom teknologiöverföring med tidigare refererad teoribildning samt ett samförfattat kapitel om investeringsbeslut i Östersjöländerna, och är att betrakta som en utförlig inledning till och introduktion av författarna i boken.

Samverkan högskola-näringsliv – ny start för regionerna? (2005) ingår i en antologi om forskningsstiftelserna, konkurrenskraften och politikens möjligheter. Artikeln handlar om KK-stiftelsens

uppkomst och effekter på regionerna, samt utdelningspolicies. Utöver hänvisning till Schumpeters innovationsteorier är undersökningen i huvudsak deskriptiv med viss analys baserad på intervjuer och en genomgång av fyrtio forskningsprojekt.

Hur växer demokratin fram? Dynamisk (evolutionär) komparation och några metodtest på europeiska regimdata (2005) är en fortsättning på tidigare skrifter men Sandberg utvecklar den komparativa metoden från den statiska till den dynamiska i en intressant och välskriven artikel. Husgudarna Lamarck och Schumpeter anförs också här, liksom Veblen och Darwin men perspektiven med regimtyper i ett långt historiskt perspektiv är väl utformade och intressanta. Det komparativa MEGA testet på Sverige och Ukraina är illustrativt och väl utarbetat.

Bokkapitlet *Hybridvetenskap och innovation: något för statsvetenskapen?* (2004) är en uppgörelse med statsvetenskapen och dess relationer till andra discipliner i form av en krisanalys mot darwinistisk bakgrund och statsvetenskaplig memetik. Prognosen är att ämnesdelarnas krissymptom torde leda till att nya vetenskapshybrider formas för innovation av ämnet. Denna teoretiska exercis i kortform är intellektuellt utmanande om än mest som en fortsättning av tidigare skrifter.

Artiklarna *The Evolution of IT Innovations in Swedish Organizations: A Darwinian Critique of "Lamarckian" Institutional Economics (2005, accepterad)* och *IT-spridningen i svenska organisationer ur ett institutionellt-evolutionärt perspektiv: resultatet från en webbsurvey 1999 (2001)* är samma artikel med någon variation. Forskningsobjektet är en webbenkät om offentliga och privata organisationers hemsida i Sverige, och resultatet tolkas i termer av IT-kreativitet. Resultaten visar att en aktiv "lamarckistisk" IT strategi är ett absolut villkor för interaktiv innovationsdarwinism. Greppet är spännande och forskningsobjektet nytt, men teoretiskt tillför detta inte mycket, eftersom teoretikerna är desamma som i flertalet andra publikationer.

Politiska och ekonomiska "uttrycksarter" uppkomst genom institutionell selektion: några steg mot en evolutionär politisk ekonomi (2000) är en analys av en evolutionär politisk ekonomi, samt politik och kultur, med samma teoribildning som i ovanstående artiklar, men i en närmast essäistisk form, lättläst och kunskapsrik.

A systems dynamics analysis of global democracy diffusion 1800-2000 är en artikel insänd för bedömning till *American Political Science Review*. Då

denna ännu inte accepterats, väljer jag att inte bedöma detta alster, mer än att konstatera att diffusion av innovationer förekommer även i denna artikel, men att tidsperspektivet är långre och att omfattningen är global i val av objekt.

Sandberg är en produktiv författare, och har publicerat sig i internationella värenommerade journaler. Tematiskt är han dock synnerligen smal, och hans teoribildning verkar ha följt honom i de allra flesta av de insända arbetena. Variationer i form av tema och fokusering sker visserligen i de olika arbetena, men dock inte så att man kunde se en förnyelse av argumentationen, mer faktiskt en slags breddning av analysytorna. En breddning till andra statsvetenskapliga områden hade verkligen varit att rekommendera. Dock skall poängteras att hans något udda fokusering inom ämnet gett upphov till stilistiska och analytiska smärre mästerverk. Han är förtrogen med såväl kvantitativa som kvalitativa metoder, och ger överhuvudtaget ett intryck av stor metodmedvetenhet. Han har viss erfarenhet av forskningsledning inom tre kortare projekt, ett av dem internationellt. Han har varit framgångsrik när det gällt forskningsanslag och stipendier, dock redovisas inte de erhållna summorna. Han har varit biträdande handledare för en person som disputerat i år, och där avhandlingen även utkommit på ett internationellt förlag. En sammanlagd bedömning av hans vetenskapliga skicklighet är att han inte ännu kan anses ha uppnått nivå för en professur i statsvetenskap.

Pedagogisk skicklighet

Sandberg har en omfattande meritering när det gäller pedagogisk skicklighet och har undervisat praktiskt taget på alla nivåer och inom alla delområden inom statsvetenskap. Han har haft kursansvar och utvecklat nya kurser, samt undervisat på specialprogram och utvecklat läromedel. Av visst kuriosavärde är den medsända C-uppsatsen, även den på liknande tema som de övriga publikationerna och ställer frågan huruvida Sovjet-samhället är socialistiskt eller inte. De producerade läromedlen följer i övrigt samma mönster som hans vetenskapliga publikationer ifråga om tema och metoder. Däremot visar han ett levande intresse för pedagogik och pedagogisk förnyelse. Jag finner honom inneha erforderlig pedagogisk skicklighet för anställning som professor i statsvetenskap.

Akademiskt ledarskap, samverkansuppdrag och övrig meritering

Sandbergs språkkunskaper är aktningsvärda, och han redogör för en förhållandevis bred administrativ erfarenhet under tidigare anställningar, och under sin tid inom akademien har han även dokumenterat goda kontakter med det omgivande samhället, och flitigt publicerat sig populärvetenskapligt samt deltagit i olika aktiviteter på den samhälleliga arenan. Erfarenheter av akademiskt ledarskap ingår i hans meritportfölj men är än så länge inte betydande.

Sammanfattning

Omfattningen av internationella refereebedomda publikationer är relativt knapp, om man beaktar tiden efter disputationen, men flertalet är internationella. Tematiskt är Sandberg ytterst smal och ägnar sig åt i huvudsak forskning kring innovationer och evolutionära perspektiv i tvärvetenskapliga analyser och oftast tillämpade på Sovjetunionen eller Östeuropa. Han eftersträvar innovativitet i sina skrifter och uppvisar själv originalitet i temaval och metoder, men förmår själv inte bredda sig tematiskt och förnya sina infallsvinklar. Pedagogisk skicklighet innehar han för den sökta anställningen och ifråga om samverkansuppgiften och administrativt ledarskap är han väl meriterad, och ingår i flera internationella nätverk. På grund av hans snäva inriktning inom ämnet statsvetenskap och ett relativt liten omfattning av refereebedomda publikationer finner jag Mikael Sandberg ännu inte kompetent för den sökta anställningen som professor.

4. Mats Sjölin

Allmänt

Mats Sjölin, född 1954, disputerade vid Lunds universitet år 1985, och utnämndes till docent vid samma lärosäte år 1993. Han är verksam som universitetslektor vid Lunds universitet sedan 1993.

Vetenskaplig meritering

Sjölin redovisar tre monografier samt 8 antologibidrag och 1 artikel (+ 1 insänd) i internationella referee-journaler, samt 5 artiklar i svenska tid-

skrifter, och därutöver ett antal recensioner och rapporter.

I Sjölin's doktorsavhandling *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel. En studie av dagspressens och lokalradions bevakning av fem kommuner (1985)* är hans ämne politisk kommunikation, och hans utgångspunkter svensk massmediapolitik, massmediernas betydelse och i detta fall i förhållande till kommunalpolitik. Efter ett avsnitt om massmediernas organisation undersöker han massmediernas utbud av information om kommunal politik och förvaltning, närmast ur ett medborgarperspektiv. Konkurrens- respektive monopol för medierna får konsekvenser för innehållet, och här spelar den statliga mediepolitiken en avgörande roll. Den empiriska analysen av fem kommuner resulterar i att politiseringen av dagspressen är betydelsefull i detta sammanhang, och att detta även inverkar på lokalradions komplementära effekter. Avhandlingen är intressant och läsbar, och tydlig i sina slutsatser, om än inte teoretiskt tung.

Coalition Politics and Parliamentary Power (1993) är ett arbete om konflikt- och samarbetsformer i den svenska riksdagen, närmare bestämt inom temat samhällsutveckling och konsensusdemokrati som denna demokrativariant kom att benämnas, men utifrån koalitionsbildning i riksdagen och frågan om makten över det politiska beslutsfattandet. Hans behandling av de överstora koalitioner får ny aktualitet i och med den nya tyska regeringen och hans diskussion om koalitionsprocessen tillför mycket ny kunskap ur ett makt- och beslutsteoretiskt perspektiv. En teoriomgång avslutar monografen, som enligt min bedömning är stringent och logiskt uppbyggd, och som tillför nya teoretiska perspektiv på ämnet.

Politisk etik (2005) är hans senaste monografi och ligger inom ett statsvetenskapligt område som tilldragit sig stort intresse under det senaste decenniet, nämligen politisk etik. Han redogör för forskningsläget initialt och relaterar detta till sin egen ansats: aktören som subjekt, handlingens etik och effekterna av denna handling. Därefter följer den politiska etikens normer med bundet och obundet mandat, samt den politiska etikens problem innan han i sin modell, baserad på Hirschman, undersöker två empiriska fall från den svenska politiken. Han ser en renässans för den politiska etiken, men ser att den behöver återerövas i varje tidsepok, och återvänder till Leif Lewins interaktiva demokrati och formulerar ett interaktivt mandat. Boken är välskriven,

och tydlig fokuserad på etikens olika dimensioner, koncis i konstruktionen av modell och implementering inom fallstudierna.

Sweden: Changing Party Relations in a More Active Parliament (1992) har av någon anledning inte tillställts mig och kan därför inte kommenteras.

Massmedier och opinionsbildning (1994) och Folkstyrets problem (1994) ingår i antologin *Den moderna demokratis problem*, och Sjölin har två bidrag, ett eget samt ett samförfattat. Hans egna bidrag gäller massmedier och opinionsbildning, där han vidareutvecklar temat för doktorsavhandlingen, men nu med betoning på mediekoncentration, politikens medialisering och makten över dagordningen. I artikeln om folkstyrets problem vidareutvecklar författarna den svenska modellen, och skärskådar minoritetsregeringar och minoritetsparlamentarismens effekter. Parlamentets makt diskuteras i samband med möjliga förändringar av valsystem och åtgärder för att förstärka regeringsmakten. Avslutningsvis tas partiernas kris som en delorsak till folkstyrets kris, men även den ekonomiska politikens kris är väsentlig i sammanhanget. Artikeln är intressant och läsvärd för dess tema; minoritetsregeringarna och kopplingen till andra krisfenomen i det politiska systemet.

Regionalisering och sfernivådemokrati – Skåne och Kalmar län (2000) har inte sänts till mig, men problematiken återkommer i *Kommunerna i sfernivådemokratin (2003)*, ett samförfattat antologibidrag i verket *På jakt efter en ny regional samhällsordning*, utgiven av Svenska kommunförbundet. I artikeln analyseras kort modeller för regional självstyrelse samt enhetsregion kontra federativ region, samt kommuner och regioner i samspel vilket är karakteristiskt för den svenska modellen. Artikeln är kortfattad men för avslutningsvis fram den nya politikerrollen i en normativ representationsteori där olika former av mandat binder politiker på olika nivåer. Den avslutande analysen är mycket intressant och för fram nya vinklingar på ett redan undersökt fenomen – de svenska regionala modellförsöken.

Internationalization and Parliamentary Decision-Making in Sweden 1971-1985 (1988) är en av Sjölin's tidigare arbeten, publicerad i *Scandinavian Political Studies* med två medförfattare. Internationaliseringens effekter på utskottsarbetet och andra kommittéer reflekteras i riksdagens politiska agenda. Tidsomfattningen gäller en tioårs period

och baserar sig på rapporterna från ovannämnda organ. Internationella kopplingar, aktörer, regional fördelning samt teman. Det visar sig inte oväntat att partikonflikter mest uppträder i fråga om utrikes- och säkerhetspolitik. Skillnaderna mellan utfall för olika politikområden avslutar uppsatsen, som är välskriven och dokumenterad och får betraktas som verkligt intressant och innovativ med tanke på de internationaliseringsfrågor som uppkommer bara ett decennium senare i stor skala i och med närmandet till EU.

Pack-Hunt Journalism – Ruthless Journalism as the Norm in the Media Society (2004) är ännu inte antaget för publicering men behandlar i korthet massmediedrevet som fenomen och s.k. revolverjournalistik. Då antagningen ännu inte är klar, avstår jag från vidare kommentarer om denna artikel som inte heller har tillställts mig.

Sjölin's sammanlagda produktion är något knapp till sin omfattning, men han har dock förmått variera sig såväl metodmässigt som tematiskt och täcker in ett antal, närmare bestämt fyra olika, områden. Efter medlet av 90-talet minskar hans produktionstakt något, och först efter sekelskiftet utkommer han med tre publikationer, varav sin senaste monografi. Antalet internationella publikationer är likaså jämförelsevis få. Han har verkat som forskningsledare i ett stort antal projekt, och medverkat i ännu flera. Akademiska sakkunniguppdrag redovisas i viss utsträckning, vilket är meriterande. Hans publikationsverksamhet bedömer jag som knapp, men fullt tillräcklig för en professur i statsvetenskap.

Pedagogisk skicklighet

Sjölin's pedagogiska gärning omspänner dryga 20 år, och omfattar nästan samtliga kurser och nivåer, och även olika former av undervisning. Han har handlett två doktorander fram till disputation och är huvudhandledare för ytterligare tre. Han medverkar i forskarutbildningskurser och har hållit en egen specialkurs. Ifråga om läromedel har han skrivit ett flertal (5) rapporter, framförallt inom metodundervisningen, vilket används även vid andra lärosäten, och därtill kommer 6 publicerade läromedel. Jag finner att Sjölin's pedagogiska skicklighet är väl dokumenterad och mer än tillräcklig för den sökta anställningen som professor.

Akademiskt ledarskap, samverkansuppdrag och övriga meritering

Han uppvisar akademiskt ledarskap men har i övrigt få dokumenterade erfarenheter av samverkansuppgiften, fränsett ett antal recensioner och bidrag till Nationalencyklopedin, men därutöver även produktion av läromedel. Samverkan med det omgivande samhället och näringsliv finns det inga belägg på i ansökan.

Sammanfattning

Sjölin har verkat för att bredda sin forskningsprofil och har trots en relativt knapp omfattning av sin publikationsverksamhet lyckats väl med detta. Däremot är hans internationella kontakter mycket begränsade och hänför sig mest till nordiskt samarbete. Endast tre av hans publikationer är internationella, dock en av dem en monografi i universitetets egen serie. Hans vetenskapliga skicklighet bedömer jag som tillräcklig för professur, om än något knapp. Han innehar erforderlig pedagogisk skicklighet och denna kan betecknas som god i detta sammanhang, och god erfarenhet av akademiskt ledarskap samt kvalificerade sakkunniguppdrag, men har inte dokumenterat övrig samverkan.

Sammantaget finner jag Mats Sjölin kompetent till den sökta anställningen som professor.

5. Emil Uddhammar

Allmänt

Emil Uddhammar, född 1957, disputerade år 1993 vid Uppsala universitet, samt blev utnämnd till docent år 2000. Han har varit verksam som utredningschef vid Timbro samt som forskningschef vid Stiftelsen City universitet och är idag anställd vid Uppsala universitet, förmodligen som universitetslektor, vilket dock inte bekräftats.

Vetenskaplig meritering

Uddhammar har insänt för bedömning två monografier, fyra samförfattade och redigerade antologier, ett antologibidrag, samt tre opublicerade artiklar, och därutöver ett antal rapporter. Hans tyngst vägande publikation är tveklöst hans ovanligt omfattande och mycket originella dok-

torsavhandling *Partierna och den stora staten – en analys av statsteorier och svensk politik under 1900-talet (1993)*. Hans utgångspunkt och syfte är ett studium av de svenska riksdagspartiernas förhållande till staten och dess styrning av den offentliga sektorn, mätt i dess omfattning av bruttonationalprodukten som gör Sverige till en av de stater som har den ojämförligt sett största andelen offentlig sektor av exempelvis OECD-länderna. Efter en kort doktrinhistorisk inledning om staten som begrepp och forskningsproblem, lägger han fram sin analysmodell med ett antal logiskt avgränsade typståndpunkter, vilka kopplas till motsvarande idealtypiska argumentmodeller till distinkta statsdoktriner. Greppet är originellt, och kopplingen till existerande teoribildning sker på ett systematiskt och väl övertänt sätt, där han appellerar till doktrinhistoriens viktigaste tänkare inom flera sammankopplade tanke-system, och inte heller drar sig för en polemik med flera av dessa, vid hans genomgång av de fyra idealtyperna: den minimala staten, den sedliga staten, försäkringsstaten, respektive regleringsstaten. Han tar fasta på Ralf Helenius som i sin doktorsavhandling skiljer mellan latent och manifest ideologi hos aktörer, men verket finns inte med i Uddhammars källförteckning, vilket är en brist då just detta genomsyrar en del av den fortsatta analysen. Därefter följer en empirisk behandling av olika politikområden, och här kan nämnas hans stora empiriska material i form av riksdagsbeslut, där han konfirmerar det intryck som allmänt är vedertaget om en stor likformighet och konsensus bland de svenska partierna, och enkannerligen bland de största av dem. Bilden av den reglerande staten blir härvidlag tydlig, med drag av den sedliga staten, även detta en bekräftelse av vad som tidigare antagits, men inte på detta tydliga sätt lagts fram. 1900-talet i svensk politik visar även på en oerhört kraftig ökning av den offentliga sektorn, och under de första skedena med svaga eller obefintliga invändningar från oppositionen. De första efterkrigsåren ökar konflikterna för att sedan avta igen fram till 80-talet som är hans sista undersökningsdecennium. I sin intressanta sammanfattning kan Uddhammar kullkasta mycket av tidigare forskning genom att visa på de kumulativa effekterna av den offentliga sektorns tillväxt och svensk partikon-sensus, vilket han genomför på samma kunniga och välmotiverade sätt som genomsyrar hela av-handlingen, vilken i detta sammanhang bör ges ett synnerligen högt meritvärde. Det enda man kunnat önska är en bättre analys av den jämfö-

rande välfärdsforskningen, inte längre i sig, men bättre underbyggd. Hans insikter i politisk filosofi och vetenskapsteori är mycket ovanliga för en avhandling av detta slag, och avhandlingen innebär ett avstamp även för fortsatt forskning.

Arbete, välfärd, bidrag: En dynamisk analys av folkets välstånd och välfärdsforskningens missförstånd (1997) är den andra monografin, och denna bygger på ett empiriskt material om ett representativt urval individer som följs upp över tid. Avsikten är utreda varför forskningen kommer fram till olika slutsatser, och grunden för demarkationslinjer mellan välfärdsforskare. Han säger sig vilja studera relationen mellan arbete, bidrag och välfärd i ett dynamiskt perspektiv, vilka kopplas till den traditionella välfärdsforskningens till synes oförenliga perspektiv. Han skärskådar olika mått på välstånd, och kommer till att ett dynamiskt mått vore en rimlig komplettering, vid sidan av de relativa och de absoluta måtten. Moralisk risk som fenomen analyseras i det avslutande kapitlet framförallt i relation till utvalda grupper. Han handskas skickligt med ett stort empiriskt material, gör intressanta inbrytningar i vetenskapsteoretiska fundament inom välfärdsteorin, och förmår samla sig till ett originellt och innovativt grepp på hela ämnesområdet. Den valda perioden är dock jämförelsevis kort, och borde beläggas med fortsatta studier under 2000-talets ekonomiska uppgång som kanske kunde vederlägga vissa av hans slutsatser, eller rentav bekräfta dem, vilket är svårt att veta, men som vore viktigt för att fullborda hans analys.

I tre antologier där Uddhammar varit medredaktör: *Dygder som drivkraft och föredöme (2000)*, *Framtidens dygder – om etik i praktiken (1999)* samt *Virtues of Independence and Dependence on Virtues (2002)* har han bidragit med två egna uppsatser, samt 12 samförfattade kapitel, de flesta idéhistoriska essäer, vilka visar hans beläsenhet, men inte direkt representerar en teoretisk vidareutveckling av hans tidigare monografier. Temat är dock innovativt, och kopplingen till nätverk och socialt kapital intressant i det sista arbetet, men kunde ha vidareutvecklats mer.

I en samförfattad artikel från 2004 *Strengthening Federalism in Sweden*, tas federalism som grund för en effektivare fördelningspolitik i Sverige, vilket är ett ovanligt och mycket intressant grepp på den pågående diskussionen och ett fräscht tillskott till Ansvarskommitténs arbete, och dessutom publicerad internationellt. Två ytterligare

opublicerade artiklar har medsänt, en uppenbarligen baserad på doktorsavhandlingen men med hänsyftning på Storbritannien, och en artikel om utveckling, bevarande och turism i Afrika och i Indien, är i sig ett diskussionsinlägg när det gäller ekoturism, men inte teoretiskt tunga bidrag. Det sista bidraget, även det opublicerat, rör politiska symboler och politikens horisontella dimension, tänkvärt och välskrivet som politisk essä, tillför heller inte nytt meritvärde till det tidigare, om än här anas mer av teoretiskt djup.

Pedagogisk skicklighet

Uddhammar har dryga 15 års undervisningserfarenhet, vari ingår såväl kursutveckling som framställning av läromedel, det mesta av detta dock inom ramen för ett privat institut där även stora delar av hans forskning ägt rum. Av handlingarna framgår att Uddhammar har genomgått pedagogisk utbildning men däremot inte om han har någon kurs i forskarhandledning, vilket brukar påbjudas i dessa sammanhang. Han har erfarenhet av forskarhandledning, och har varit biträdande handledare för en person som har disputerat. En utländsk doktorand har påbörjat sina forskarstudier, och handletts av Uddhammar, men om slutexamen avlagts framgår inte. Han redovisar opponentskap vid disputation och andra akademiska sakkunniguppdrag.

Akademiskt ledarskap, samverkansuppdrag och övriga meriter

Framförallt har Uddhammar varit med om att grunda City universitetet, en innovativ konstruktion som tar fasta på ett fördjupat samarbete med det omgivande samhället, och detta måtte anses kunna kombinera såväl akademiskt ledarskap som samverkansuppgiften. Motsvarande gäller även för hans anställning vid Timbro AB. Därutöver redovisar han deltagande i populärvetenskapliga seminarier, och ger exempel på marknadsförings- och informationsinsatser för egen forskning, samt ett antal recensioner. Detta sammantaget ger honom en tillräcklig meritering även inom detta område, låt vara att det inte rör sig om tunga nationella eller internationella forskningsprojekt under hans ledning, ej heller betydande extern forskningsfinansiering.

Sammanfattning

Sammantaget bör dock Uddhammar få erkänsla för en tung och kvalitativt högtstående produktion, för hans originalitet och innovativitet i de båda monografierna, samt vissa av artiklarna. Han har breddat sina forskningsområden sedan doktorsavhandlingen, och förmår framförallt dokumentera en synnerligen bred metodologisk erfarenhet och motsvarande skicklighet när det gäller kvantitativa och kvalitativa metoder. Hans vetenskapsteoretiska och politiskt-filosofiska kunskaper är väl dokumenterat och han har en tämligen omfattande pedagogisk skicklighet, om än viss avsaknad av större handledningserfarenhet för forskarstuderande och motsvarande utbildning. Han har lagt grunden till ett internationellt kontaktnät, och har tillräcklig erfarenhet av akademiskt ledarskap samt av samverkansuppgiften.

En bedömning av Emil Uddhammars vetenskapliga och pedagogiska skicklighet ger vid handen att han bör anses vara kompetent för en professur i statsvetenskap.

Sammanfattande konklusioner

I den ovanstående bedömningen har tre av fem sökande av mig befunnits inneha behörighet för en professur i statsvetenskap. De övriga, Mikael Sandberg och Norbert Götz, är ännu inte behöriga enligt min bedömning, vilket ovan anförts och inte skall upprepas här. Skillnaden mellan dessa är dock den att Sandberg befinner sig närmare denna kompetens, medan Götz har en vetenskaplig inriktning som inte är att jämföras med de mer statsvetenskapligt profilerade sökandena till professuren.

Bland de övriga Jan Olsson, Mats Sjölin, Emil Uddhammar är skillnaderna inte stora, men dock märkbara. Samtliga har en något knapp vetenskaplig produktion, med isynnerhet få internationella publikationer. Tematiskt har de utvidgat

sina vetenskapliga domäner, och förmått inmuta viktiga kärnområden för statsvetenskapen, vilket förenar alla tre. Vad gäller senioritet i vetenskaps-samfundet är samtliga tre i samma ålder och ungefär i samma position. Ställvis är dock Uddhammar briljant och företer ett statsvetenskapligt ny-tänkande som är ovanligt, och han är även metodologiskt den skickligaste av dem tre. När det gäller forskningsledande uppgifter får han dock stå tillbaka för Sjölin och Olsson, men dessa förmår inte överskugga bilden av en ovanligt driven forskare som Uddhammar, vilken sannolikt har mycket att ge när det gäller fortsatt forskning och uppbyggnad av forskningsmiljöer. Vad avser pedagogisk skicklighet har möjligen Sjölin och Olsson ett visst försteg, men detta är knappt. Ifråga om samverkansuppgiften och övrigt akademiskt ledarskap är dessa tre sökande att likställa på basen av likartade uppgifter. Sammantaget överväger dock Uddhammars vetenskapliga skicklighet framom de övrigas i den utsträckningen att inte ens deras något fylligare pedagogiska meritering förmår ändra denna bedömning. När det gäller rangordningen mellan Olsson och Sjölin, bör det inte råda någon tvekan om att Olsson får stå tillbaka för Sjölin som avsevärt förmått bredda sina områden, och som framstår som en forskare som även förmått fördjupa flera av statsvetenskapens kärnområden.

Åberopande vad jag i detta utlåtande anför, uppför jag alltså de tre mest meriterade och kompetentförklarade sökande till professuren i följande ordning:

Emil Uddhammar
Mats Sjölin
Jan Olsson

Östersund den 6 december 2005

**MARIE-LOUISE VON BERGMANN-
WINBERG,
PROFESSOR I STATSVE
TEN-
SKAP, MITTUNIVERSITETET**

Hedrad med uppdraget som sakkunnig för nämnda professur vill jag inleda mitt utlåtande med att konstatera att det jag av Växjö universitet i befattningsprofilen till den utlysta anställningen som professor i statsvetenskap (liksom i universitetets anställningsordning för lärare) har förtydligat de bedömningsgrunder som man vill att de sakkunniga ska beakta. Jag har inga svårigheter att ansluta mig till dessa bedömningsgrunder.

Bedömningsgrunderna är för det första (1) vetenskaplig skicklighet, som vid den här aktuella tillsättningen av en professur ska ges särskild vikt. Till denna kategori inräknar jag också de i universitetets föreskrifter uppmärksammade förmågan att initiera och leda forskningsprojekt samt tvärvetenskaplig erfarenhet. Den andra punkten (2) är pedagogisk skicklighet, där det vid anställning som professor särskilt ska beaktas handledning av doktorander. Dessa två bedömningsgrunder är behörighetsgivande.

Därutöver tillkommer en tredje bedömningsgrund som omfattar, "betydande ledarskaps- och samarbetsförmåga samt administrativ skicklighet" samt "avsevärd praktisk erfarenhet av att leda statsvetenskaplig forskning och forskarbildning", vilket jag sammanfattar under benämningen (3) "akademiskt ledarskap". En fjärde bedömningsgrund som omnämns i anställningsordningen är (4) samverkan med det omgivande samhället.

Jag uppfattar det så att Växjö universitet i anställningsprofilen för den utlysta tjänsten förtydligar att bedömningsgrund 3, akademiskt ledarskap, inte skall underskattas, varför jag kommer att ge denna bedömningsgrund samma vikt som bedömningsgrund 2, pedagogisk skicklighet. Viktningarna av de olika bedömningsgrunderna återkommer jag till avslutningsvis.

Fortlöpande i texten gör jag de kvalitativa bedömningar som är nödvändiga för de ingående faktorerna. Jag skall i övrigt försöka ordna min bedömning av de sökande, efter de fyra bedömningsgrunderna, strukturerade enligt följande.

1. Vetenskaplig skicklighet

- Vetenskaplig produktion, kvantitativt uppfattad i monografiekvivalenter
- Förankring i forskarsamhället, kvantitativt uppskattad i uppdrag som akademiskt sakkunnig
- Internationell profil i publicering, kvantitativt uppskattad i andel publikationer av de 10 insända som är på engelska (något världsspråk) eller publicerad i internationell tidskrift

2. Pedagogisk skicklighet

- Undervisning i grundutbildning,
- Undervisning i forskarutbildning,
- Handledning av doktorander.

3. Akademiskt ledarskap

- Ledningsuppdrag som prefekt, studierektor, föreståndare för institut eller forskningsavdelning, motsvarande, personalansvar, forskarutbildningsansvar,
- Initiering, ledning och genomförande av större forskningsprojekt.
- Organisering av seminarier, konferenser, antologier m.m.

4. Samverkan med det omgivande samhället

- Utvecklingsarbete hos offentliga myndigheter eller privata organisationer,
- Deltagande i eller framträdanden för offentliga utredningar, expertpaneler m.m.,
- Deltagande i offentlig samhällsdebatt samt mediala framträdanden,
- Föreläsningar, konferenser, redaktionell och publicistisk medverkan hos think-tanks, lobbygrupper, partier eller intresseorganisationer (motsvarande).

Vid ansökningstidens utgång hade fem sökande anmält sitt intresse: doc. Norbert Götz, doc. Jan Olsson, doc. Mikael Sandberg, doc. Mats Sjölin och doc. Emil Uddhammar. Jag kommer första att kortfattat redovisa och granska deras verksamhet en och en och fastställa eventuell behörighet och tillräcklighet i övrigt. Avslutningsvis kommer jag att systematiskt att jämföra dem utifrån de fyra bedömningsgrunderna för att rangordna.

Norbert Götz

Allmänt

Norbert Götz, f. 65, studerade historia, skandinavistik och statskunskap i Berlin och Bremen, under åren 1988 – 1995, och tog sitt diplom 1995 vid FU Berlin med arbetet "Neigen Modernisierungsverlierer besonders zu Rechtsextremismus". Under åren 1995 till 2000 innehade han olika doktorandstipendier och ingick i flera forskargrupper, verksam i främst Sverige och Tyskland, vilket ledde fram till doktorsavhandlingen

"*Ungleiche Geschwister...*" (2000). Samma år blev han som docent, han erhölet docentgrad genom avhandlingen, högskolelektor i nordisk historia vid Universitetet i Greifswald. Efter avhandlingen har han varit aktiv som föreläsare och forskare och arbetar för närvarande med ett större projekt om de nordiska ländernas delegationer och medverkan i uppbygget av Förenta nationerna 1945–1975. Norbert Götz redovisar förutom sin doktorsavhandling flera artiklar och antologikapitel, liksom redaktörskap.

Som jag ser det består hans forskning av insatser inom främst två områden. Å ena sidan det som har med avhandlingen att göra och som behandlar politisk kultur och diskurs-/idéformering från 1930-talet och framåt i främst Tyskland och Sverige, under den nordiska välfärdsstatens respektive den tyska nationalsocialismens era. Å andra sidan det nya forskningsområde som har att göra med de nordiska ländernas delegationer i FN, och som vetter åt utrikespolitik och internationell politik. Allmänt arbetar Norbert Götz i skärningslinjen mellan statsvetenskap och historia.

1) Vetenskaplig skicklighet

Norbert Götz' främsta vetenskapliga merit är doktorsavhandlingen *Ungleiche Geschwister. Die Konstruktion von nationalsozialistischer Volksgemeinschaft und schwedischen Volksheim* (Berlin, Humboldt-Universität, Diss. 2000) (också utgiven på Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2001) (590 sid.). Avhandlingen är idé- och begreppshistorisk och undersöker den politiska konstruktionen av idén om "folkgemenskap" i Tyskland under 1930- och 1940-talet och det näraliggande idén om "folkhemmet" i Sverige under motsvarande tid. Avhandlingen är påtagligt gedigen, främst i de empiriska delarna, där ett stort källmaterial går igenom. I en första del av avhandlingen analyseras termerna "folk" respektive "gemenskap" och "hem" i de båda nationella kontexterna (kap. 3). Därefter genomförs en mer materiell analys av ideologi och politik i nationalsocialismens Tyskland (kap. 4) och en motsvarande analys av socialdemokratiens Sverige (kap. 5). Därvid analyseras de båda ländernas ledande ungdomsrörelser, Hitler-Jugend respektive Unga Örnar, men också uppbyggnaden av socialt inriktad politik i de båda länderna. Teoretiskt pläderas för en *linguistic turn* inom statsvetenskapen, samtidigt som studiens överordnade perspektiv knyts till

Jürgen Habermas' begrepp "systemvärld" och "livsvärld" vilka hos Götz framställs i två varianter som motsvarar var sin strömning inom moderniseringsteorin; å ena sidan en enkel som närmast har auktoritära drag där systemvärlden påtvingar livsvärlden sitt funktionella fömuft (motsvarande nationalsocialismen), å andra sidan en "reflexiv" där en återföring (feedback) av livsvärldens värden och diskussioner påverkar systemvärldens utformning (motsvarande socialdemokratien). Metodiskt arbetar Norbert Götz påtagligt traditionellt, om man med traditionellt menar den i nordisk statskunskap och humaniora sedvanliga metoden för idéhistoriska och idéanalytiska studier, med sina väl kända styrkor och svagheter; en föreställd *corpus* av väsentliga källtexter som motsvarar den föreställda *gestalt* som man idémässigt konstruerar som giltigt analysobjekt, och vars avgränsning främst är *konventionellt-traditionellt* grundad.

Greppet i avhandlingen är påtagligt intressant och originellt. En punktvis jämförelse mellan Sverige och Tyskland genomförs runt deras folkhems- och folkgemenskapsidéer, man skulle kunna säga med en obehagligt tankeväckande parallell mellan de nordiska välfärdsstaterna och den nationalsocialistiska nations- och statsbyggnaden under denna tid. I detalj påvisas dock hur nationalsocialismen både begreppsligt och materiellt politiskt formar en "konkret ordning" av inte bara en föreställd folkgemenskap utan också som en konkret statsordning. I Sverige förblir termen folkhem en typisk retorisk gest inom ett ideologiskt rum, en ideologiskt engagerande symbol, som mer likt en "provisorisk utopi" kan överbygga och övertyga och hjälpa socialdemokratin vidare bort från dess tidigare marxistiskt klassbaserade retorik. Jag har läst Norbert Götz avhandling med stort intresse, och den inspirerar till nya frågor. Jag anser att den är ett framstående försök att skildra en tid och dess politiska problematik i två lika, men ändå så olika, politiska system under olika regimer och inom två olika politiska aktörsstrukturer.

När detta är sagt vill jag också framhålla några kritiska synpunkter. Metodiskt står man som vanligt när det gäller denna traditionella humanistiska historiska metod inför frågan om man har en tillräcklig källmässig *corpus* för att giltigt kunna teckna den *gestalt* man vill konstruera. Vad hade hänt om Götz arbetat med annat material eller med andra politikområden, än socialpolitik, t.ex. infrastruktur, bostadspolitik och stadsplanering? Det är inte säkert att hans resultat hade blivit an-

norlunda, men metoden erbjuder inte större säkerhet än så. Den bygger på en delad införståelse från en redan införstådd läsekrets – ett bildat publikum med kännedom eller tillgång till övrigt relevant källmaterial som en gemensam litterär och politisk fond av erfarenheter att reflektera över.

Teoretiskt blir man litet undrande över författarens något snäva förankring, där mittfåran både i statsvetenskaplig teori och i nutida samhällsteoretisk diskussion är frånvarande. Det gäller främst arvet från Lasswell–Kaplan, den amerikanska valforskningen och Aaron Wildavsky rörande politisk kultur, samt de systemteoretiska försök som gjordes av Easton och Deutsch under 1960-talet rörande politisk kommunikation och interaktion. Med dessa teorier närvarande hade författarens feedback komplettering av Habermas samhällsmodell kunnat få en starkare trovärdighet (kanske alltför stark för Habermas-teoriens fortsatta relevans?). Men likaledes skulle de språkfilosofiska övervägandena från främst Koselleck behöva vidgas; något instängt känns det när författaren förankrar den i modern semantik så självklara skillnaden mellan "term" och "begrepp" i en diskussion om Koselleck (!). Man saknar också nutida diskurs- och språkteori från exempelvis Skinner, Giddens, Laclau, Fairclough och Wittrock. Termen "*Zivilgesellschaft*" tycks också en smula ogenomtänkt och allt för konventionellt använt, liksom även moderniseringsperspektivet. Själva hade jag föredraget en konkret aspekt av modernisering som förståelsehorisont, nämligen nationsbyggande och demokratiseringsprocesser och en mer uttalat politisk teoretisk horisont av idéstrid och regimkonsolidering. Den teoretiska förankringen känns därmed, sammantaget, närmast komunitärt holistisk (nation som horisont), snäv och en smula instängande. Jag hade dessutom, i själva det idéanalytiska tolkningsarbetet, gärna sett att idéernas avsändare, avsikter och politiska kontext (Skinner) hade getts en mer *a priori* roll vid fastställandet av den politiska innebörden. Det är ju exempelvis (per definition kan man säga) redan genom avsändare, avsikt och kontext en avgörande politisk skillnad (och det är ju det saken handlar om) i vad parollen "Folkets väl" kan innebära när den t.ex. framförs av en fransk kommunist från mellankrigstiden, eller en amerikansk FDR-demokrat föra att nu inte tala om en svensk SSU:are eller en tysk nationalssocialist. Jag tycker mig finna ett påtagligt stråk av idealism kvar i Götz annars så uttalat kontextuella och antiessencialistiska semantik och analys av politiskt språk.

Substantiellt står man så kvar med en likaledes litet instängd smak i munnen över det tyska och det svenska folk-, gemenskaps- och hembegreppen. Känslan blir något av *parochial exotism*. Man undrar närmast över de framträdande folkbegreppen vid motsvarande tid i t.ex. USA och Sovjet, där de ingick i minst lika omvälvande politiska processer och regimstabiliseringar som de i Sverige och Tyskland (om inte mer). En bredare jämförelse hade alltså varit på sin plats, menar jag, och valet av dessa fyra fall (för att nu bara nämna ett av flera möjliga alternativ) skulle också ha kunnat skapa skarpare realtypiska och/eller idealtypiska süliseringar som mer generellt hade kunnat teckna konturerna av mellankrigstiden *Völkischeit* (och då har jag ju ännu inte ens antytt konturerna av Mao Tse-tungs idévärld eller Indiens framväxande partiväsen). Hade författaren därmed också koncentrerat sig på folk- och gemenskapsbegreppen enbart, och avstått från välfärdsstaten och moderniseringen, hade avhandlingen kanske också vunnit i fokus och därmed generellt intresse. Avhandlingen präglas slutligen av en viss omständlighet och mångordighet.

Dessa kritiska reflexioner – som ju måste framhållas – tar dock inte bort doktorsavhandlingens främsta kvalitet: det energiska empirinära arbetet. Götz främsta styrka blir till slut den konkreta arbetande politiska (idé-)historikern. Jag håller, trots mina kritiska reservationer, Norbert Götz doktorsavhandling som ett av de mest framstående arbetena i denna konkurrens. (Avhandlingens omfattningen sätter jag till 2 monografiekvivalenter.)

Av övriga insända artiklar och antologibidrag härrör de flesta från avhandlingens tematiska område, och visar upp Norbert Götz som en kompetent och energiskt producerande forskare i reflektioner om det specifikt nordiska och särskilt den nordiska välfärdsstaten och dess kulturella bakgrund. Här är det en handfull artiklar och antologikapitel som alla förstärker avhandlingens resultat, men som inte i egentlig mening utgör något nytt forskningsområde.

Det nya område som Norbert Götz har givit sig i kast med, de nordiska länderna och FN, är i stället, återigen, högeligen intressant. Teoretiskt är det viktigt att inom utrikespolitik/internationell politik på allvar utgå från det som så många talar om, kopplingen mellan inrikespolitik och utrikespolitik i skärningspunkten mellan föreställda nationella intressen och handlingslinjer och den interna politikens ståndpunkter och strategier, här i en idéstrid om det internationella

samfundet. Ansatsen lovar mycket gott, och befäster intrycket av Norbert Götz som en energisk, målmedveten och mycket duglig forskare, vilket han också visat genom arbetet med att arrangera konferenser och sammanföra forskare till antologier. Men FN-projektet är ändå forskning som ska komma och kan ännu inte, vid ansökningsstidens utgång, räknas i monografiekvivalenter. Det är dock inte orättvist att tillskriva detta nya forskningsområde, även med beaktande av ovan nämnda avhandlingsrelaterade artiklar, cirka 0,5 monografiekvivalenter.

När det gäller faktorn *vetenskaplig produktion* finner jag att Norbert Götz har kvaliteten och förmågan, men ännu inte tillräcklig omfattning, i sin vetenskapliga produktion med sina 2,5 monografiekvivalenter. Det är dock inte mycket som ska till för att han ska ha uppnått nivån av behörighet, som jag sätter till tre monografier, varav åtminstone en av särskilt hög kvalitet. Faktorn *förankring* i vetenskapssamhället handlar om två uppdrag i betygsnämnd för doktorsavhandling, och flera andra uppdrag av lägre dignitet men som vittnar om Norbert Götz aktiva närvaro i vetenskapssamhället. Faktorn *internationell profil* utgör inget problem då samtliga publikationer är skrivna på engelska eller tyska, och tyska måste ändå i kulturvetenskapliga sammanhang, och på europeisk botten betraktas som "internationellt" (!) och ger därmed ge en internationell profil i publicering på 100 %. Viss tvärvetenskaplig erfarenhet har Norbert Götz genom sitt samarbete med historiker och andra kulturvetare inom området Skandinavistik.

2) Pedagogisk skicklighet

Det gör också att en närmare behandling av bedömningsgrunderna pedagogisk skicklighet och akademiskt ledarskap blir överflödig, även om jag för fullständighetens skull vill säga några korta ord. När det gäller *pedagogisk erfarenhet* är den främst från åren som lektor i Greifswald och härör från grundutbildningen, men den är som sådan tillräckligt omfattande. När det däremot gäller kurser och seminarier i forskarutbildning är dokumentationen svagare och det är oklart hur man ska bedöma den anförda "aktiva" handledningen av doktorander. En av de handledda tycks ändå ha disputerat. Sammantaget är detta en svag pedagogisk meritering som inte riktigt räcker till.

3) Akademiskt ledarskap

I *akademiskt ledarskap* har Norbert Götz ingen redovisad erfarenhet av betydelse av formella ledningsuppdrag. Däremot har han uppvisat stor förmåga att samarbeta med andra forskare och inspirera kollegor till antologier och konferenser.

Sammanfattningsvis finner jag att doc. Norbert Götz ännu inte äger behörighet för en professur i statsvetenskap.

Jan Olsson

Allmänt

Doc. Jan Olsson (f. 60) studerade statsvetenskap samt nationalekonomi och företagsekonomi vid högskolan i Örebro åren 1981-1987 och bedrev därefter doktorandstudier i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, med doktorsexamen år 1995 på avhandlingen *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi*. Efter sin doktorsexamen har Jan Olsson arbetat på heltid vid Högskolan i Örebro, sedermera Örebro universitet, som lärare och forskare. Forskningen har varit externt finansierad i ett flertal större projekt, och huvudsakligen bedrivits vid *Novemus – forum för forskning och utbildning om offentlig verksamhet*, vars föreståndare Jan Olsson var under fem år, 1996-2000. Jan Olsson blev docent 2001 och erhöll anställning som universitetslektor 2003. Som lärare har han sedan slutet av 1980-talet undervisat inom grundutbildningen i statsvetenskap på samtliga nivåer. Han är handledare och/eller biträdande handledare för sju doktorander, varav en har disputerat. Han har en omfattande publicering inom området för lokal demokrati och policy, samt en hel del om demokrati och policy inom områden såsom EU, Globalisering, IT samt har på senare tid forskat om det nya politikområdet hållbar utveckling. Han har medverkat i offentliga utredningar. Han är sedan våren 2005 studierektor för ämnet statsvetenskap vid Örebro universitet.

1) Vetenskaplig skicklighet

Jan Olssons forskning kan indelas i fyra olika problemområden. Det första området utgörs av samspelet mellan politik och ekonomi, näringspolitik fattad konkret i relation till företag och marknad på lokal nivå. Denna forskning uppvisas främst i doktorsavhandlingen *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi. En jämförande kom-*

muntypstudie (Diss. Statsvetenskap Göteborgs universitet, 1995. Örebro Studies 12) (290 s.).

Jan Olssons doktorsavhandling arbetades fram i två förvaltnings- och kommunforskningsmiljöer vid 90-talets början. Det var dels inom förvaltningsseminariet i statskunskap vid Göteborgs universitet, dels inom Novemus vid dåvarande Högskolan i Örebro. Det tidiga 90-talet kännetecknades av att den lokala nivån – kommunen – inom statsvetenskapen internationellt stod i centrum för många vetenskapliga utmaningar, såväl teoretiska som empiriska. Framför allt blir det allt tydligare att tidigare konstitutionellt-institutionella angreppssätt (kommunernas formella struktur som led i en enhetlig kedja av "offentlig förvaltning") bryter samman inför en komplex utveckling. Det är en komplexitet som torde vara dubbel. Å ena sidan kanske aldrig de konstitutionellt-institutionella mallarna var giltiga utan snarare en illusionär projicering. Å andra sidan pågår under denna tid i Sverige och jämförbara länder en faktisk förändringsprocess av lokal politisk styrelse, förvaltningsstruktur och policy-implementering, spontan eller påbjuden, internationellt inducerad eller lokalt producerad, som frambringar en verklighet som på ett ovanligt tydligt sätt inte låter sig fångas av statsvetenskapens gamla mallar.

Studier av den lokala nivån vid denna tid stod inför forskningsproblem som var höggradigt teoretiskt öppna – ett flertal ansatser måste prövas och från olika discipliner. Därtill var de empiriskt obearbetade, på gränsen till en *terra incognita*. Det är också lätt för forskare som rör sig i traditionella ramar, kanske särskilt inom det man kan kalla "*high politics*", att underskatta svårigheterna i empirisk forskning på den lokala nivån vid denna tid. Statsvetenskapen stod inför ett empiriskt fält som krävde både teoretiskt och empiriskt metodiskt nytänkande. Tilläggas bör att det var i denna miljö och i denna forskning som alla de tankemoment bryter fram som bara några år senare skulle komma att sammanfattas i den framgångsrika papperen "From Government to Governance". Jan Olssons doktorsavhandling står i denna utvecklings mittfåra och utgör en avhandling som lyfter fram behovet av vad vi idag skulle kalla ett "governance-perspektiv" och påvisar existensen av alla de drag som man idag förknippar med fenomenet "governance". Men han gör det utan att denna term nämns en enda gång, och utan att det perspektivet existerar som slagruta eller mall. Begreppet "governance" är på väg att uppträda, det är ännu bara närvarande – i forskningsmiljön

liksom i Jan Olssons avhandling – som tomrummet mellan en rad empiriska resultat, teoretiska problematiseringar och metodiska ansatser som vuxit fram genom forskningssituationens inboende nödvändighet.

Så kommer Jan Olsson också fram till slutsatser om att de svenska kommunerna i sin näringspolitik befinner sig "mitt inne i en institutionell förändringsprocess som innebär att det traditionella industrisamhällets näringspolitik försvagas successivt till förmån för en postindustriell näringspolitik vars konturer bara kan skönjas" (s.269). När svenska kommuners försök att stärka näringsliv och sysselsättning jämförs med andra länder kan man se att "en ny lokalism växer fram som svar på en allt mer global integration" (s. 270). Visserligen balanserar Jan Olsson dessa sina teser med att hävda att mycket av de traditionella dragen består – detta kommer också framgent att vara Jan Olssons kritiska position mot en allt för långt driven entusiasm för governance-perspektivets och globalismens bilder och berättelser. Men inte desto mindre kan utvecklingen huvudsakligen tolkas, inte som en näringspolitik i obalans, utan snarare som att vi är på väg in i "ett post-industriellt multiidentitetssamhälle som kännetecknas av att flera olika intressen och utvecklingsperspektiv samverkar och konfronteras" (s. 271) och där näringspolitik bedrivs i komplexa nätverk, ett "fleraktersområde med samarbete mellan offentliga och privata intressen" (s. 17).

Jan Olssons avhandling är empiriskt och teoretiskt djup och rik, med "tjocka berättelser" om fyra kommuner som liksom realtyper får exemplifiera var sin idealtypisk position i ett näringspolitiskt dilemma där politisk färg konstanthålls (alla fyra har varit huvudsakligen socialdemokratiskt styrda) och där i stället fokus kan läggas på skillnader i näringsgeografisk omgivning och marknadsstruktur (geografisk marknad *vs.* produktmarknad) skillnader i viljeinriktning och bedriven politik (proaktiv *vs.* reaktiv näringspolitik) och valda skillnader i strategi (företagsinriktad placeringsstrategi *vs.* lokal näringslivsstruktur) samt valda skillnader i implementeringsstrukturer (förvaltningsorganisation *vs.* projektorganisation). Genom valet av fyra idealtypiska fall skapas en kvasi-experimentell situation där vissa faktorer kan konstanthållas medan andra varierar. Målsättningen är heller inte empirisk giltighet för att kunna generalisera, vilket lätt kan vara ett läsmässigt missförstånd vid denna typ av studier. Målsättningen är snarast att bana väg, att peka på

viktiga samband och nya drag i en samhällelig och politisk verklighet. Ambitionen är också i hög grad forskningsstrategisk, att utveckla teoretiska begrepp, empiriska faktorer och metodiska framgångsvägar för att kunna ringa in nya fenomen och göra dem forskningsbara. Studien blir alltså forskningsstrategiskt innovativ och bidrar till att utveckla en analysinriktning, och den gör det på ett originellt sätt som uppvisar en höggradigt kreativt samt teoretiskt och metodiskt nytänkande empirisk forskare.

Jag sätter detta vetenskapliga arbete högt för sin tydliga inneboende kreativitet och sin roll i tillskapandet av ett nytt sätt att studera den lokala nivån i en tid när tidigare mallar bryter samman; dels inför en ny verklighet, dels liksom under tyngden av sin egen ofruktbarhet.

När detta är sagt vill jag framhålla en kritik som jag ständigt kunde konstatera när jag rörde mig i dessa forskningsmiljöer eller tar del av denna typ av statsvetenskaplig forskning. Det är svårigheten att skilja mellan det deskriptiva respektive normativa i begreppsbyggnad, typologier eller problemformulering och slutsatser. Möjligen är det på det sättet att här illustreras den empiriska statsvetenskapens dilemma. Varje gång den upprättar ett nytt forskningsfält (teoretiskt, empiriskt och metodiskt) så sker det i ett forskningsintresse där det nära nog är omöjligt att skilja deskriptivt från normativt. Slutsatser om empiriska samband är lika mycket slutsatser om samband mellan faktorer att beakta i praktisk och normativ policy. Möjligen är det så att man stundom influeras av nationalekonomiska eller företagsekonomiska modeller, där denna åtskillnad och kunskapssträvan inte alltid anses så viktig att upprätthålla distinkt. Möjligen ligger det också i all empiri- och praxisnära statsvetenskaplig forskning. Denna brist skulle man dock möjligen kunna säga ursäktas av det kreativa ögonblickets koncentration på att komma framåt. (Avhandlingens 300 sidor är ovanligt tätt satta med drygt 3 100 tecken per sida och leder till att dess omfång bör sättas till 1,5 monografiekvivalenter.)

Det andra problemområdet som Jan Olsson forskat inom är svensk lokal demokrati. I en forskningsrapport i antologins form framträder Jan Olsson som redaktör och initiativtagare (tillsammans med Stig Montin), *Demokrati som experiment. Försöksverksamhet och förnyelse i svenska kommuner* (Novemus rapportserie 1999:1) (170 sid.). Antologin är en sammanfattning av Novemusmiljöns forskning om lokal demokrati vid denna tid, och den tar ett samlat grepp om demokrati-

problemet på den lokala nivån. Antologin präglas till stor del av Jan Olsson som skrivit flera av de yngre kapitlen eller varit medförfattare till flera andra. I denna antologi systematiseras flera demokratiproblem och förtydligas i sin relevans för lokal politisk demokrati. Samma innovativitet som präglar doktorsavhandlingen på fältet näringspolitik får här sitt utlopp inom lokalt inriktad demokratiforskning. Antologin inleds med en uppträskande kritik av den rådande statsvetenskapliga demokratiforskningens formalistiska och statiska karaktär och inte minst "den systematiska försiktigheten, dvs. benägenheten att ta konstitutionella principer och normer som utgångspunkt för empiriska undersökningar utan att problematisera och teoretisera utifrån andra utgångspunkter" (s. 4). Svensk statsvetenskap har kännetecknats av ett perspektiv där demokratin betraktas som färdig – "den färdiga demokratin". Som alternativ vill Jan Olsson i antologin ställa perspektivet om "demokrati som experiment" (s. 5). Med detta som övergripande hypotes lanseras en rad idéer om med vilka begrepp och metoder man ska kunna fånga pågående förändringar i det politiska livet lokalt, liksom karaktären hos dessa förändringar själva. Empiriskt söker man upp det udda och det oväntade, undersöker försöksverksamhet och experiment runt om i den kommunala demokratis landskap. Den bild som framträder blir med nödvändighet mosaikartad, men pekar ändå på en bubblande vitalitet och mot en framtid full av överraskningar. Själva upplägningen och metodvalet, att lyfta fram intressanta fall, medför att det naturligtvis råder ett drag av ofärdighet över denna antologi. Men samtidigt finns ett ställningstagande för den normativa och empiriska politiska förståelsens egna villkor. Hur fullständig måste den politikrelevanta empirin vara för att ett statsvetenskapligt uppdrag att bidra till öka politisk insiktsfullhet ska vara uppfyllt? Och i hur hög grad skulle fler beskrivna fall bli ett fåfångt jagande efter vind? Men naturligtvis väcks en längtan efter mer generella överblickar och systematiseringar även av fältet demokratiexperiment.

Inom demokratistudiernas problemområde inordnar jag också artikeln "Why Regionalism in Sweden?" i *Regional & Federal Studies* (2003) (20 s.) och antologikapitlet "Electronic Voting in Sweden: Hare or Tortoise" i Kersting & Baldersheim (ed.) *Electronic Voting and Democracy* (Palgrave, MacMillan, 2004) (20s.). Båda samförfattade med projektmedarbetare. Särskilt det senare präglas av förmågan att söka upp nya drag i den

svenska demokratin som är av principiell och intresseväckande framtidsbetydelse.

Ska man sammanfatta området demokrati i Jan Olssons forskning kan man inte säga att han inom detta område skriver någon större överblickande sammanfattning, snarare rör han sig ständigt och borrar sig in i olika aspekter av utvecklingens framkant. Detta kan ge hans forskning ett drag av ofärdighet, men det är i så fall en ofärdighet som motiveras av behovet att söka det nya, förstå det pågående och söka framtida drag i nuet. På detta sätt är Jan Olssons demokrati-forskning ändå höggradigt vetenskapligt nyskapande och höggradigt samhällsrelevant. (Dess omfattning sätter jag till 0,5 monografiekvivalenter.) Som forskningsledare och projektledare har han här uppvisat stora förtjänster.

Ett tredje forskningsområde för Jan Olssons forskning rör EU, problematiserat ur ett demokratiperspektiv. Här finner vi främst en liten, påtagligt välskriven bok *EU och demokratin – från svensk horisont* (Studentlitteratur 1999) (120 s.). Boken är främst att betrakta som ett idékritiskt forskningsinlägg, en sorts debattbok inom forskning och universitetsvärld, som försöker göra en "empirisk undersökning av svensk demokrati" (s.25). Boken börjar med en föredömlig förankring i den aktuella kunskaps- och debattsituationen för att formulera sitt syfte att vilja ge en "provisorisk helhetsbild" (s. 12) av vad som händer med svensk demokrati när vi allt mer integreras i EU. Ämnet är relevant och Jan Olsson uppvisar hur en statsvetare fruktbart kan bidra till att höja nivån i samhällsdebatten, lyfta sig ur de mer enkla positioneringarna och ensidigheterna, just genom att bygga på saklighet och empirisk förankring, och en upplyst förtydligande diskussion om egna och andras val av värdeperspektiv. Hur en forskare kommer att bedöma demokratin i Sverige, inom EU, beror naturligtvis på vilka aspekter av den politiska demokratin som man vill betona som viktiga, det är bokens utgångspunkt. I bokens andra kapitel förtydligas därför olika demokratisyner och olika värden hos en "väl fungerande demokrati" (s. 24). Dessa är "maktens reglering", "medborgarstyrelse" och "handlingskraft" eller efficiency. Kan dessa värden förverkligas från svensk horisont inom EU som det ser ut idag? Bokens uppläggning följer dessa demokrati värden i tre kapitel och exemplifieras sedan med ett kapitel om regionalpolitik som fallstudie. Boken mynnar ut i slutsatser som föredömligt hänger samman med det inledningsvis valda perspektivet. Svaret är en balanserad kritisk bedöm-

ning. Boken ger alltså både en översiktlig helhetsbild men skisserar också framtidsbetydelse för problem och möjligheter. Det teoretiska och metodiska greppet är påtagligt intressant. Det enda man önskar sig är flera politikområden som fall, för att en riktig klassiker skulle ha sett dagens ljus. Nu får vi nöja oss med ett politikområde, regionalpolitik, om än centralt inom EU-politiken. Återigen stannar Jan Olsson vid vad jag skulle vilja kalla "tillräcklig politisk förståelse" i stället för "fullständig empirisk täckning". Boken svaghet är dess snäva empiriska omfattning. Man skulle önska att Jan Olsson skulle ha fått möjlighet till en mer magistral och heltäckande studie där hans forskningsförmåga och klokt avvägda metodiska bedömningar hade kunnat få visas upp i full kraft.

Till forskningsområdet EU räknar jag också en uppsats tillsammans med den brittiske EU-forskaren Ian Bache, "Legitimacy through Partnership? EU Policy Diffusion in Britain and Sweden", *Scandinavian Political Studies* (2001) (20 s.). Dit räknar jag också ett antologikapitel i Demokratiutredningens forskarvolym *Globalisering, "Det politiska globaliseringsbehovet och demokratin"* (1999) (40 s.), ett kapitel som dock i mångt och mycket ligger nära den nyss beskrivna boken om svensk demokrati i EU. En tredje artikel inom detta område är "Democracy Paradoxes in multi-level governance: theorizing on structural fund system research" i *Journal of European Public Policy* (2003) (20 s.). Denna artikel kan ses som en vidare problematisering av demokrati-problemet i dagens Europa med sina typiska överlagrade nivåer av politiska system, strukturer och styrfunktioner. Återigen är regionalpolitiken det empiriska fallet, men teoretiskt ställs på ett intressant (och nytt) sätt problematiken om "multi-level governance" i ljuset av principiella demokratiproblem. Man skulle kunna säga att dessa artiklar och antologikapitel förtydligar och fördjupar tankarna från den tidigare boken. (Jan Olssons EU-forskning motsvarar i min bedömning 0,75 monografiekvivalenter.)

Det fjärde problemområdet i Jan Olssons forskning rör ett helt annat fält, nämligen hållbar utveckling. Central står en av Jan Olsson redigerad antologi, *Hållbar utveckling underifrån. Lokala politiska processer och etiska vägval* (Nya Doxa, 2005) (210 sid.) där han också skrivit ungefär hälften av textmassan. Antologin sammanfattar ett större forskningsprojekt, "Den uthålliga staden" som under sex års tid bedrivits vid Örebro universitet, med Byggeforskningsrådet och senare Formas

som anslagsgivare och med Jan Olsson som projektledare. Projektet har också resulterat i flera licentiat- och doktorsavhandlingar, där också författarna medverkar i antologin.

Anslaget är återigen idékritiskt diskuterande om ett nytt politikområdes uppdykande och upprättande. Upplysande är rubrikerna "Hållbar utveckling som politisk utmaning", "Hållbar utveckling som politikområde" samt "Hållbar utveckling som svensk politisk strategi". Jan Olssons texter är återigen föredömligt väl skrivna och klart resonerade. I denna antologi framträder på nytt den mogna statsvetaren som ser politikens fenomen som normativt upprättade och som också måste belysas med normativ medvetenhet. Hållbar utveckling – som idé och politikområde – är ju nära anknuten till tanken om globalisering, men också hur de processer som vi kallar globala i varje enskild punkt ju existerar lokalt, och måste belysas lokalt. Särskilt gäller detta naturligtvis de utmaningar som miljöfrågor i vid mening ställer på politiska processer och etiska/ideologiska ställningstaganden.

I boken ställs därmed det lokala i fokus, på samma sätt som i doktorsavhandlingen. Här inträder dock därmed också ett "perspektiv underifrån" på globala fenomen och förändringsprocesser. Där andra ser hållbar utveckling som uppifrån proklamerade politiska mål, från FN och nationell politikformering, förankrar Jan Olsson forskningsperspektivet i en principiell diskussion där dominerande perspektiv inom eko-politiken ställs mot varandra för den lokala nivån. Två synsätt synes konkurrera "ekologisk modernisering" kontra "ekologism", där den senare står för en fundamental moderniseringskritik och den förra som en tämligen tydlig uppslutning runt en traditionell moderniseringsidé. Antologin försöker ställa sig på en "tredje ståndpunkt" som vill förhålla sig skeptisk till den dikotomisering som dessa båda perspektiv påbjuder, mer i linje med andan i både Brundtland och Riorapporterna. Den blir därmed normativt spänstig när den så särskilt närmar sig hållbar utveckling som "lokal praktik" och kommunal institutionalisering. Antologin mynnar ut i en spännande diskussion om etiska principer i politik och förvaltning, ett synsätt på lokalpolitik och underifrån-etik, men också i en övertygelse om att etiken måste kombineras med en "demokrati-etik" om att etiska frågor hos var och en till slut ändå måste vägas samman, även i starkt sakliga politikområden, i demokratiska processer. Antologin visar återigen på Jan Olssons förmåga att se det globala i det lokala,

och avgörande etiska och ideologiskt principiella skiljelinjer även i relativt enkla lokala politiska policies och institutioner. Hans teoretiska beläsenhet är obestridlig och han förankrar alltid sina studier i aktuell statsvetenskaplig teori. Till det fjärde forskningsområdet hör också artikeln "Sustainability through Good Advice. Assessing Governance of Swedish Forest Biodiversity", *Environmental Policy* (2005) (20 s.). Till detta område vill jag också räkna den till tidskrift inlämnade artikeln "The Power of the Ornithologists. Empowering the advocacy Coalition Framework", insänd till *Political Studies* (20 s.). Denna artikel ingår i ett pågående bokprojekt där Jan Olsson upptäckt ett intressant och hittills obeaktat nätverk av beslutsfattare i olika sektorer och på olika nivåer som kan mobiliseras i miljö- eller naturfrågor, och som har en väl fungerande inre kommunikation och med en påtaglig förmåga att framgångsrikt mobilisera stöd.

Sammanfattningsvis: Jan Olsson framträder som en påfallande modern, eller ska vi säga nutida, statsvetare. Han studerar sina empiriska fall med ett ständigt närvarande normativt intresse av att bidra till samhällsdebatten, men där också själva den lokala tyngdpunkten får en särskild färg genom att vara infogad i ett kontext av *multi-level governance* och i sista hand globala samhälleliga utvecklingstendenser. Han publicerar sig också modernt, i tidskrifter och antologier, ofta samförfattande liksom psykologer och medicinare, mer än i ensamarbetets monografier. Som forskare uppvisar Jan Olsson en hög grad av originalitet och uppslagsrikedom. Han uppvisar också bredd i sina ämnesval och forskningsområden vilka han alltid förankrar i statsvetenskaplig teori-bildning. Hans uppslagsrikedom gäller inte bara aktualitet i ämnesval utan också teoretiska och metodiska frågor. Han har en särskild fallenhet att liksom i ögonblicket, och på oplöjd mark, mejsla fram både teoretiska verktyg, metodiska vägar och empiriskt material för att besvara de frågor han ställer och som söker sitt svar. En påfallande förmåga är också att kunna entusiasmera medarbetare och organisera forskning med flera deltagare i större projekt eller nätverk. Det man saknar generellt är tyngd, något ytterligare djupbörande arbete i stil med doktorsavhandlingen, vilken jag ser som det främsta enskilda vetenskapliga arbetet i hans produktion. Inte ens den värdefulla antologin *Hållbar utveckling underifrån* når upp till doktorsavhandlingens nivå av avrundad fullständighet.

Min bedömning blir följande. Jan Olssons *vetenskapliga produktion* inom fyra forskningsområden motsvarar totalt 3,5 monografiekvivalenter för egen hand. Eftersom jag har satt gränsen för kompetens vid tre monografier (ekvivalent produktion) är detta tillräckligt. När det gäller *förankring* i vetenskapssamhället uppvisar han två betygsnämndsuppdrag och ett uppdrag som sakkunnig på lektorat, alltså summa tre. När det gäller *internationell profil* är 6 av hans 10 främsta inlämnade arbeten skrivna på engelska och publicerade i internationellt sammanhang, med mitt mått på internationell profil alltså 60 %. Han ingår också i flera internationella nätverk. Hans forskning inom flera områden, tillsammans med hans kvaliteter som vetenskaplig nyskapare tillika med andra faktorer gör att han uppvisar tillräcklig vetenskaplig skicklighet för behörighet för en professur i statsvetenskap. Novemus är från början en *tvärvetenskaplig-flervetenskaplig* forskarmiljö och Jan Olsson har i hög grad både utvecklat verksamhet och publicerat sig flervetenskapligt.

Inom bedömningsgrunden vetenskaplig skicklighet finner jag Jan Olsson behörig för en professur i statsvetenskap.

2) Pedagogisk skicklighet

Jan Olsson har en tjuogoårig verksamhet som lärare/lektor i statsvetenskap inom alla grundutbildningens nivåer med en omfattning på 25-50 % under alla år. Han har deltagit aktivt i institutionens pedagogiska utvecklingsarbete, är till dels en pedagogisk innovatör och studieorganisatör genom bl.a. case-metodik inom ämnet. Han har frambragt ett 30-tal C-uppsatser och ett 10-tal magisteruppsatser. Han är, enligt inhämtade informationer, en uppskattad föreläsare. Det gör att han lever upp till anställningsordningens krav om "dokumenterad stor pedagogisk skicklighet" inom grundutbildningen. Inom forskarutbildningen har han utvecklat två kurser, handleder för närvarande sju doktorander, och har frambragt ytterligare en doktorand till disputation. Inhämtade informationer om de sju pågående handledningsprojekten, uppvisar en handledare som är högeligen uppskattad för sina konstruktiva och precisa råd och förmåga till att dialogiskt utveckla det bästa hos doktoranden. Möjligen skulle man ha önskat en större erfarenhet av kursgivning inom forskarutbildningen än de två kurser som han har utvecklat och ger, för att nå upp till "dokumenterad stor skicklighet", vilket

jag dock menar uppvägs av de åtta handledningsuppdragen samt den överstora erfarenheten från grundutbildningen.

Jag bedömer Jan Olsson därmed att vara behörig inom bedömningsgrunden pedagogisk skicklighet för en professur i statsvetenskap.

3) Akademiskt ledarskap

Jan Olsson var under fem år föreståndare för forskningsavdelningen *Novemus* vid Högskolan i Örebro sedermera Örebro universitet, med mellan 10 och 15 medarbetare för vilka Jan Olsson också hade personalansvar. Under Jan Olssons ledning expanderade *Novemus'* externa forskningsbidrag till det dubbla, flera större projekt genomfördes och ett 25-tal större publikationer frambragtes. Jan Olsson har lett flera externfinansierade forskningsprojekt. Hans har visat förmåga att organisera forskarkollegor till projekt och antologier, och har enligt inhämtade uppgifter förmåga att balansera det personliga med det formella i akademiskt ledarskap. I skrivande stund uppbär Jan Olsson ett tungt ledningsuppdrag som studierektor i statsvetenskap vid Örebro universitet med ett rejält personalansvar och ekonomiskt ansvar (ett ämne med fyra professorer, två gästprofessorer, tre docenter, fyra lektorer och ett tjugofemtal doktorander i organisationen). I dessa båda uppdrag, som föreståndare och studierektor, tillika som framgångsrik projektedare, har Jan Olsson uppvisat erfarenhet och förmåga att framgångsrikt kunna leda en akademisk organisation, både i forskning och i grundutbildning.

Jan Olsson uppnår utan svårigheter anställningsprofilens krav om "betydande ledarskaps- och samarbetsförmåga och administrativ skicklighet".

4) Samverkan

Som föreståndare för *Novemus* har Jan Olsson deltagit i utvecklingsprojekt på kommunal och regional nivå. Han har som föreståndare för *Novemus* deltagit i organiserandet av "Demokrati-dagarna" i Örebro. Jan Olsson har medverkat i *Kommunala förnyelsekommittén* med rapporter och framträdanden, i *Demokratiutredningen* med rapporter och framträdanden, samt i expertpanelen för *Den parlamentariska regionkommittén* (PARK). Hans framträdanden hos think-tanks, intresseorganisationer, lobby-grupper och partier är omfatt-

tande, liksom framträdanden i media. Hans samverkan med det omgivande samhället är alltså omfattande och kvalitativt tungviktig.

Sammantaget finner jag doc. Jan Olsson behö-
rig att uppbära en professur i statsvetenskap
inom alla fyra bedömningsgrunderna.

Mikael Sandberg

Allmänt

Mikael Sandberg (f. 56) disputerade 1989 i statsvetenskap vid Göteborgs universitet på avhandlingen *Learning from Capitalists*. I den signaleras en lång rad teman som sedan har blivit Mikael Sandbergs signum, framför allt frågan hur man ska kunna förklara samhällsförändring, men också en högt uppövd känslighet för hur problemformulering och problemlösning kan kräva tankeelement från oväntade håll, och modet att hålla fast vid det intellektuella projektet just när det bryter mot vanans och ideologiernas konventioner i vetenskapssamhället. Efter disputationen verkade Sandberg i att bygga upp ett seminarium, sedermera en centumbildning vid Göteborgs universitet, Center for Studies of Russia and Eastern Europe som numera är integrerat vid Centrum för Europa forskning. Där verkade han som koordinator under perioden 1990 – 1994. (Mikael Sandberg kan för övrigt närmast karakteriseras som polyglott. Han vandrar också tämligen oberrörd mellan matematiskt abstrakta tankemodeller och detaljerade empiriska enskildheter.) Under 1990-talet innehade han ett forskningsuppdrag från Naturvårdsverket och ett uppdrag som gästforskare vid FN-universitetets Institute for New Technologies i Maastricht samt som Karl Deutsch Guest Professor vid Wissenschaftszentrum i Berlin. Under perioden 1998-2002 var Mikael Sandberg projektanställd forskare vid Södertörns högskola. Han blev docent vid Göteborgs universitet 1999 och universitetslektor i Halmstad 2002, där han fortfarande verkar. Han var gästforskare i Karlstad under hösten 2002 vid HumanIT. Mellan disputationen och lektoratet förflyter 13 år då Sandberg försörjer sig av egen kraft genom forskningsprojekt och uppdrag som gästforskare. Det var säkert en tid av försörjningsmässig osäkerhet, men kanske också en tid av att i Mario Bunges mening få ”Do one’s own thing”.

1) Vetenskaplig skicklighet

Ett första forskningsområde är tekniköverföringar till Östeuropa ställt i ett perspektiv av generella överväganden om institutionell tröghet och samhällsförändring. Doktorsavhandlingen *Learning from Capitalists. A Study of Societal Assimilation of Western Technology* (Diss. Statsvet. Göteborg 1989; Göteborg Studies in Politics 20) ställer frågan varför det går så trögt för Sovjetunionen att anamma och sprida teknik från väst, särskilt i de s.k. joint ventures som byggdes upp och där man förväntade sig en hög grad av teknikspridning och åtföljande ekonomisk tillväxt. Teoretiskt bygger Mikael Sandberg upp en analysmodell utifrån begreppet som han bl. a. hämtade från Piagets inlärningsteori. Assimileringsprocessen delas in i tre faser som utgör ryggraden i studien. Empiriskt studeras ett fåtal större tekniköverföringar och deras effekter. Metodiskt uppvisar Sandberg redan i avhandlingen prov på djärvhet och uppfinningsrikedom i det att han, som den första doktorn i statsvetenskap, enligt min kännedom, undersöker samband med regressionsanalys tillämpat på så små populationer som ett tiotal fall. Avhandlingens slutsats är att det sovjetiska samhället, som institutionell omgivning, inte möjliggör för ny teknologi eller nya tekniska tankemönster att spridas och leva vidare. De blev som en steril miljö där inplanterade frön hade svårt att växa, för att nu inte tala om att ingripa i dynamiska processer, tillväxa och förändras. Doktorsavhandlingen är väl inget storverk, men intressant genom sitt ämnesval och sina innovativa teoretiska tankar och det respektlösa behärs-kande och applicerande av kvantitativa analystekniker som Mikael Sandberg redan som ung forskare uppvisar.

Efter avhandlingen erhöll Mikael Sandberg projektmedel från Naturvårdsverket (tillsammans med prof. Walter Goldberg) för att studera tekniköverföring i miljöpolitiskt perspektiv och rent av som miljöpolitiskt bistånd. I detta projekt kunde Mikael Sandberg vidareutveckla sin modell för tekniköverföring och teknikspridning. Under projektets gång pågick för fullt rekonstruktionen av stater och statssystem i Östeuropa efter murens fall, och statistiska uppgifter om miljö började bli tillgängliga. Projektet resulterade i en antologi, redigerad av Mikael Sandberg och Walter Goldberg, *Baltic Sea Region Environmental Protection: 'Eastern' Perspectives and International Co-operation* (A&W international 1992) där Mikael Sandberg bidrar med inledning och ett kapitel.

(Avhandlingen och detta arbete tilldelas publiceringsmässigt en monografiekvivalent.)

Intresset för tekniköverföring och Östeuropa ledde Mikael Sandberg till, under sin tid som gästforskare vid först Institute for New Technologies i Maastricht, sedan Wissenschaftszentrum Berlin, och med stöd från Lundberg's foundation, att dels genomföra empiriska studier av hur teknikplantering som miljöbistånd fungerade, i Polen, baserat på statistiska källor och intervjudata, dels utveckla teoretiska modeller för att förstå innovationsprocesser. Det presenteras efter hand i boken *Green post-communism. Environmental Aid, Polish Innovation, and Evolutionary Political Economics* (Routledge Studies of Societies in Transition 10) (Routledge 1999) (220 sid.). Boken är baserad på avancerat teoretiskt tänkande, gedigen empiri och en stark känsla för validitet, och avancerade kvantitativa analystekniker. Den är helt enkelt ett framstående vetenskapligt arbete i ordets mest pregnanta mening. Det bestående kommer förmodligen dock att vara dess grundläggande teoretiska arbete i riktning av hur vi förstår samhällsförändring och utvecklingsprocesser, makroorienterat och över längre tid.

I denna bok börjar Mikael Sandberg intressera sig för icke-linjär modellering, hur man ska kunna teoretiskt modellera samhällsförändringsprocesser på ett dynamisk och icke-linjärt sätt. I boken anknyter Mikael Sandberg till Karl Deutschs klassiska arbete *The Nerves of Government* som ju betraktar utvecklingen av teknologisk utveckling just som "technological learning". Här finns ju en fortsättning på en spännande tråd från doktorsavhandlingens anknytning till Piagets inlärningsteori. Men just i denna punkt, när man skulle tro att Mikael Sandberg slår sig till ro men att ha funnit en stabil teoretisk grund, konstaterar han, liksom i förbigående men med en dramatisk tyngd, att Deutschs syn på samhällsutveckling är alltför mekanisk, alltså inte ser de emergenta (om jag här får låna Mario Bunges begrepp för att förtydliga det som jag uppfattar som en grundsten i Mikael Sandbergs tänkande) möjligheter som dynamiska system kan producera i sitt interna och externa samspel mellan faktorer, på en (jag vill tillägga: i efterhand konstaterbar) högre nivå av systemkomplexitet, där oväntade nyheter kan uppstå, likt mutationer, och därmed resultera i ett stigbytte i ett annars linjärt koncipierat stigberoende. En annan källa för Mikael Sandbergs teoretiska ny-tänkande är utvecklingsekonomen R. Matthews med sina tre faser ursprung, bestående och spridning varvid Mikael Sandberg har etablerat en inn-

ovationens politiska ekonomi. Denna inordnar han dessutom i utvecklingsteoretiskt hänseende i den generella teorin för systemevolution som har sin grund i darvinistiskt, dvs. emergent och dynamisk evolutionärt tänkande. Jag har lagt en del tid på att peka på Mikael Sandbergs teoretiska koncipiering eftersom han här så tydligt etablerar ett stigberoende (om jag så får säga) som han senare kommer att vandra längs, och som vi ska se (i efterhand konstaterbart) även det med emergenta och dynamiska möjligheter. (Boken vill jag tillmäta en monografiekvivalent av mycket hög kvalitet.)

Efter år 2000 är Mikael Sandberg redo att presentera sin dynamiska teori för samhällsförändring i ett antal uppsatser. Den första och mest programmatisk är "Politiska och evolutionära 'uttrycksarter' uppkomst genom institutionell selektion: några steg mot en evolutionär politisk ekonomi" som publicerats i *Statsvetenskaplig Tidskrift* (2000:2)(30 sid.). Uppsatsen har sin bakgrund i gängse teorier om kulturell evolution eller i institutionell teori. Ronald Dawkins idéer om "kulturgener" eller "memer" är bara en av de inspirationskällor som Mikael Sandberg använder sig av. Grundtanken är att konkretisera det som i oprecis jargong inom samhällsvetenskap och humaniora är traditioner eller "långa vågor" eller "stigberoenden". Mikael Sandberg tar definitivt avstånd från utvecklingsteorier av linjärt snitt oavsett om dessa ses som mekaniska eller funktionalistiska. Mikael Sandberg vill försöka göra sådana tankar konkretiserbara och modelleringsbara, metodiskt förtydligat och teoretiskt synliggjort. Anknytningen till allmänna teorier för evolutionära förlopp sker i det att Mikael Sandberg betraktar existerande "belief systems" eller "memer" som indragna i en process av 1) *variation*, som ett grunddrag i all mänsklig kultur, 2) *selektion*, genom ett samhälles existerande institutioner och normer som underlättar för den ena samtidigt som den försvarar för den andra tankearten att överleva, och 3) *nedärvning*, i de olika former som traditioner och vanor överförs mellan generationer t.ex. via socialisationsagenter. Tankegångarna är inte märkvärdiga som sådana. Det väsentliga är deras sammanfogande och användande till en systematisk teori om institutionell selektion, innovationer och systemförändringar, och (som jag vill tillägga, i efterhand konstaterbara) historiska stigar. Uppsatsen grundas på en omfattande och relevant beläsenhet och sammanfattar många steg i Mikael Sandbergs utveckling av en systematisk teori om samhällsföränd-

ring. I diskussioner om de skilda vägarna mellan västra och östra Europa, för att nu bara ta ett tydligt makroproblem som samtida samhällsvetenskap ställts inför, torde Mikael Sandbergs idéer kunna ge intressanta uppslag både till förklaring av det vi redan vet och till framtida studier. Uppsatsen lider dock av en viss pedagogisk brist, en viss mångordighet och ett snirklande skrivsätt, som troligen försvårar dess spridning och innovativa konsekvens. Personligen skulle jag ha önskat en stabilare beläsenhet i nutida makrohistorisk, makropolitisk och makrosociologisk teoriutveckling – så är t.ex. Lipsset-Rokkan inte närvarande, inte heller den institutionella historisk-sociologiska teorin eller den kritiska realismens efter-marxistiska försök – vilket ytterligare skulle kunna förstärka Mikael Sandbergs argumentation i både dekonstruktivt och konstruktivt avseende.

I tre kringliggande uppsatser och antologikapitel får Mikael Sandberg möjlighet att ytterligare konkretisera och förtydliga sina idéer. Det sker i "IT-spridningen i svenska organisationer ur institutionellt-evolutionärt perspektiv: resultat från en web-survey 1999", *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* (2001/1) (20 sid.) och i den senare "The Evolution of IT Innovations in Swedish Organizations: A Darwinian Critique of 'Lamarckian' Institutional Economics" accepterad (vid ansökningsstidens utgång) till *Journal of Evolutionary Economics*. Den tredje är antologikapitlet "Hybridvetenskap och innovation: något för statsvetenskapen?" i Sunnemark & Åberg (red.) *Tvärvetenskap: Fält, perspektiv eller metod* (Studentlitteratur 2004) (25 sid.). Dessa sammanlagt fyra teorigrundande artiklar är genom sin programmatiska karaktär och grundforskningskaraktär av stort vetenskapligt värde, i det att de attackerar några av den samhällseliga makroteorins mer grundläggande frågor. De representerar ett envist fasthållande vid en stig framåt, som resulterar i något så ovanligt i svensk statsvetenskap som teoriutveckling inom grundforskning av hög originalitet och med förankring i det internationella forskarsamhället. (Artiklarna bör omfångsmässigt tillskrivas sammanlagt en halv monografiekvivalent, i min mekaniska addition av sidor, givet viss överlappning, oaktat deras höga halt av vetenskaplig karakt.)

I ett par senare arbeten har Mikael Sandberg nu definitivt tagit klivet in i statsvetenskapens kärna med studier av evolutionära makropolitiska förlopp rörande politiska regimer och demokratikonstruktioner, grundat på historiska min-

nen, spridning av idéer och tidigare historiska stigval. Ett första större arbete är (tillsammans med Martin Åberg) boken *Social Capital and Democratization. Roots of Trust in Post-communist Poland and Ukraine* (Ashgate 2003). Här studeras genom användande av de olika databaser som finns, hur två statsbildningars demokratiska institutioner och mentaliteter växer fram och stabiliseras. Det som främst ställs i fokus är socialt kapital och tillit. Boken leder till flera högeligen intressanta resultat och uppslag till vidare fördjupningar. Särskilt intressant finner jag tanken att de institutionella förhållandena i det presidentstyrda Ukraina respektive det parlamentariskt styrda Polen inte kan förklara så mycket av skillnaderna i tillit och systemacceptans. Det är i stället en intressant skillnad mellan en "östlig" politisk kultur av starka ledare och personligheter som i stället framträder gentemot en "västlig" där de institutionella förhållandena (jfr Webers tes om formell legitimitet) verkar ha starkare betydelse. Det är bara ett exempel, i en bok som utgör en rik empirisk studie med avancerade kvantitativa analystekniker, men som också genomför resonemang om evolutionära förlopp och olika stigar av demokratiseringsvägar bland östeuropeiska samhällen. Bokens sista kapitel skulle lätt kunna bli klassisk läsning. I två ytterligare uppsatser, utvidgar Mikael Sandberg idéerna från boken om demokratispridning till att omfatta alla demokratier mellan 1800 – 2000. Det sker i "A Systems Analysis of Global Democracy diffusion 1800 – 2000" (40 sid.) insänd till *American Political Science Review*, som vid ansökningsstidens utgång alltså ännu inte var publicerad, samt i "Hur växer demokratin fram? Dynamisk (evolutionär) komparation och några metodtest på europeiska regimdata", *Statsvetenskaplig Tidskrift* (2003/04: 4) (40 sid.) under 2005. Där presenteras i trädanalysens form olika stigberoenden och idéspridningar. Även i dessa artiklar grundas Mikael Sandbergs undersökningar på ett stort datamaterial och på användning av avancerade kvantitativa analystekniker samtidigt som han ställer kravet att kunna beskriva och förklara den politiska makrohistoriska utvecklingen konkret i sin unicitet. (Bokens 300 samförfattade sidor får med sitt omfattande datamaterial räknas som en monografiekvivalent trots medförfattarskapet, vartill kommer de båda uppsatserna, som jag uppskattar till en halv monografiekvivalent, alltså sammanlagt 1,5 monografiekvivalenter för Mikael Sandbergs avslutande studier om demokratispridning.)

Sammanfattningsvis: Mikael Sandberg är något så unikt som en originellt arbetande forskare inom evolutionär makropolitisk teori. Han är internationellt förankrad med samma självklarhet som han behärskar avancerade kvantitativa analysmetoder och stora datamängder. Hans produktion uppgår omfångsmässigt till fyra monografiekvivalenter. Empiriskt har han studerat teknikspridning, miljöbistånd, socialt kapital och demokratikonstruktionernas makrohistoriska spridning i ett östeuropeiskt sammanhang. Därvid har han envist, i studie efter studie, arbetat på att utveckla sin teori om samhälleliga evolutionsprocesser. När det gäller *förankring* har Mikael Sandberg en fakultetsopposition. När det gäller *internationell profil i publicering* är fem av de tio främsta arbetena på engelska (50%), en siffra som bör förstärkas kvalitativt genom att samtliga böcker som Mikael Sandberg har publicerat är på engelska.

När det gäller bedömningsgrunden *vetenskaplig skicklighet* finner jag Mikael Sandberg behörig för en professur i statsvetenskap.

2) Pedagogisk skicklighet

Mikael Sandberg är en mycket medveten pedagog och redovisar högklassiska exempel och arbeten inom grundutbildningen från sin verksamhet som lektor vid högskolan i Halmstad. Framför allt imponerar ett kursmaterial för dataanalys och idéer om studentens eget forskande lärande. Hans sammanlagda erfarenhet av grundutbildning utgörs av cirka 1200 lektorstimmar. Han har producerat läromedel. Han har handlett och examinerat C- och D-uppsatser, om än inte i någon större mängd. Om vi ser till anställningsordningen för Växjö universitets krav om "dokumenterad stor skicklighet inom grundutbildning" menar jag att det kravet är uppfyllt. När det däremot gäller motsvarande "dokumenterad stor skicklighet inom forskarutbildning och handledning av doktorander" är meriteringen påtagligt svagare. Inom forskarutbildning har han utvecklat en kurs och handlett en doktorand, som har disputerat. Som jag ser det, vill jag åtminstone räkna 4-5 handledningar, pågående eller avslutade.

Det gör att jag när det gäller bedömningsgrunden *pedagogisk skicklighet* inte kan anse Mikael Sandberg mer än till hälften (genom erfarenhet från grundutbildning) behörig som professor i statsvetenskap.

3) Akademiskt ledarskap

Mikael Sandberg har lett minst ett forskningsprojekt som involverat flera forskare och varit med om att frambringa en antologi. Han har under sina göteborgsår byggt upp en Centrumbildning vid universitetet, dock utan personalansvar, samt är koordinator för Centrum för studier av organisations- och institutionsdynamik vid Högskolan i Halmstad. Han har ansvarat för D-uppsatserna i Halmstad sedan 2002 samt för forskarseminarierna. En viss erfarenhet har han alltså av ledning och administration. Men han har ännu inte demonstrerat den "betydande ledarskapsförmåga" som befattningsprofilen kräver, eller "avsevärd förmåga att leda statsvetenskaplig forskning och forskarutbildning", eller för den delen "administrativ skicklighet". På denna tredje bedömningsgrund är hans meritering helt enkelt för tunn.

Sammanfattningsvis finner jag Mikael Sandberg partiellt behörig för professur i statsvetenskap, behörigheten gäller vetenskaplig skicklighet. När det gäller pedagogisk skicklighet och akademiskt ledarskap har Mikael Sandberg inte till fullo den erfarenhet som Växjö universitet kräver av en professor.

Mats Sjölin

Allmänt

Doc. Mats Sjölin (f. 54) disputerade 1985 i Lund. Han har varit anställd vid lundainstitutionen sedan 1975, som amanuens, forskarassistent, och universitetslektor sedan 1992. Han antogs som docent 1993. Han har främst publicerat sig inom politisk kommunikation, partikoalitioner och riksdagsarbete, samt politisk etik. Han har undervisat på de alla nivåer i ämnet, handlett doktorander, deltagit i flera forskningsprojekt, varit fakultetsopponent och sakkunnig vid tjänsteutlysningar, innehaft ett flertal uppdrag inom universitetet, han har författat läromedel, haft uppdrag i offentliga utredningar. Han är sedan något år tillbaka redaktör för den nyorganiserade Statsvetenskaplig Tidskrift. Han är på många sätt en typisk representant för en tydlig universitetskultur och universitetskarriär.

1) Vetenskaplig skicklighet

Mats Sjölin doktorsavhandling är *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel. En studie av dagspressens och lokalradions bevakning av fem kommuner* (Diss.

Statsvet. Lunds universitet, 1985. Lund Political Studies 45). Avhandlingen tar sin utgångspunkt i massmediernas allt större roll för den politiska informationen i det politiska systemet, men också i den förda presstödspolitiken och försöken att med bl. a. lokalradio bredda antalet informationskanaler. Avhandlingen undersöker mediernas bilder av kommunalpolitiken i ljuset av mediemarknadens organisation, i vilken utsträckning konkurrerande tidningar ger olika bilder och vilken betydelse det har om en tidning har monopol eller om det råder konkurrens på en ort. Avhandlingen studerar massmediesituationen i fem kommuner där de väsentliga ingående faktorerna är om det råder konkurrenssituation eller monopol, och på vilket sätt lokalradion utgör ett alternativ i kommuner med den ena eller andra massmediesituationen. Efter en del teoretiskt resonemang om vad en medial bild av politik skulle kunna vara stannar Sjölin (klokt nog) vid den statsvetenskapligt traditionella som ställer sakfrågan främst, närmast aktör och beslutsprocess. Avhandlingens uppläggning i övrigt är systematiskt och noggrant genomfört. Avhandlingens resultat är måhända nedslående för den förda politiken med presstöd. Studien ger inget belegg för att nyhetsförmedlingen och bilden av politik nämnvärt skiljer sig på orter med en eller flera tidningar. Med sedvanlig statsvetenskaplig återhållsam saklighet undlåter Mats Sjölin att i denna studie spekulera över eller gå vidare till en närmare kritisk analys av drivkrafter, mål och medel i den då förda mediepolitiken. Doktorsavhandlingen är en gedigen produkt, om än inte överdrivet originell eller engagerat problematiserad.

Temat om massmedier återkommer i ett antologikapitel "Massmedier och opinionsbildning" i antologin *Den moderna demokratins problem* (Studentlitteratur 1994) (35 sid.) redigerad av Anders Sannerstedt och Magnus Jerneck. Kapitlet är välskrivet och vittnar om en klart högre grad av mognad och självsäkerhet jämfört med avhandlingens text. En på engelska skriven artikel som inlämnats för bedömning till tidskriften *Journalism*, "Pack-hunt journalism. Ruthless Journalism as Norm in the Media Society" bifogas också. Den senare artikeln har flera poänger och tillsammans bildar dessa tre arbeten en insats inom ett av statsvetenskapens forskningsområden. De båda artiklarna kompletterar avhandlingen och ger stadga åt Mats Sjölin's profil som politisk medieforskare. (Som monografiekvivalent räknas dessa arbeten som 1.)

Ett andra forskningsområde rör regeringsbildning och riksdagskoalitioner. De grupperas runt monografien *Coalition Politics and Parliamentary Power* (Lund University Press 1993) (230 sid.). Boken är effektiv statsvetenskaplig forskning inom ett av ämnets kärnområden. Den vill ställa frågan om koalitionsbildning i riksdagen som regeringsunderlag. Boken problematiserar saken i skärningspunkten mellan att vilja inneha makt och utöva makt, men också frågan över vad, vilka policies och vilken förd politik. Boken ställer sig uppgiften att problematisera och genom en fallstudie empiriskt problematisera koalitionssteorins problem, närmare bestämt dess skilda härledda teorem om den minimal-vinnande-koalition som den utvecklats inom spelteoretisk tradition och i traditionen om public choice. Mats Sjölin's hypotes är att dessa härledda teorem inte riktigt håller streck inför den praktiska politikens innehåll och beslutsprocess. Han utvidgar därvidlag fokus från regeringsbildning till riksdagspartiernas samarbete i koalitionsprocesser. Han undersöker därvidlag den svenska riksdagen mellan 1971 och 1991. Det visar sig empiriskt att de faktiska samarbetsmönstren inte stämmer överens med minimala-vinnande-koalitions teoremet. I stället visar sig överstora koalitioner vara nog så vanliga. Samtidigt är det bestående mönstret att policy och idépolitisk närhet betyder mer än numeriskt projicerade positionsspel. Bokens styrka ser jag i dess goda teoretiska beläsenhet där ett snårigt teoretiskt fält med lätthet behärskas, vilket leder till att de empiriska nedslag som görs får en stark laddning och blir vetenskapligt diskriminerande. Boken är gedigen till teoretisk förankring, innehåll och uppläggning. Jag uppfattar den som huvudsakligen teoriutvecklande, varför den inte lider av att inte ha mer än ett fall att arbeta med. Men naturligtvis skulle spektret kunna bli bredare om man hade arbetat med flera fall än det svenska, särskilt i nästa steg av teoriförbättring. Jag ser boken som ett av de framstående arbetena i denna konkurrens. (Den motsvarar en monografiekvivalent, men av hög kvalitet.)

Ett par artiklar och antologikapitel förstärker ytterligare Mats Sjölin's profil som koalitionsforskare. Det är "Sweden: Changing Party Relations in a More Active Parliament" i Erik Damgaard (ed.) *Parliamentary Change in the Nordic Countries* (1992) (50 sid.) och "Folkstyrets problem" den förut nämnda Sannerstedt & Jerneck (red.) *Den moderna demokratins problem* (1994) (40 sid.) (medförfattad). Särskilt den förra är intressant genom att den tar upp diskussionen om makten har riks-

dagens betydelse har minskat i den moderna demokratin, en tanke som Mats Sjölin tillbakavisar.

I en tredje monografi beträder Mats Sjölin ny mark, boken är *Politisk etik* (Studentlitteratur 2005) (235 sid.). Återigen framträder en självmedveten och mogen forskare som liksom uppriktar och strukturerar ett nytt fält för politisk analys och statsvetenskapliga studier. På detta sätt liknar boken Jan Olssons bok om hållbar utveckling. Området ansluter annars till det fokus på dygder som vuxit fram på senare år. Området vetter också åt normativ politisk filosofi med ett antal välkända faror av typen essentialism respektive reifiering av värden. Syftet är överordnat att förstå etiska problem i politiskt beslutsfattande, men också att båda klarlägga och undersöka den etiska dimensionen i främst demokratiska politiska system av representativt slag. Inledningsvis urskiljs tre områden för etiska överväganden. Politikerns personliga beteende (minimalistisk), politikerns innehåll (rationalistisk) och politiken som process (funktionalistisk). Mats Sjölin menar, inte oväntat, att det första området snarast sammanfaller med varje privat etik och därför inte kan ses som egentligt politiskt. Det andra området blir alltför sammanflätat med ideologiska och politisk-filosofiska substantiella (partstagande?) ståndpunkter och förläggs ofta också på en hög filosofisk abstraktionsnivå. Det tredje området blir det där Mats Sjölin vill sätta in sin studie. I demokratins processvärden bör en politisk etik i och för den representativa demokratin utvecklas.

I bokens kapitel 2 diskuteras politikerrollen i ljuset av att vara representant. Bör politiker se sig som bunden av sina väljare eller av sitt samvete? Vad innebär representation och representantrollen? I kapitel 3 behandlas oetiskt handlande och politisk lögn. Därtill diskuteras etiska konflikter och etiska dilemman. I kapitel 4 ställs frågan hur en politiker har att uppträda under den politiska beslutsprocessen. Härvidlag utgår Mats Sjölin från Albert Hirschmans bekanta typologisering av politiskt handlande under rubrikerna lojalitet, sorti eller protest och utsätter dessa olika handlingsalternativ för en närmare analys gällande för olika situationer. I kapitel 5 analyserar Mats Sjölin en av svensk politikens mest uppmärksammade etiska dilemman för en riksdagsrepresentant, nämligen arbetarliberalen Ture Königsons dilemma under ATP-omröstningen. I kapitel 6 analyseras Ulla Lindströms avgång som minister efter att inte ha fått gehör för de äskanden om u-hjälp som hon bundit sig för och som hon ansåg sig ha mandat för från sina väljare. I

kapitel sju sammanfattas resonemangen med ett återknytande till Leif Lewins förslag (från 1972) till lösning av ett annat av demokratiteoriens dilemman, det mellan elitismens kvalitet och populismens universalitet, nämligen i tanken om interaktiv demokrati. Genom att synliggöra de krav som en mer självständig politikerroll ställer blir den interaktiva tanken pånyttfödd och kan läggas till grund för politisk etik i ett medialt politiskt landskap. Å ena sidan måste politikern fungera lojalt gentemot sina väljare och sin partiorganisation, å andra sidan måste politikern fungera kommunikativt, via medier, mot medborgarna. Det leder till en position av *förhandlande samtalsdemokrat* som Mats Sjölin ser som en utväg i nuet.

Boken är högradigt intressant, tydlig och väl-skriven. Genom de två empiriska analyserna av två av de mest framträdande, moraliskt grundade, politiska avvikelserna från partilinjens i modern tid i svensk politisk historia visar Mats Sjölin på en metod för belysning och förståelse av frågor som annars ställs alltför moralfilosofiskt abstrakt men som här konkretiseras till den politiska miljön och det politiska beslutsfattandets och representerandets sfär. Jag vill dock anföra några kritiska synpunkter. Trots att Mats Sjölin knyter sin politiska etik till demokratins processvärden verkar han förvånansvärt ointresserad att här knyta an till en av demokratiteoriens mest inflammerade diskussion, nämligen den om substantiell eller procedurell demokrati. Han glider över problemet (s.28) med en intetsägande referens till Robert Dahl, en av den procedurella demokratiteoriens främsta förespråkare, han anknuter heller inte till den nordiska demokratiteoretiska diskussionen i dessa frågor hos Herbert Tingsten eller Alf Ross, som har en hel del att säga på flera av de punkter som Mats Sjölin aktualiserar, och anknuter heller inte till diskussionen om Jürgen Habermas och dennes proceduriella väg – den ideala samtalssituationen – för etiska ställningstaganden, trots att han ju avslutande landar i en position som skulle kunna vara modellerad på dessa tänkare (och då har jag bara nämnt några av många möjliga exempel). En annan kritisk synpunkt är att han inte heller anknuter till den nu aktuella diskussionen om begreppet dygd och dygdeforskningen. Det är synd för diskussionens skull, för om man jämför denna bok med ett par andra som kommit ut i Sverige under senare tid om dygder (en för övrigt i denna konkurrens hos en annan sökande), menar jag att vi här står inför en situering av dygdeperspektivet som markerar en mer fruktbar precisering av den medborgerli-

ga och politiska sfärens krav och möjligheter. Sammanfattningsvis saknar jag en mer insiktsfull förankring i den normativa politiska teorins *state of the art*, tillika med en förankring i ett forskningsproblem eller debattsituation. (Boken tillmåter jag en monografiekvivalent.)

Slutligen vill jag bara nämna ett par utredningsrapporter. I *Regional försöksverksamhet – tre studier* (SOU 2000:64) har Mats Sjölin skrivit kapitlet ”Regionalisering och flernivådemokrati – Skåne och Kalmar län” (60 sid.). Och i en skrift från Svenska kommunförbundet, Håkan Brynielsson (red.) *På jakt efter en regional samhällsordning* har Mats Sjölin medverkat med kapitlet ”Kommunerna i flernivådemokratin”. Där framträder författaren som välstrukturerad och empiriskt systematisk forskare.

Ska man sammanfatta Mats Sjölin's *vetenskapliga produktion* ser vi en forskare som arbetar på tre distinkta fält: politisk kommunikation, partisamarbete och regeringskoalitioner samt politisk etik. Därtill kommer ett par studier om kommunal och regional problematik i utredningsformat. Kvaliteten på Mats Sjölin's produktion suger efter avhandlingen, och jag finner boken om partisamarbete och regeringskoalitioner som ett framstående arbete och det främsta i hans produktion. Avhandlingen känns en smula trevande, och i den avslutande boken i politisk etik saknar jag en teoretisk förankring. När jag sammanfattar hans produktion som 3 monografiekvivalenter är det för att den huvudsakligen består av tre monografier. En styrka är att dessa är distinkt placerade inom tre distinkta fält inom statsvetenskapens traditionella kärnområden. De är också teoretiskt och metodiskt tydliga med en klar argumentationslinje. Mats Sjölin framstår som en solid forskande statsvetare, om än inte särskilt nyskapande eller med någon särskilt framträdande udd.

Ser vi sedan till Mats Sjölin's *förankring i vetenskapssamhället* genom uppdrag finner vi sju uppdrag, tre som fakultetsopponent, ett i betygsnämnd, två som sakkunnig vid tjänsteställningar och ett som sakkunnig åt Vetenskapsrådet i bedömning av projektansökan. När det gäller *internationell profil* är en av Mats Sjölin's tre monografier skriven på engelska och tre av de insända artiklarna, summa fyra av tio titlar, alltså 40 %. Mats Sjölin redovisar ingen tvärvetenskaplig verksamhet.

Mats Sjölin äger därmed, enligt min bedömning, behörighet rörande vetenskaplig skicklighet för en professur i statsvetenskap.

2) Pedagogisk skicklighet

När det gäller undervisning inom grundutbildningen redovisar Mats Sjölin över tio års helhetsundervisning (mer än 4 000 lektorstimmar) på statsvetenskapens samtliga nivåer. Han har genomgått universitetspedagogisk kurs och har medverkat som utbildare vid universitetspedagogiskt centrum vid universitetet. Han har utvecklat ett flertal läromedel som används i grundutbildningen. Han har deltagit i pedagogiskt utvecklingsarbete inom institutionen och har under fem år ansvarat för C- och D-uppsatserna vid institutionen. Härvidlag är han så komplett man kan vara meritmässigt och motsvarar Växjö universitets anställningsordnings formulering om ”dokumenterad stor pedagogisk skicklighet inom grundutbildning”.

När det gäller forskarutbildning handleder han för närvarande (vid ansökningsstidens utgång) tre doktorander och har tidigare fört fram två till disputation, summa fem. Han redovisar dock ingen kursgivning inom forskarutbildning. Med knapp nöd menar jag att detta är tillräckligt för ”dokumenterad stor pedagogisk skicklighet inom forskarutbildning samt handledning av forskarstuderande”.

Mats Sjölin äger enligt min bedömning behörighet rörande pedagogisk skicklighet för en professur i statsvetenskap.

3) Akademiskt ledarskap

Mats Sjölin har inte haft något formellt uppdrag som studierektor, prefekt eller föreståndare med personalansvar. Han har lett en rad forskningsprojekt. Han är sedan 2004 ledamot av forskarutbildningsrådet vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet. Han har under tre mandatperioder under 1980-talet varit ledamot i statsvetenskapliga institutionens styrelse. Han har varit kursansvarig under många år och ansvarig för organiserandet av D-uppsatserna. Han är sedan början av 2005 redaktör för den nyorganiserade Statsvetenskaplig tidskrift. Man kan alltså fråga sig om han fullt ut lever upp till kravet om att ha uppvisat ”betydande ledarskaps- och samarbetsförmåga samt administrativ skicklighet”. Det skulle ha behövts något mer formellt ledningsuppdrag. Jag bedömer dock, efter min kännedom om hur lundainstitutionen fungerar, att han ändå, med viss tvekan, kan sägas nå upp till detta krav.

4) Samverkan

Mats Sjölin har medverkat som ämnesexpert och skribent i Nationalencyklopedin, 1987-1997. Han har deltagit i två offentliga utredningar. Han har regelmässigt föreläst för externa organisationer, offentliga som privata. Han har alltså hög dokumenterad erfarenhet och efterfrågad förmåga att informera om egen och andras forskning.

Sammantaget finner jag Mats Sjölin behöva för en professur i statsvetenskap.

Emil Uddhammar

Allmänt

Emil Uddhammar (f. 57) disputerade år 1993 på avhandlingen *Partierna och den stora staten* vid Skytteanum, Uppsala. Han utnämndes till docent i vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet, år 2000. Han inledde sin yrkesverksamma bana före sina doktorandstudier, som journalist i SAF-tidningen och ledarskribent vid Svenska Dagbladet, sedermera blev han under slutet av sin doktorandtid, projektledare och utredningschef på Timbro AB. Efter disputationen blev Emil Uddhammar forskningschef vid Cityuniversitet under sex år 1995-2001. Därefter tog journalistiken åter över och han var redaktör för den nystartade tidskriften Axxess, samtidigt som han var forskningsledare vid Ax:son Johnsons stiftelse. Under sina år vid dessa think-tanks och forskningsstiftelser hann Emil Uddhammar genomföra en rad publicistiska och idégivande verksamheter, såsom översättningar och antologier, konferenser och föreläsningsserier. Hans kontakter med media och inlägg i samhällsdebatten är omfattande. Han är alltså vad Antonio Gramsci en gång kallade "en organisk intellektuell".

1) Vetenskaplig skicklighet

Emil Uddhammars "organiska" förankring utgör den röda tråden genom hans vetenskapliga produktion. Det är den som leder honom framåt, och som ger sammanhang och riktning. Hans främsta arbete är enligt min mening fortfarande doktorsavhandlingen *Partierna och den stora staten. En analys av statsteorier och svensk politik under 1900-talet* (Diss. Uppsala, statsvetenskap, 1993, City University Press) (510 sid.). Grundfrågan är hur den omfattande offentliga sektorn, och den påfallande sociala och samhälleliga tendensen i

svensk offentlig politik ska kunna förklaras. Tvärtemot många forskare som pekat på ideologiernas närvaro och konflikter i synen på den offentliga expansionen är tesen i Uddhammars väl argumenterade och sammanhållna studie en påtaglig, och för många kanske förvånande, samstämmighet om en stark offentlig sektor, en omfattande stadig reglering och påtagligt paternalistisk politik och tänkande i de flesta politikområden. Partierna ses som förvånansvärt samstämmiga i en sorts samsyn. Skulle man rent av kunna tala om "En svensk statsdoktrin?", frågar sig Emil Uddhammar avslutningsvis och provocerande.

Den eventuella provokationen vilar dock på gedigen teoretisk beläsenhet, gediget empiriskt arbete och på en metodiskt väldisponerad och sammanhållen studie av partiernas ställningstaganden inom åtta centrala politikområden. Uddhammar urskiljer fyra idealtypiska synsätt på staten som härrör från europeisk statsdebatt: idén om den minimala staten, tanken om staten som sedligt ansvarig och med ett ansvar för medborgarnas moral och dygd, tanken på staten som försäkringsbolag och tanken på staten som nödvändigt reglerande. Med dessa fyra idealtyper som grund genomför Emil Uddhammar en analys av viktiga beslut som var för sig expanderat den offentliga sektorn i ett eller annat avseende. Det betyder att avhandlingens metodiska uppläggning dels är historiskt, med nio decennier som avgränsade tidsperioder, och med åtta politikområden från pension och skatteutjämning till planering och offentligt ägda företag. Inom dessa 9 x 8 fall mäter Uddhammar graden av konflikt i själva beslutssituationen i riksdagen. I hög grad riktas reservationer av olika styrka (ett parti, flera partier, blockskiljande etc.) mot förslagen och därvid har Uddhammar ett mått på samstämmighet eller oenighet om "den stora statens" inrättande och utveckling. Därvidlag klassificeras också argumentation i samtliga dessa beslut enligt de fyra idealtypiska statsteorierna. Det visar sig att principiella argument om nattväktarstat och sedlighet successivt får ge vika för regleringsargumentet. Den intresserade i svensk idépolitik och politisk historia får en intressant och överblickande läsning.

Jag ser Uddhammars doktorsavhandling som påfallande intressant och en viktig grund för vidare vetenskaplig diskussion om ett centralt fält i svensk politisk historia. Visst har det påtalats att med Uddhammars metod blir resultatet givet. Men det menar jag inte är riktigt rättvist. Hade intresssemotsättningarna och idéstriden varit skar-

pare hade det avsatt sig i hans empiriska resultat. Avhandlingen visar sig fruktbar också genom att den ställer så intressanta frågor om hur ett sådant resultat ska kunna förklaras. Hur ska man kunna förklara den relativa konsensus och den relativa motstridighet som under vissa perioders dominerande ekonomiska klimat och idéklimat ändå blir det dominerande mönstret? Det är den synnerligen fruktbara utmaning som doktorsavhandlingen mynnar ut i. Emil Uddhammars doktorsavhandling har ett högt vetenskapligt värde. (Avhandlingen är tryckt på påfallande små sidor, under 2 000 teckens satsyta, så dess imponerande omfattning bör minskas med en tredjedel vilket ger cirka 350 sidor vilket är ungefär 1,5 monografievivalenters omfattning.)

Emil Uddhammars intresse för den offentliga sektorns storlek ledde honom vidare till sociologisk och nationalekonomisk forskning om hur välfärdsstatens försäkrings- och transfereringssystem fungerar i sina stödjande och omfördelnde ambitioner. Inom det s.k. Socialstatsprojektet, ett forskningsprojekt vid City-universitetet, även stödd av Näringslivets fond, genomför Emil Uddhammar ett större empiriskt grundat forskningsprojekt tillsammans med ett par medarbetare, grundat på extensiva data som specialbeställts omanalyserat från SCB. Projektet redovisas i boken *Arbete, välfärd, bidrag. En dynamisk analys av folkets välstånd och välfärdsforskningens missförstånd* (City University Press 1997) (240 sid.).

Bokens överordnade normativa syfte är att bidra till debatten om "regler och strukturer för de offentliga transfereringssystemen" (s. 6) och helst "kunna finna välfungerande och mer realistiska lösningar inom välfärdspolitiken" (s. 206). Empiriskt sett ställs frågan om hur vårt välstånd uppstår mellan arbete och bidrag: "Hur förändras folkets levnadsvillkor, inkomster och transfereringar med tiden?" (s.8). Men än mer riktas sökfejuset mot själva de socialpolitiska programmen: Vilken roll har transfereringssystemen för vårt materiella välstånd? Har vi blivit en nation av bidragstagare med en utbredd understödstagaranda? Empiriskt sett ställs i boken den hypotesen att de uppmuntrar till systemanpassning av bidragstagares beteenden, teorin om "moral hazard", vilket leder till kontrafinala resultat i rörande bidragsutbetalning och omfördelning.

Emil Uddhammar inleder sitt arbete med att konstatera att det finns huvudsakligen två slags förklaringsmodeller i forskningen om försäkrings- och transfereringssystemen. Den national-ekonomiskt rationalistiska mikroteorin, och den

sociologiska kulturbaserade mikroteorin. Han menar att dessa befinner sig i en ofruktbar polemik och vill därför lansera en mikromodell om "moral hazard" som ska kunna överbygga mot-sättningen. Utgångspunkten är föga övertygande, eftersom den inte tar sin utgångspunkt i om det föreligger några vetenskapliga brister i de båda kritiserade etablerade metodiska arbetssätten, t. ex. om de stagnerat empiriskt eller om de producerar anomalier eller meningslösheter. Om de fungerar väl är det ju inga skäl att lansera en ny teori.

En motsvarande brist på precision rör sedan bokens hela uppläggning. Det är oklart om författaren vill undersöka huruvida välfärdspolitiken bidrar till den ekonomiska utvecklingen eller inte (s. 26) eller om han vill utreda om välfärdspolitiken omfördelar välståndet "träffsäker" eller inte, eller om det skapar "oönskade effekter" (s.26); han hanterar denna dubbelhet språkligt i samma mening som om det var samma fråga. Han gör heller inte någon sedvanlig diskursanknytning, eller ett systematiskt förtydligande av ett forskningsläge som behöver förbättras på ett eller annat sätt. I stället refererar han då och då svepande till "välfärdsforskningen" (s. 2 eller s. 128-132) eller till stereotypa föreställningar i "debatten i dag" (s.26), eller "den gamla bilden" (s. 205) som sägs fortsätta prägla forskares och debattörers föreställningsvärld. När ett stort datamaterial lanseras gentemot en sådan opreciserad forskningsuppgift är det inte underligt om läsaren frågar sig vad det hela kan tänkas ha för värde. Vilket forskningsläge som kan anses förbättras, och vilka forskningsproblem som tänks lösas med det använda materialet är alltså oprecist.

Boken driver som sin metodiska tes att statiska välståndsdata leder till felaktiga bilder om den sociala situationen, både i diagnosens bilder, och i bilderna av ordinationens effekter. I detta ligger en hel del samhällsvetenskaplig klokhet och Emil Uddhammar får använda mycket tid och energi för att inrätta de dynamiska data över tid för de kohorter av individer som sedan läggs till grund för studien. Studiens resultat är att det fortfarande är arbetsinkomst och inte transfereringar som är den viktigaste faktorn för ökad disponibel inkomst för gruppen låginkomsttagare eller för utjämnning mellan inkomstgrupper. Vidare kan Uddhammar konstatera en hög grad av social rörlighet för alla inkomstskikt, en hög social rörlighet mellan generationer och en hög social rörlighet inom generationer. Vidare kan han konstatera att de individer som rör sig uppåt i disponi-

bla inkomster tenderar att stanna där. Detta är en mer positiv bild än den som "välfärdsforskare" anger när de talar om att "de fattiga har blivit fattigare" etc. Samtidigt är det så att över hälften av befolkningen någon gång har tagit emot bidrag i någon form. Uddhammar kan konstatera att Sverige inte har blivit en nation av bidragstagare. Däremot att de som tidigt eller länge tar emot bidrag riskerar att bli kvar. Han kan också konstatera ett visst mått av rationell anpassning till maximalt bidragsutfall hos särskilt utsatta grupper.

Med ett diffust syfte och utgångspunkt blir också slutsatserna diffusa. Det är till slut ändå oklart om bestående arbetslöshet eller bidragsberoende är huvudsakligen inducerat av strukturfaktorer utanför transfereringssystem eller av dessa själva, eller om detta ens är den grundläggande forskningsfrågan. Så mynnar också boken ut i vardagliga förnumstigheter i stället för en systematisk policyanalys eller policykritik, eller tekniskt genomtänkta förslag till transfereringssystemens förbättrande: "Är du låginkomsttagare i dag är du inte dömd att förbli låginkomsttagare" hävdar Emil Uddhammar som en av sina "slutsatser" (s.205). "Vi behöver en ny och bättre självbild i Sverige", där vi (?) låter vårt (?) tänkande präglas av bilden av ett statiskt överhetsreglerat klassamhälle (s. 205). "Vi behöver en ny uppfinnaranda för att kunna finna välfungerande och mer realistiska lösningar inom välfärdspolitiken" (s. 206).

Boken är en märklig produkt. Diffusa frågeställningar kombineras med ett arbetsintensivt empiriskt detaljarbete med en sund idé om den sociala statistikens användande, och med uppfinningsrika mått och analyser, samtidigt som uppgiften ställs att försöka överbrygga klyftan mellan nationalekonomer och sociologer, mellan rationalistiska förklaringar och kulturförklaringar. Författaren snuddar vid Barrys klassiska studie i *Economists, Sociologists and Democracy*, men följer sedan inte det spåret systematisk fram i nutida rationalistisk eller sociologisk teoriutveckling; tar heller inte tag i problemet om struktur-aktör systematiskt trots att det ju närmast är dit han vill närma sig. Studiens argumentationslinje haltar och den sammanhållande lödigheten är närmast obefintlig. Studiens värde som merit för en professur i statsvetenskap kan ju dessutom ifrågasättas genom att den stannar vid socialekonomiska mätningar enbart, i stället för att inordna dessa i en mer strikt genomförd kritisk policy-analys av socialpolitiska mål respektive medel i olika transfereringstöds- och bidragssystem; en möjlighet

som givet det empiriska materialet kanske hade legat nära till hands.

Ett antologikapitel på engelska kan sägas vara publicerat i det idémässiga kölvattnet till *Arbete, välfärd, bidrag*, varför jag tar upp det här. Det är det lilla antologikapitlet "Strengthening fiscal federalism in Sweden" som ingår i en av Per Molander redigerad antologi *Fiscal federalism in Unitary States* (Kluwer, 2004) (ca 20 sid.). Där analyseras den kommunala självstyrelsens grund i den kommunala beskattningsrätten. Kapitlet grundas empiriskt på en del data från boken ovan om skatter och transfereringar och kostnader för offentliga program. Den mynnar ut i en knippe normativa rekommendationer som skulle stärka den kommunala självstyrelsen fiskalt men framför allt medborgarens insyn i och kontroll över beskattningen och de offentliga utgifterna. Artikeln får betraktas som vetenskapligt lättviktig, i det att den anförda empirin om offentliga utgifter egentligen inte kan användas som stöd för normativa rekommendationer att öka genomskinlighet (t. ex. ge stöd för stormöten i små kommuner eller ökat användande av öronmärkta skatter). Här finns återigen märkliga genvägar i Emil Uddhammars normativa argumentationslinjer.

I en grupp av manuskript har så Emil Uddhammar under flera års tid ägnat sig åt dygder. Arbetet har främst genomförts inom ramen för ett större forskningsprogram vid City-universitet, "Etik, dygder och socialt kapital i Sverige", EDSOK, finansierat av Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål. Detta projekt av idéproduktion och forskning kan sägas ha initierat "dygder" som referenspunkt och begrepp i svensk politisk samhällsdebatt. Det främsta arbetet av Emil Uddhammar inom denna grupp manuskript är boken *Kapitalism, nätverk och demokrati. Förutsättningar för samarbete och myter om socialt kapital* (City University Press 2002) (ca 200 sid.) (skrivet tillsammans med Fredrik Erixon). Boken är redan från början tilltalande i sin enkla men ändå effektiva uppläggning. Den systematik i frågeställningar och argumentationslinje som den tidigare boken saknade finner vi i stället här. Dock präglas den av samma svaghet i ett annat avseende. Återigen är anknytningen till ett rådande forskningsläge svagt och de resultat som redovisas får sin tyngd liksom av ett *face value*. Den teoretiska förankringen socialpsykologiskt eller samhällsteoretiskt (t.ex. de sociala sfärens mekanik och dynamik) är också påfallande obearbetad.

Kapitalism, nätverk och demokrati handlar om begreppet och fenomenet socialt kapital. Tesen i

boken är att tidigare forskare (t. ex. Putnam) i allt för hög grad har koncentrerat sig på föreningslivet när han velat finna den sociala tillitens och det politiska förtroendets källor. Det är inte bara föreningar utan i familj och arbetsliv som tilliten har sin grund, hävdar Uddhammar och Erixon. Här ger författarna bränsle på brasan i diskussionen om individen som samhällsvarelse. Är det i föreningar och kontakter med den offentliga sektorn som individerna utvecklar sin samhällsanda eller är det i arbetslivet (kapitalismen) och familjen?

Uddhammar och Erixon vill gå djupare ner i människors samarbetsmönster och deras primära nätverk för kontakter och möten – vardagligt och fenomenologiskt. Det intressanta med bokens empiriska resultat är att arbetslivet får en relativt större betydelse än föreningslivet, samtidigt som familjen och familjenätverk har en stor betydelse, kanske oväntat även i post-industriella samhällen med post-moderna familjemönster. Metoden är intressant. Man genomför 140 intervjuer i fyra länder med olika industriell utveckling och olika modernitetsgrad i övrigt. Visst är det så att man för att kunna komma med gediget underbyggda resultat hade behövt ett större intervju-material. Men samtidigt är detta relativa fåtal intervjuer ändå upplysande och det kan användas för att falsifieras en del försanthållanden som utvecklas i forskningen om socialt kapital. Boken avslutas med att framlägga en vidareutveckling av socialisations- och socialpsykologisk teori, en teori om "etiskt kapital" som en resurs hos individen att använda och vidareutveckla. I stort sett förstärker boken som helhet tankegångarna inom socialt kapital- och tillitsforskningen, nämligen tesen om aktivitetsspiralen: "Personer som är socialt aktiva i en sfär tycks vara det också i andra. Familjeaktiva är också oftast religiöst aktiva eller föreningsaktiva och i högre grad politiskt aktiva än övriga" (s. 136). Det känns som en förtröstansfull tanke med tanke på att intervjuer utförts i Kenya, Thailand, Nya Zeeland och Sverige, och i skilda typiska näringsgeografiska regioner.

Boken är tilltalande genom sin systematiska uppläggning och effektivt genomförda argumentation. Men den saknar en systematisk diskursanknytning. Vad man kunde ha önskat vore en tydligare normativ diskussion: Vad är det för empiriskt resultat som egentligen stödjer den ena eller andra normativa positionen i en latent ideologisk och politisk-filosofisk batalj? Och dessutom skulle man ha önskat en mer precis vetenskaplig

diskussion: Vilket är det forskningsläge man vill göra ett bidrag till? Nu blir boken mer som en apitretare. Eftersom den är skriven av två författare samtidigt måste den ju reduceras om vi ska tala om vetenskaplig produktion i monografiekvivalenter för egen hand. Dock är ju även förmåga till samarbete en merit, vilket vi ska återkomma till.

I samma forskningsprojekt, EDSOK, utkom med Emil Uddhammar som redaktör (tillsammans med Patrik Aspers som medredaktör) *Framtidens dygder – om etik i praktiken* (City University Press, 1998). Där har Emil Uddhammar ett välskrivet kapitel "Girighetens rot och dygdens källa" (ca 40 sid.) som dock mest är att betrakta som inledande överblick och inspirationskälla än som forskning. Emil Uddhammar deltar också i den av åtta författare samförfattade kollektivboken *Dygder som drivkraft och föredöme* inom samma forskningsprojekt (City University Press 2001). Boken är relativt lättviktig, förutom att det är svårt att urskilja Emil Uddhammars eget bidrag, idet att den mer introducerar och propagerar för tanken om dygder än bidrar till lösandet av politisk teoretiska eller politisk filosofiska forskningsproblem. Emil Uddhammar har också varit med om att vara redaktör (tillsammans med Ludvig Beckman) för en antologi om dygder med titeln *Virtues of independence and Dependence on Virtues* (Transaction Press, 2003). I det kapitel som Emil Uddhammar har författat återger han en del resultat från boken om *Kapitalism, nätverk och demokrati* ovan, varför något nytt av vetenskapligt intresse inte framkommer, förutom att det är en merit att också se till att komma ut även i engelskspråkiga sammanhang.

Det meriterande med denna tredje grupp av manuskript är kanske inte så mycket innehållet, förutom den relativa merit som boken *Kapitalism, nätverk och demokrati* utgör. Det meriterande här är snarare att Emil Uddhammar visar upp en förmåga att samarbeta med andra, leda projekt och föra kollektiva insatser framåt till publicering.

Emil Uddhammars forskning har på senaste tid tagit en intressant vändning i det att han erhållit ett större komparativt forskningsprojekt från Vetenskapsrådet rörande nationalparker i Indien, Kenya och Sydafrika. Det handlar om konflikten mellan naturvärden och kommersiella turismintressen i dessa länder, men också om huruvida ekoturism kan utgöra en möjlighet. Det är på detta stadium svårt att ur manuskriptet "Development, Conservation and Tourism: Conflict and Symbiosis" urskilja i hur hög grad detta forskningsprojekt kommer att utmynna i någon veten-

skapligt intressant analys. Klart är dock att problemet är intressant och också anslaget, med sin blandning av globalt och lokalt, universellt och partikulärt och den lokala politikens möjligheter och gränser, tillika med de bevarandevärden som står på spel. Positivt är att Emil Uddhammar åter rör sig komparativt, i likhet med boken *Kapitalism, nätverk och demokrati*, ovan. Meriterande är också att han erövrat forskningsmedel från Vetenskapsrådet. Vad som inte är synligt är något teoretiskt ramverk eller analytiskt grepp som skulle kunna göra arbetet till ett intressant statsvetenskapligt bidrag, vilket möjligen är Emil Uddhammars problem i hela sin forskning efter doktorsavhandlingen. Men det återstår som sagt att se vad som kommer ut av detta planerade forskningsprojekt.

Så kan vi sammanfatta Emil Uddhammars vetenskapliga produktion. Den består av fyra delar. Den första är avhandlingen som utgör ett starkt vetenskapligt bidrag. Den andra är studien inom socialstatsprojektet, *Arbete, välfärd, bidrag*, som jag tyvärr måste anse som svag, en produkt med stora brister i argumentationslinje och slutsatser. Den tredje är gruppen av manuskript kring dygder, där den medförfattade boken *Kapitalism. Nätverk och demokrati*, är ett tilltalande stycke forskning, som dock kunde ha varit mer förankrat i forskningsfältet för att gälla som ett högstående arbete, och där Emil Uddhammar får anses vara ansvarig för hälften. I denna tredje grupp har Emil Uddhammar också verkat som forskningsledare och redaktör med två antologier och en samförfattad debattbok.

Om jag tillmäter avhandlingen *Partierna och den stora staten* att utgöra 1,5 monografiequivivalenter (den har en sådan omfattning i sidor), boken *Arbete, välfärd, bidrag* som 1 monografiequivivalent, och boken *Kapitalism, nätverk och demokrati* för 0,5 monografiequivivalenter (då den är samförfattad och samförforskad med en annan författare), så får vi en vetenskaplig produktion om summa tre (3) monografiequivivalenter. Tre monografier / ekvivalenter menar jag är tillräckligt för behörighet som professor. Frågan är då kvaliteten. Den andra bokens bristande stringens drar kraftigt ned den goda kvaliteten från avhandlingen, och den tredje, samförfattade, boken är tilltalande men inget storverk och skulle ha behövt en mer tydlig förankring i forskningsfältet. Emil Uddhammars *vetenskapliga produktion* når därmed, enligt min bedömning, med yttersta knapphet upp till nivån av professorskompetens. Han räddas av sin av-

handling och Vetenskapsrådets anslag till forskningsprojektet om ekoturism.

Bedömningsgrunden vetenskaplig skicklighet innefattar dock två faktorer till som skulle kunna förstärka Emil Uddhammars sak. Det är till att börja med *förankring* i vetenskapssamhället genom sakkunnighetsuppdrag. Härvidlag redovisar Emil Uddhammar ett uppdrag som fakultetsopponent och inga uppdrag i övrigt. Det är alltför litet för att kunna förstärka bilden. Därutöver kommer *internationell profil*, mätt som andel engelskspråkiga texter av de tio inlämnade. Härvidlag redovisar Emil Uddhammar en text av tio på engelska (10 %), det ovan redovisade antologikapitlet. Det är naturligtvis inte heller det någon särskild förstärkning. Emil Uddhammar har tvärvetenskaplig erfarenhet. Sammanfattningsvis består dock mitt intryck.

Med knapp nöd kan jag tillskriva Emil Uddhammar den vetenskapliga skicklighet som erfordras för behörighet för en professur i statsvetenskap.

b) Pedagogisk skicklighet

Emil Uddhammar redovisar en omfattande och rikhaltig verksamhet som kursgivare och lärare inom City-universitetets ram. Frågan är dock om detta fullt ut kan räknas som jämställt med reguljär universitetsundervisning. Det som präglar universitetets didaktik är en kritisk medvetenhet om det egna perspektivet och en förankring i en diskussion mellan alternativa synsätt vid en preciserad forskningsfront/forskningsituation, vilket inte alltid är fallet i kursupplägg och seminarier vid ett idébärande och idépropagerande institut. Detta framgår även i Emil Uddhammars noggranna redovisning av verksamheten. Saken är närmast institutionellt betingad. Kanske bör man jämföra med de forskare och universitetslärare som tidigare sökt tjänst vid universiteten och med omfattande undervisning, redaktionellt arbete, bokutgivning och konferenser från t.ex. vänster think-tanks, t. ex. tidskriften och bokförlaget Zenit i Lund, Centrum för Marxistiska samhällsstudier eller på nyare tid Arenagruppen. Från universitetshåll bör man naturligtvis inte avvisa sådan verksamhet som oväsentlig för samhällsdebatten eller för enskilda personers pedagogiska och analytiska mognad. Men man har vid tidigare tillsättningar betraktat, och bör nog framgent betrakta, sådana meriter som väsentligen kompletterande till den genuina universitetsverksamheten, eller som fallande inom samverkansuppgif-

ten. Tidigare har också personer med erfarenhet från sådana miljöer oftast redovisat dessa som just kompletterande meriter och ingen huvudsak. Särskilt i dagens kunskapssociologiska situation av "mode 2" menar jag att universitetens institutionella autonomi och institutionella särart bör vårdas särskilt. Därför vill jag hantera Emil Uddhammars pedagogiska meriter från City-universitetet med viss försiktighet. Han har dock en blygsam och nyligen åter påbörjad undervisningserfarenhet på grundutbildningen i statskunskap i Uppsala som emellertid ännu inte nått sådan omfattning att den kan motivera professors behörighet.

När det gäller forskarutbildning har han varit handledare för en doktorand som disputerat, samt handledare (möjligen) för ytterligare en doktorand i Bordeaux. Där är universitetsanknytningen tydlig, men en eller två handledningserfarenheter är påfallande litet och Emil Uddhammar har ingen erfarenhet av kursgivning inom forskarutbildning.

Sammantaget är den pedagogiska meriteringen svag, trots hans otvetydiga personliga pedagogiska förmåga och erfarenhet. Även om frågetecken kan sättas om hur man bör bedöma hans verksamhet från City-universitetet som eventuellt parallell till universitetens grundutbildning, när Emil Uddhammar ändå definitivt inte upp till Växjö universitets anställningsordnings krav om "dokumenterad stor pedagogisk skicklighet inom forskarutbildning samt handledning av doktorander".

Det gör att jag när det gäller bedömningsgrunden *pedagogisk skicklighet* inte kan anse Emil Uddhammar behörig som professor i statsvetenskap.

3) Akademiskt ledarskap

Emil Uddhammar har framgångsrikt lett större forskningsprojekt vid stiftelsen City-universitetet. Han har förmått samordna forskare i publiceringsverksamhet genom samförfattande och antologier. Han har under sex år varit forskningschef vid City-universitetet, vilket har inneburit sådan forskningskoordinerad och konferensgivande verksamhet. Chefsuppdraget har dock så långt de inlämnade uppgifterna räcker till, inte innehållit personalansvar.

Återigen står vi vid verksamhet vid ett privat institut och inte reguljärt universitetsväsende. Men på denna punkt är det lättare än under peda-

gogik tillskriva Emil Uddhammars insatser fullt meritvärde, emedan skillnaden inte är stor eller principiell.

Jag finner att Emil Uddhammar når upp till kravet i anställningsprofilen om "betydande ledarskaps- och samarbetsförmåga samt administrativ skicklighet".

4) Samverkan

Eftersom Emil Uddhammar och City-universitetet varit en del av den samhällliga omgivning med vilken högskoleväsendet ska samverka ställs samverkansbegreppet en smula på ända. Klart är i alla fall att Emil Uddhammar visar upp en omfattande erfarenhet och verksamhet med föredrag, medieframträdanden, presentation av egen forskning, presentation av City-universitetets idéverksamhet samt ett omfattande redaktörsarbete vid bokutgivning i City-universitetets olika idéprojekt. På punkten samverkan har han följaktligen en stark meritering.

Sammantaget finner jag alltså Emil endast partiellt behörig till en professur i statsvetenskap, behörigheten gäller vetenskaplig skicklighet. När det gäller pedagogisk skicklighet har Emil Uddhammar ännu inte den skicklighet, framför allt inom forskarutbildning och handledning av doktorander, som Växjö universitet kräver av en professor.

Sammanfattning

Jag ska börja med en översikt över de sökandes verksamhet i tabellform. Eftersom doc. Norbert Götz har förklarats som ej behörig, återstår att rangordna de övriga fyra, vilka ju förklarats behöriga respektive partiellt behöriga. Med detta förfarande kan också läraryrådsnämnden lätt göra andra bedömningar än undertecknads i det fall den anser att jag på ett orimligt sätt har missförstått eller på oskäligt sätt operationaliserat de olika kraven i anställningsprofilen eller i universitetets anställningsordning. Tabellen har syftet att skapa överblick, den redovisar omfattningen och slaget av de sökandes verksamhet, inte kvaliteten. Bedömning av kvalitet, liksom rangordning, kommer efter den översiktliga tabellen.

Tabell 1. Översikt över de behöriga sökandes verksamhet

	Olsson	Sandberg	Sjölin	Uddhammar
1) Vetenskaplig skicklighet				
Vet prod	3,5 mån.	4 mon	3 mon	3 mon.
Förankring i vet.	3 st	1 st	7 st	1 st
Int. publ. profil	60 %	50 %	40 %	10 %
2) Pedagogisk skicklighet				
Underv. gutb	Maximal	Tillräcklig	Maximal	City univ?
Underv. foutb	2 kurser	1 kurs	1 handledn	Nej
Doktorandhandl.	8 st	1 st	5 st	1 (2) st
3) Akademiskt ledarskap				
Ledn. fo. Proj.	Omfattande	Ja	Flera	Flera
Föreståndare	Novemus	Nej	Nej	Fo chef C.
Prefekt, studrekt.	Studrektor	Nej	Nej	Nej
4) Samverkan m. det omgiv. samh.				
Utv. Arbete	Omfatt.	Nej	Nej	Nej
SOU, motsv.	3 utredn.	Nej	2 utredn	Nej
Off debatt, medier	Omfatt.	Nej	Ja	Omfatt.
Föredrag, konf etc	Omfatt.	Nej	Ja	Omfatt.

Kommentar. Det som redovisas är omfattning, inte kvalitet.

Rangordning

Vad gäller *vetenskaplig skicklighet* har vi att göra med fyra behöriga. Mikael Sandberg har den mest omfattande produktionen. Han är också den skickligaste om man ser till sedvanliga inomvetenskapliga kriterier. Den svagaste vetenskapliga meriteringen har Emil Uddhammar. Visserligen har han skrivit en fin avhandling. Men boken om *Arbete, välfärd och bidrag* drar ned intrycket. Han har också den svagaste internationella publiceringsprofilen av de fyra, med endast en titel på engelska. Återstår så att rangordna Jan Olsson och Mats Sjölin. Jan Olsson är den mest kreativa och teoretiskt mest elaborerade när han söker sig mot den politiska verkligheten. Han saknar dock ytterligare en gedigen monografi för att riktigt ställa sig tydligt före Mats Sjölin. Mats Sjölin har efter en ganska svag avhandling skrivit ett fint arbete, det om koalitionspolitik, och har en fortsatt produktion som är stabil. När jag slutligen ställer Jan Olsson före

Mats Sjölin, marginalen är inte stor, det medges, är det dels för hans starkare teoretiska förankring och hans snabbare kopplingar mellan teori och empiri, dels för hans intressanta och nytänkta ämnesval och hans uppfinningsrikedom i metodiskt hänseende. Han är helt enkelt mer innovativ och han har starkare internationell publiceringsprofil och kontaktnät.

Vad gäller *pedagogisk skicklighet* är rangordningen något enklare att göra. Den svagaste pedagogiska meriteringen har Emil Uddhammar och strax före honom hamnar Mikael Sandberg. Båda har jag ovan bedömt som *ej behöriga* i pedagogiskt avseende, genom otillräcklig erfarenhet från forskarutbildning och doktorandhandledning. Detta markerar med ett X i tabellen nedan, medan jag ändå rangordnar dem pedagogiskt på meriter från grundutbildningen inom parentes. Jan Olsson och Mats Sjölin kommer i pedagogiskt hänseende klart före, dels för att de inom grundutbildning är maxi-

Tabell 2. Rangordning inom bedömningsgrunderna

	Olsson	Sandberg	Sjölin	Uddhammar	Kommentar
Vet. skickl.	2	1	3	4	Faktor 5
Ped. skickl.	1 (+)	X (3)	1	X (4)	Faktor 2
Akad. led.	1	4	4	2	Faktor 2
Samverkan	1	4	3	2	Faktor 1

Kommentar: Rangordningen uppmäter inte avståndet dem emellan, utan endast ordningsföljden (ordinalskala) inom varje bedömningsgrund för sig.

malt meriterade, dels för att de har tillräcklig handledningserfarenhet av doktorander; Jan Olsson har 8 och Mats Sjölin 5. Jag ställer dem dock huvudsakligen lika i pedagogiskt hänseende, båda på första plats, med ett litet försteg för Jan Olsson (markerat med ett plus i tabellen nedan) för hans något större antal handledningar och redovisad kursgivning på forskarutbildningsnivå.

När det så gäller *akademiskt ledarskap* ställer jag Jan Olsson tydligt som den främste. Det är åren som föreståndare på Novemus, personalansvar, och uppdraget som studierektor för ämnet, som tillika med de många ledningsuppdragen för forskningsprojekt och redaktionella publiceringar som ger honom denna ställning. Här ställs sedan Emil Uddhammar på andra plats, främst genom sina år som forskningschef vid City-universitetet. Mats Sjölin ställs på tredje plats medan Mikael Sandberg inom denna bedömningsgrund ställs på fjärde.

Gällande *samverkan* blir rangordningen densamma. Jan Olsson har den tyngsta meriteringen, främst genom sina externa utvecklingsuppdrag inom Novemus, ordnandet av demokratidagarna under flera år, men också genom sina bidrag till offentliga utredningar. Här är han överlägsen Emil Uddhammar som ställs på andra plats, genom sitt stora antal konferenser, seminarier och redaktionella verksamhet inom City-universitetets idéformering och opinionsbildande verksamhet. Mats Sjölin ställs på tredje plats, och Mikael Sandberg på fjärde. Min rangordning av de fyra kan sålunda redovisas i tabellform (tabell 2).

De fyra bedömningsgrunderna måste dock ges olika vikt vid en slutlig sammanvägning. Därvid menar jag att bedömningsgrunden vetenskaplig skicklighet bör viktas med faktor 5. Bedömningsgrunderna pedagogisk skicklighet respektive akademiskt ledarskap bör viktas med faktor 2; som jag tidigare framhållit trycker anställningsprofilen starkt på ledningsförmåga och administrativ skicklighet, varför jag jämställer det i vikt med pedagogisk skicklighet. Bedömningsgrunden samverkan, slutligen, bör viktas med faktor 1. (OBS!

Det går inte att multiplicera faktorladdning med placering, placeringen måste i så fall uttryckas med omvänd poängsättning, på något sätt.)

Om den respektive viktningen av de fyra bedömningsgrunderna kan man ju ha olika mening, och lärarförslagsnämnden vid Växjö universitet kan lätt föra in en annan viktning som mer motsvarar universitetets uppfattning om vad exempelvis "särskild vikt" utgör rörande vetenskaplig skicklighet, eller vilken tyngd man vill ge bedömningsgrunden akademiskt ledarskap. Viktningen som jag har föreslagit ändrar dock inte rangordningen som den framstår *prima facie* när man granskar tabellen.

Vid en slutlig sammanvägning för jag upp de fyra behöriga sökande i följande rangordning, grundad på placeringen inom samtliga fyra bedömningsgrunder, viktade enligt de angivna faktorerna. I första respektive andra förslagsnumret står de båda behöriga. Jan Olssons ställs först som mest komplette i sin kompetensprofil. Därefter Mats Sjölin. I tredje och fjärde förslagsnumret står de båda partiellt behöriga, där Mikael Sandbergs meriter som forskare ställer honom klart före Emil Uddhammar trots dennes försteg i ledarskap och samverkan; här spelar viktningens faktor in som utslagsgivande.

1. Jan Olsson
 2. Mats Sjölin
 3. Mikael Sandberg
 4. Emil Uddhammar
- Askersund den 20 februari 2006

**MATS LINDBERG, PROFESSOR I
STATSVETENSKAP, ÖREBRO
UNIVERSITET**

Anm. Rektor vid Växjö universitet har beslutat utse Mats Sjölin och Emil Uddhammar till professorer i statsvetenskap med tillträde i augusti 2006.

■ Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: HELENA WOCKELBERG

Förbundsredaktören har ordet

I samband med en boklansering fick jag och mina medförfattare frågan om vi tvekade inför att delta i offentliga diskussioner om svensk demokrati och svenska grundlagsfrågor. Frågeställaren hade noterat vad hon uppfattade som en implicit ursäkt från oss författare – kändes det kanske lite pinsamt att stå i en av världens bästa demokratier och gnälla om demokratiska problem? Fanns här i så fall en förklaring till att den konstitutionella debattens vågor sällan går särskilt höga i vårt land? Svaren från statsvetare, jurister, ideologer, skriftställare och andra var blandade, men slutsatsen var att debatten både kunde breddas och fördjupas.

Vi statsvetare har utöver vad vi i sak kan åstadkomma utifrån våra respektive forskningsinriktningar ett ytterligare vik-

tigt bidrag att lämna till den konstitutionella debatten, nämligen att diskutera hur själva debatten är organiserad, vem som deltar på vilka villkor och när, och vilken potentiell betydelse det har för beslutens kvalitet, innehåll och legitimitet. Båda uppgifterna är utmaningar på sitt sätt, kanske inget för den tveksamma och givetvis inget att ta lätt på eftersom vår legitimitet är beroende av hur väl vi kan förankra våra ståndpunkter och argument i vetenskapen.

Historiskt sett har de svenska statsvetare vi brukar kalla framträdande knappast varit några mesar, inte heller kännetecknas de av något häckande i elfenbenstorn. Läs vad Paula Blomqvist, Elin Naurin respektive Ludvig Beckman skriver här på förbundssidorna om de statsvetare som representerar Sverige i den internationella *Encyclopedia of Political Science* så förstår ni vad jag menar.

HELENA WOCKELBERG,
FÖRBUNDSREDAKTÖR

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Helena.Wockelberg@statsvet.uu.se eller telefon 018-4713448.

Bo Rothstein – orädd, energisk och pedagogisk

Bo Rothstein kan sägas ha förnyat svensk och internationell statsvetenskap på åtminstone fyra områden: förvaltnings- och implementeringsforskning, institutionell teoribildning, studiet av välfärdsstaten, och forskningen om vikten av ”förtroende”, eller socialt kapital, för samhällsutvecklingen.

Förvaltningsforskningen studerar genomförandet av politiska beslut. Genom en rad publikationer som åskådliggör dess centrala teser och resultat har Bo Rothstein introducerat nya studentgenerationer till ett ofta svåröverskådligt område, samtidigt som han bidragit till att höja förvaltningsforskningens status i Sverige. Antologin *Politik som organisation* har sedan länge en given plats på kurser i förvaltningspolitik. I *Den socialdemokratiska staten* (1986) och senare *Den korporativa staten* (1992) visar han på betydelsen av statliga myndigheters interna organisation för att politiska reformer skall genomföras och belyser samtidigt under vilka förhållanden arbetarrörelsen kunnat göra den svenska staten till sitt instrument.

Steget från traditionell förvaltningsforskning till nyare teoribildning som betonar vikten av institutioner för politikens utfall är inte långt, men Bo Rothstein var en av de första i Sverige som tog det. I *Vad bör staten göra?* (1994), eller, omarbetad till engelska, *Just Institutions Matter* (1998) demonstrerar Rothstein sin tes att den svenska välfärdsstatens stabilt stora stöd bland befolkningen kan förklaras inte av någon särskild solidaritetskultur, utan av att dess institutionella uppbyggnad

reproducerar folkligt stöd. Detta är en insikt som vunnit erkännande inom den internationella forskningen på området och gjort *Just Institutions Matter* till ett standardverk inom institutionell teoribildning. Tesen att institutionell design är möjlig och kan användas till att ”bygga in” maktförhållanden i samhällsordningen som sedan blir självgenererande genom mekanismer av stigberoende (path dependency) har också illustrerats genom den svenska arbetslöshetsförsäkringen, exempelvis i *Structuring Politics* (1992, red. Steinmo, Thelen och Longstreth).

Välfärdsstatens ursprung och effekter är ett stort forskningsområde inom samhällsvetenskapen. Bo Rothstein har belyst den svenska välfärdsstatens karaktär i en mängd publikationer, varav många internationella. Genom att lyfta fram socialdemokratiska ministern Gustav Möllers idéer och inflytande vid tiden för dess tillkomst har han visat på det inslag av respekt för individen som från början funnits i systemet, och därmed bidragit till att nyansera bilden av det som patriarkaliskt och en produkt främst av Alva Myrdals tankar. Han har samtidigt inte tvekat att kritisera välfärdssystemet, bland annat för inläsningseffekter på arbetsmarknaden och bristande valfrihet.

Från studiet av välfärdsstaten har Bo Rothstein rört sig mot sig ett fördjupat intresse för frågan om den roll som förtroende, både för medmänniskor och statliga maktorgan, spelar för att bygga upp effektiva och stabila samhällsinstitutioner. I böcker och artiklar, ofta i samverkan med andra internationellt ledande forskare, har han utvecklat argumentet att allinkluderande politiska lösningar bidrar till ett större förtroende för staten medan intrång i den personliga integriteten genom behovsprövning eller selektiva system underminerar förtroendet (se exempelvis *So-*

ciala fällor och tillitens problem, 2003). Han har genom sin empiriska forskning även slagit hål på myten att ett utbyggt välfärds-system undergräver frivilligt engagemang bland medborgarna och därmed minskar det sociala kapitalet. Under senare år har Bo Rothstein utvidgat sitt forskningsområde till att även omfatta korruption – baksidan av förtroendefrågan och ett av de största hindren för ekonomisk och politisk utveckling. Hans forskning har i detta sammanhang inriktats även mot Östeuropa, bland annat i antologin *Creating Social Trust in Post-Socialist Transitions* (2004) tillsammans med Janos Kornai och Susan Rose-Ackerman.

Bo Rothsteins bidrag till statsvetenskapen handlar inte bara om forskning, utan också om en pedagogisk förmåga, som gör hans texter tillgängliga och kraftfulla. Till detta kommer ett enträget arbete för att internationalisera den svenska statsvetenskapen, en viktig insats inte minst för yngre kollegor.

Hans inflytande har sannolikt också att göra med den energi och oräddhet med vilken han deltar i samhällsdebatten. Mer än kanske någon annan har Bo Rothstein gett statsvetenskapen ett ansikte även utanför den akademiska världen. Han får ofta mothugg, men lämnar få likgiltiga. Ett av Bos många provokativa (men minnesvärda) påståenden är att det inte är pengar det råder brist på inom svensk statsvetenskap, utan idéer. Sant eller ej, själv tycks han ha många på lager. Vad väsentligare är, han är inte rädd för att pröva dem.

PAULA BLOMQVIST¹

1. paula.blomqvist@statsvet.uu.se

Arvet efter Jörgen Westerståhl

Jörgen Westerståhl var trettiosex år när han 1952 tilldelades August Röhss professur i statskunskap vid Göteborgs universitet. Statsvetenskapen som värv var rätt anorlunda på 1940-talet när Westerståhl disputerade (tänk bara att få anställning vid 36-års ålder...). Det ämne som Jörgen valde att skriva om, svensk fackföreningsrörelse, tydde i sig på nytänkande. Statsvetarna sysslade på den tiden snarare med juridiska och historiska analyser av spelregler och system. Politiskt beteende, institutioner och demokrati i en mer modern tappning, det som de flesta av oss sysslar med nu, började studeras av Westerståhl och hans generation nydanande statsvetare.

Drygt 50 år som aktiv forskare satte förstås spår. I minnesorden efter Westerståhls bortgång våren 2006 syns uttrycket "går inte att underskatta" flera gånger. Många hänvisningar rör hans arbete med den empiriska statsvetenskapen. Westerståhl inspirerades tidigt av de största amerikanska forskarna och han byggde upp en tradition av gedigen empirisk forskning. Den göteborgska valforskningens studier av väljarbeteende ger idag svensk statsvetenskap en unik ställning internationellt. Ända sedan 1954 har svenska väljares uppfattningar systematiskt granskats av Westerståhl och hans efterföljare. Näst efter USA erbjuder det svenska materialet de bästa möjligheterna till jämförelser över tid.

Inom forskningen fick han många efterföljare: valforskningsprogrammet, mediastudierna, kommunforskningen, SOM-institutet vid Göteborgs universitet har på olika sätt rötter i Westerståhls arbete. De

utvecklas och förs vidare av yngre forskare.

Själv dras jag till två andra aspekter av Westerståhls liv och värv när jag funderar över hans betydelse för dagens statsvetenskap. Det ena handlar om hans bakgrund, något som med fördel kan användas för att väcka nya statsvetarstudenters intresse för den svenska politiska historien. Westerståhl är i sig själv en god illustration till den svenska politiska och statsvetenskapliga utvecklingen. Som barnbarn till Anna och Hjalmar Branting, son till advokaten, riksdagsledamoten och aktiva kvinnosakseskämpan Sonja Branting-Westerståhl och lärjunge till Herbert Tingsten finns en hel del att ösa ur när studenternas intresse för statsvetenskapen och den göteborgska institutionen skall väckas. (Om man vill kan man till och med sammanfatta honom som statsvetenskapens svar på Gösta Ekman: liten, tunnhårig, bred repertoar, passionerad i sitt värv, och "känd redan som spermie").

Den andra, och som jag menar just nu mest aktuella, men förmodligen också mest försummade, aspekten av arvet efter Jörgen Westerståhl, handlar om hans resonemang och engagemang i författningspolitiska frågor. Westerståhl var inte bara en driven forskare i de politiska vetenskaperna, han deltog också själv i den politiska utvecklingen genom en mängd olika utredningsuppdrag.

Det uppdrag som idag borde väcka störst intresse är hans roll som sekreterare och ledamot i den författningsutredning som tillsattes 1954 för att göra en samlad översyn – och så småningom total revidering – av den svenska konstitutionen. Det är förmodligen en underdrift om man säger att Westerståhl inte var helt nöjd med vad som blev resultatet av hans insats i utredningen. Om vi kan tala om positiva arv på forskningsfronten, var detta ett områ-

de där Westerståhl själv var tydlig med att det inte blivit som han ville.

I Statsvetenskaplig Tidskrift 1976 sammanfattar han sitt arbete i utredningen. Texten kretsar en hel del kring att de politiska partiernas intresse för författningspolitiska spörsmål varit så ad hoc-artat och ogenomtänkt, och att de trots detta inte släppt grundlagsfrågorna till andra. Särskilt poängterar han det besynnerliga i situationen som uppkom efter varje val (hela fem hanns med under utredningens gång):

nämligen att valutgången påtagligt påverkade partiernas syn på de aktuella frågorna. För den som betraktade politiken utifrån var denna upplevelse alltid lika märklig. Att det enda säkra man kan säga om en viss valutgång är att den inte kommer att upprepas, var något som aldrig tycktes falla politikerna in. Tvärtom var det som om varje enskilt valresultat tänktes bli bestående och skulle läggas till grund för en lösning av författningsfrågorna som på bästa sätt just i det aktuella läget skulle gynna vederbörande parti (Statsvetenskaplig Tidskrift 1976, s. 4).

Nästan trettio år senare använder Westerståhl exakt samma formulering när han tillsammans med Olof Petersson kritiserar den nuvarande grundlagsutredningens direktiv (DN 2004-09-05), en utredning som nu arbetar med att se över den "ofullbordade" grundlag som blev resultatet av de decennier av utredande och kompromissande som Westerståhl deltog i.

I debattinläggen om den nuvarande grundlagsutredningen, som blev ett av de sista stora offentliga framträdandena från Westerståhls sida, lyfter Westerståhl fram problemen med att låta parlamentarikerna själva skriva sina spelregler. Och det handlar inte främst, eller åtminstone inte enbart, om principiella ställningstaganden som att konstitutionen skall vara folkets

verktyg snarare än politikernas och att folket därmed bör få inflytande över vilka spelregler som skrivs. Det handlar om våra dåliga erfarenheter av detta sätt att arbeta. Den svenska grundlagen har utretts konstant under ett halvt sekel, och regeringens slutsats när ”den allmänna översynen” nu skall göras för att komma till rätta med problemen är att fortsätta på samma sätt som tidigare.

De nuvarande direktivens löften om att stimulera debatt och öppenhet om författningsfrågorna väckte förhoppningar när de skrevs. Men nu, i utredningens halvtidsvila (två år har gått och två år är kvar), kan vi konstatera att det inte har blivit särskilt mycket av de utlovade möjligheterna för andra än parlamentarikerna att påverka eller delta, strängt taget inte ens lyssna eller läsa, vad det är som diskuteras av utredningen. Ett ointresse (eller är det till och med ovilja), från ledamöternas sida att sprida information om sitt arbete kombineras med ett närmast knäpptyst samtal inom medier och bland forskare. Återigen vill politikerna ha grundlagsfrågorna för sig själva och återigen tillåter vi dem att ha det, och, återigen, kommer vi att hamna i en situation där väljarna passivt råkar rösta igenom nya författningsregler i val som kommer att handla om helt andra frågor.

Debatter och samtal i all ära, men det finns inget som tyder på att de som anordnas av utredningen kommer att ha någon inverkan på hur grundlagen skrivs. Det är de informella kompromissernas och partipolitiska överenskommelsernas vägar utredningen kommer att gå. Och det finns

inte mycket som kan få oss att hoppas på att partierna kommer att kunna sätta sig över de senaste valresultaten i sina diskussioner. Westerståhl pekade själv på möjligheter att konkret blanda in svenska folket i skrivandet eller antagandet av konstitutionen. Idén om författningskonvent där andra aktörer får möjlighet att delta direkt i utformningen av grundlagen var absolut seriöst menat. Folkomröstning i grundlagsfrågor diskuterades också av Westerståhl. Inget av dessa förslag ser ut att få fäste i grundlagsutredningen, men eftersom vi inte vet vad ledamöterna diskuterar kan det inte sägas med säkerhet. Kanske kan vi trösta oss med att vi säkert kommer att sitta där snart igen, med nya utredningar om grundlagarna, och kanske blir Westerståhls erfarenheter användbara då.

Någon sa att Westerståhl var just inspirerande och modern hela vägen in till slutet. De människor som kan sammanfattas så tillhör ofta dem som inser att ett värv aldrig kan bli färdigt om det skall vara riktigt bra. Dörrar måste lämnas öppna och meningar oavslutade. Det gör det lättare för yngre generationer att ta vid och lockas till utmaningar. Och nog var det en hel del kollegor som fick erfara att Jörgen Westerståhl hade svårt att sätta punkt. Meningarna tog helt enkelt inte slut förrän någon satte stopp på dem. Kanske var det också därför karriären blev så lång och idérik.

ELIN NAURIN²

2. elin.naurin@pol.gu.se

Herbert Tingsten – idékritikens fader

Idékritikens fader, Herbert Tingsten, var onekligen en av nittonhundratalets mest produktiva och innovativa svenska statsvetare. Under sina drygt tjugo år som professionellt verksam publicerade han närmare tjugo böcker med en ämnesmässig bredd som är svårövertäffad. Som forskare var Tingstens bana kantad av framgång. Redan som tjugofyraåring fick Tingsten sitt första utredningsuppdrag av regeringen som sekreterare i folkomröstningskommittén. Och även om fenomenet nu blivit vanligare var det en gång en stor sak att få en professur inrättad särskilt för sig själv. Att så skedde i Tingstens fall berodde på att landets då tre professurer i statsvetenskap syntes förbli upptagna ännu en tid. Det krävdes vad Tingsten i sina memoarer beskriver som ett ”intensivt” arbete av Gunnar Myrdal, samt en smärre donation från Tingstens far Karl, för att sonen Herbert slutligen skulle kunna tillträda en nyinrättad professur – den vid Stockholms högskola år 1936.

I sin installationsföreläsning skisserade Tingsten det idékritiska forskningsprogrammets konturer och visade vägen för en utvidgad förståelse av statsvetenskapens studieobjekt. Tingsten menade att det blivit mer relevant att studera de politiska ideologierna, de påståenden och argument som framförs i syfte att försvara eller förhindra politisk förändring. Med den dramatiska utvecklingen i 1930-talets Europa framför sig måste en sådan breddning av statsvetenskapen ha tätt sig naturlig. Författningsstudier framstod inte längre som relevanta för att förstå den dramatiska omstöpnings av det politiska livet i exempelvis Tyskland eller Sovjet-

unionen. Insikten om idéernas politiska betydelse har sedan dess varit grundmurad och uppgiften att granska de argument och föreställningar som framförs av olika aktörer på den politiska scenen är fortsatt angelägen.

Tingsten var alltså en pionjär inom studiet av de politiska ideologierna. Hans uppfattning var att ideologierna innehöll påståenden som kunde kritiserats och utvärderas, de var inte enbart fiktiva berättelser eller retoriska vändningar. Statsvetaren skulle pröva hållbarheten av ideologiernas sakpåståenden och pröva hur de resonemang som framfördes hängde samman och följde av varandra. Om man betraktar statsvetenskapens huvudsakliga uppgift som att sprida kunskap om det politiska livet, så måste det också innebära att statsvetaren bör identifiera och avslöja de felaktigheter, oredligheter och grumligheter som förekommer i den politiska debatten, resonerade Tingsten. På så sätt skulle vad Tingsten i installationsföreläsningen beskrev som en ”rationalisering av den politiska debatten” uppnås. En sådan inställning står i bjärt kontrast till hur studiet av politiska idéer på många håll utövas idag. Istället för att bedriva idékritik ägnas statsvetarens mödor åt att beskriva diskurser, tolka innebörden av de klassiska verken, eller att i sin historiska kontext placera debatter eller begrepp. Att idékritiken inte längre ter sig lika attraktiv kan bero på att den förutsätter en stark förnuftstro, vilken för många idag inte framstår som en självklar del av ett vetenskapligt förhållningssätt. Betydelsen av Tingstens förnuftstro illustreras bäst av att han beskrivits som ”en svensk Voltaire” men också som en ”teknokrat” – vilket på olika sätt betonar hans optimism inför förnuftets möjligheter att leda till framsteg.

Men förnuftstron kan också bli förnumstig. Det var många som var kritiska

mot Tingsten, inte minst i rollen som chefredaktör för Dagens Nyheter. Framför allt gällde kritiken åsikterna som han framförde, stödet för en svensk atombomb, för ett svenskt Natomedlemskap, föraktet för en "tredje ståndpunkt" mellan det kalla krigets kontrahenter. Men också Tingstens debattstil betraktades som kontroversiell. Meningsmotståndare på vänsterkanten avfärdades som "medlöpare" och "förrädare". Sättet varmed Tingsten argumenterade kunde uppfattas som alltför ogeneröst, hårt och inriktat på att knipa enkla poänger – vilket ofta påpekats i den ymniga litteraturen om Tingsten. Vad som inte hävdats är emellertid att detta kan vittna om ett problem med den idékritiska metoden som sådan. Att se sin uppgift enkom som granskare och kritiker erbjuder små möjligheter att på ett mer konstruktivt sätt bidra till att föra argumentationen framåt. Uppgiften var att kritisera politiska idéer, inte att framföra nya. Metoden bidrar till att påvisa bristerna i andras argument men inte till att konstruera en mer övertygande argumentation. Med andra ord är idékritikens karaktär övervägande *negativ*.

En renodlat negativ kritik är givetvis otillräcklig för den som vill finna en grund för mer förnuftiga ställningstaganden i politiken. Till skillnad från sanningssökaren, som kan nöja sig med att säga att vi ännu inte vet säkert, måste ideologen försöka ge svar på de utmaningar som samhället står inför idag. Politiska lösningar kan inte vänta på att forskarna skall bli överens. Om statsvetaren endast kritiserar vad andra sagt riskerar hon eller han också att bli mindre relevant för samhället omkring sig. Det som framstår som en brist i

Tingstens debattstil bör därför kanske beskrivas som en konsekvens av den idékritiska metodens begränsningar. Med ett visst mått av överdrift var det nog detta som Olof Lagercrantz, Tingstens efterträdare på Dagens Nyheter, syftade på när han hävdade att Tingsten "förde ingenting eller litet framåt" och att hans främsta gren tycktes vara "dueller på excersisplatsen" snarare än "bataljer på slagfältet".

På sin ålders höst tycktes även Tingsten mindre övertygad om idékritikens förtjänster. Han beklagade de forskare som endast ville "visa upp att andra har fel" och som uppgivit all ambition "på stora upptäckter" (*Från idéer till idyll*, 1966). Borde inte forskaren kunna inta en annan roll än den som felsökare, kriorättare eller intellektuell städtant? Det skulle innebära att statsvetaren även kunde argumentera för ståndpunkter och principer av politisk betydelse. För statsvetarna i Tingstens generation var den möjligheten emellertid svår att erkänna. Avståndstagandet från artonhundratalets metafysiska spekulationer och organismteorier hade fört dem till en annan ytterlighetsposition som innebar att värderativismen blev till dogm och ett signum för vetenskaplighet. De bästa av dagens idékritiker har insett att möjligheterna är större än så. Det är möjligt att argumentera både för och mot politiska ställningstaganden. Den väg som Tingsten visade genom idékritiken har därmed fått en lång rad arvtagare, mindre "negativa", och vars synfält inte begränsas av gårdagens dogmer.

LUDVIG BECKMAN³

3. ludvig.beckman@statsvet.su.se

Statsvetarlag i Göteborg tog hem pedagogiskt pris

Göteborgs universitets pedagogiska pris, lag-klassen, tilldelas i år Andreas Bågenholm, Elin Naurin och Henrik Oscarsson, statsvetenskapliga institutionen i Göteborg, för kursen "grundlagskonventet". Kvalitetsrådet konstaterar att kursen – som är uppbyggd som ett rollspel – inte bara väckt studenternas intresse för grundlagsfrågor utan också givit dem möjligheten att träna sina färdigheter i att kommunicera med "omvärlden", i detta fall grundlagsutredningen och massmedia. Dessa praktiskt orienterade moment har kombinerats med "högt ställda teoretiska ambitioner". (Källa Göteborgs universitet, gemensamma förvaltningen, kvalitetsarbete: <http://www.gf.adm.gu.se/kvalitetsarbete> 2006-08-15; se även Stvt (2005) årg 107 s 302-305)

The Q är här

Första numret av *The Quarterly Journal of Political Science* (now publishers) finns att provläsa gratis via hemsidan www.qjps.com.

RATIO

Näringslivets
forskningsinstitut

USA-STIPENDIUM FÖR DOKTORAND

Ratio utlyser ett stipendium för en i Sverige verksam doktorand, att under en termin läsåret 2007–08 bedriva forskarstudier vid George Mason University (GMU) utanför Washington, D.C. inom ramen för ämnena public choice, österrikisk/schumpeteriansk nationalekonomi eller rättsekonomi. Stipendiebeloppet är på 150 000 kr.

Du som är intresserad bör inkomma med CV, en uppsats, en referens samt ett brev om max 2 A4-sidor som förklarar hur stipendiet bidrar till din framtida forskning. Handlingarna ska vara Ratio tillhanda senast den 15 november 2006.

Mer information om GMU och James M. Buchanan Center for Political Economy, som är Ratios samarbetspartner, finns på www.gmu.edu/jbc
Stipendiet utdelas med stöd av Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser.

Eventuella frågor samt handlingar skickas till niclas.berggren@ratio.se

www.ratio.se

■ Litteraturöversikter

Martin Nilsson: *Demokratisering i Latinamerika under 1900-talet – vänstern och demokratins fördjupning*. Acta Wexionensia Nr 76/2005. Växjö 2005: Växjö University Press.

ANDERS UHLIN¹

Denna litteraturgranskning bygger på min opposition som fakultetsopponent vid Martin Nilssons disputation den 9 december 2005 vid Växjö universitet. Uppläggningsen är den konventionella i sådana sammanhang. Jag inleder med en sammanfattning av avhandlingens innehåll för att sedan genomföra en kritisk granskning av avhandlingens syfte, metod, teori och analys. Avslutningsvis ger jag ett sammanfattande omdöme och framhåller vad jag anser vara avhandlingens främsta förtjänster såväl som mindre starka sidor.

Sammanfattning

Vad som följer här är en relativt kort sammanfattning av det huvudsakliga innehållet. Utrymmet tillåter inte att jag går in på alla detaljer i en mycket innehållsrik avhandling.

Avhandlingens övergripande syfte formuleras som att "analysera den latinamerikanska vänsterns roll under transitionen

från diktatur till demokratiskt styre, samt dess betydelse på vägen mot en fördjupad och konsoliderad demokrati" (s 8). Utifrån detta syfte presenterar Nilsson inledningsvis ett antal grundläggande antaganden som utgör studiens utgångspunkter. För det första utgår han från ett "analytiskt transitionstänkande", d.v.s. det är själva regimförändringen som står i fokus och Nilssons begreppsapparat är väl förankrad i konventionell transitionsteori. Vidare utgår Nilsson från att alla aktörer har någon idé om hur demokratin ska utvecklas och dessa idéer behöver inte stämma överens. Det finns olika demokrati-modeller som förespråkas av olika aktörer. Att endast undersöka aktörerna och deras idéer är dock inte tillräckligt. Nilsson vill tillämpa ett aktör-strukturperspektiv som tar hänsyn till såväl aktörerna som de strukturella förutsättningar som begränsar och möjliggör vissa handlingar. Slutligen är en utgångspunkt för avhandlingen att vänsterns roll varierar mellan olika fall av demokratiseringsprocesser. Med vänster avses i denna studie den demokratiska vänstern. Revolutionära anti-demokratiska grupper tas inte upp.

Frågeställningarna kan därmed preciseras som

- Vilka roller hade vänstern under övergången till valdemokrati i Latinamerika under 1900-talet?
- Varför fick vänstern den roll den fick under transitionerna?
- Hur påverkar vänsterns demokratisyn dels vänsterns roll i transitionen, dels vänsterns roll i den fortsatta demokratiseringen mot en fördjupad demokrati?

1 Docent Anders Uhlin är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: anders.uhlin@svet.lu.se

Figur 1: Val av fall för analysen av vänsterns roll i transitionsprocesser i Latinamerika. (Figuren bygger på Nilssons framställning men finns inte med i avhandlingen.)

	Individuella ledare närvarande	Individuella ledare frånvarande
Kollektiv aktör närvarande	El Salvador 1982-94	Chile 1983-90
Kollektiv aktör frånvarande	Venezuela 1958	Colombia 1956-58

- Vad är det som påverkar vänsterns möjligheter att verkligen försöka fördjupa demokratin? (s 16)

Nilsson menar att tidigare forskning inte har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt vad som konsolideras. Det är en relativt oproblematiserad syn på "liberal demokrati" som är dominerande i litteraturen. Men, argumenterar Nilsson, vi måste beakta att det finns olika demokratimodeller och att olika aktörer har olika preferenser när det gäller typ av demokrati. Konflikterna mellan olika aktörer som föredrar olika demokratimodeller är det som präglar demokratins fördjupning, d.v.s. den senare fasen i demokratiseringsprocessen. Demokratins fördjupning handlar om att konsolidera idealtyperna valdemokrati, liberal demokrati eller deltagardemokrati. Interaktionen mellan olika aktörer avgör vilken demokratimodell som etableras, utvecklas och konsolideras.

Avhandlingens främsta bidrag uppges vara att föra in normativ demokratiteori

inom demokratiseringsforskningen – inte som utgångspunkt eller med ambitionen att säga något om hur demokratin normativt bör utformas, utan för att empiriskt studera aktörernas demokratiideal.

Studien presenteras som en kvalitativ studie utifrån en positivistisk vetenskapsyn. Flera empiriska fall analyseras, men Nilsson använder sig inte av fallstudiemetod. Han har uttalade generaliserande ambitioner. Det empiriska fallen uppges vara valda utifrån en "most similar system design". När det gäller vänsterns roll i transitionen har ambitionen varit att få med fall med alla logiska kombinationer avseende vänsterns närvaro respektive frånvaro som kollektiv aktör och genom individuella ledare. Se figur 1.

Avseende demokratins fördjupning väljs fall utifrån om vänstern antingen i regeringsställning eller opposition arbetat för antingen liberal demokrati eller deltagardemokrati. Se figur 2.

Figur 2: Val av fall för analysen av vänsterns roll i demokratins fördjupning i Latinamerika. (Figuren bygger på Nilssons framställning men finns inte med i avhandlingen.)

	Liberal demokrati	Deltagardemokrati
Regering	Costa Rica, Venezuela 1950-talet-1980-talet, Chile	Guatemala 1944-54, Chile 1970-73
Opposition		El Salvador, Brasilien

Nilsson har arbetat omväxlande deduktivt och induktivt, d.v.s. det har varit ett ständigt samspel mellan teori och empiri. Huvudsakligen har sekundärlitteratur använts, men även partiprogram etc. samt publicerade intervjuer med vänsterledare.

Efter att dessa övergripande metodologiska utgångspunkter presenterats i kapitel 1 följer tre teorikapitel som ingående diskuterar studiens teoretiska ramverk och centrala begrepp. Nilsson argumenterar, i likhet med de flesta demokratiseringsforskare, för nyttan av en minimal definition av demokrati för att klargöra skillnaden mellan diktatur och demokrati. Utifrån en maximalistisk demokratidefinition finns det ju knappast några demokratier och därmed inget underlag för empiriska studier. Det är således en konventionell version av liberal demokrati som står i fokus även i denna studie. Det innebär att demokrati utmärks av fria och rättvisa val i vilka i princip alla vuxna ska ha rätt att delta. Dessutom krävs det ett antal civila och politiska fri- och rättigheter samt att de folkvalda ska ha den reella makten. Med utgångspunkt i denna demokratidefinition skiljer Nilsson på två liberala demokratimodeller: valdemokrati (som endast utmärks av någorlunda fria och rättvisa val) och Robert Dahls polyarkibegrepp (som även inbegriper politiska fri- och rättigheter).

Så långt rör sig Nilsson inom konventionell demokratiseringsteori, men sen för han in frågan om demokratins fördjupning och deltagardemokrati. Det är detta andra fokus som skiljer ut studien från majoriteten av konventionella demokratiseringsstudier. Deltagardemokratiska modeller existerar dock inte i dagens Latinamerika, åtminstone inte på nationell nivå. Intressanta deltagardemokratiska experiment finner man exempelvis på lokal nivå i delar av Brasilien, men detta diskuteras

inte vidare eftersom studien uteslutande handlar om den nationella nivån.

Dessutom ligger fokus på regimer och hur dessa förändras. Transition, "the interval between one political regime and another", handlar i praktiken om övergången från auktoritär regim till valdemokrati. Nilsson talar även om en andra transition som innebär antingen konsolidering av valdemokratin eller liberal deltagardemokrati. I linje med etablerad teori på området menar Nilsson att konsolidering av demokratin kan studeras i termer av beteenden, attityder och strukturer. Han är dock kritisk mot konsolideringsbegreppet eftersom det inte tar hänsyn till vilken demokratiform som konsolideras. För att undersöka vilken demokratiform som kan konsolideras måste vi studera aktörer och deras idéer, argumenterar Nilsson. I denna avhandling analyseras vänstern som kollektiv aktör respektive individuella vänsterledare som elitaktörer. Förutom de ovan refererade demokratimodellerna valdemokrati och liberal deltagardemokrati (eller polyarki) laborerar Nilsson alltså med en tredje demokratimodell: deltagardemokrati. Att enbart analysera aktörerna och deras idéer är dock inte tillräckligt, menar Nilsson. Vi måste även beakta strukturella förutsättningar för utveckling av olika demokratimodeller. I detta sammanhang tas tre olika strukturella förutsättningar upp, relaterade till militären, oligarkin och USA. Detta är i korthet den teori- och begreppsapparat som utgör avhandlingens analytiska ramverk.

Efter kapitel 5, som ger en historisk översikt över den latinamerikanska vänstern, följer den empiriska analysen. Kapitel 6 tar upp vänsterns roll under transitionen. I fallet Venezuela 1958 deltog vänsterns ledare i förhandlingar kring transitionen. Resultatet blev en valdemokrati

som senare utvecklades till en mer fördjupad liberal demokrati. I Chiles transitionsprocess 1983-90 deltog vänstern som kollektiv aktör, men militären kontrollerade transitionen till valdemokrati. El Salvador 1982-94 är ett exempel på en transitionsprocess där vänstern deltagit både som kollektiv aktör och genom individuella ledare i förhandlingar. Resultatet blev även här en valdemokrati med garantier för den auktoritära regimens företrädare. I det fjärde och sista fallet som analyseras i detta kapitel, Colombia 1956-58, deltog vänstern över huvud taget inte. Transitionen var en ren elituppgörelse som ledde till en valdemokrati. Utifrån dessa fall kan man dra slutsatsen att vänstern inte är nödvändig för transition, men att dess närvaro kan påverka demokratin bortom valdemokratin.

Det är därför befogat att gå vidare och analysera vänsterns roll i demokratins fördjupning, vilket görs i kapitel 7. Här analyseras två fall där vänstern i regeringsställning försökt införa deltagardemokrati med antikapitalistiska förtecken. I Chile under Salvador Allendes ledning 1970-73 ledde detta till en militärkupp och i Guatemala 1944-54 slutade processen med en amerikansk militär intervention. I två andra fall analyseras hur vänstern i opposition kämpat för deltagardemokrati och mot kapitalismen: Brasilien (före 2002 då Lula och arbetarpartiet kunde bilda regering) och El Salvador under 1990-talet. I kapitel 8 följer en analys av vänsterns roll för stabiliseringen av den liberala demokratin. De fall som tas upp är Costa Rica, Venezuela under 1950-1980-talen och Chile. Denna analys visar att det är möjligt att etablera och konsolidera liberal demokrati med socialdemokratisk prägel i Latinamerika.

I kapitel 9-10 förs så strukturperspektivet in i analysen. Strukturella hinder och

möjligheter relaterade till den ekonomiska eliten (storgodsägare och företagare), militären samt USA undersöks. Om transitionen kontrolleras av militären leder det till en "väktardemokrati" som innebär en strukturell begränsning för demokratins fortsatta utveckling och fördjupning. USA har ibland stött utvecklingen av liberal demokrati, men är alltid motståndare till en fördjupad deltagardemokrati. USAs roll som demokratifrämjare är underställd andra utrikespolitiska mål av ekonomisk och säkerhetspolitisk art.

Det avslutande kapitlet sammanfattar studiens slutsatser. Det kan konstateras att vänstern inte är avgörande för transition till valdemokrati. Förekomsten av en ekonomisk kris tycks vara en betydligt viktigare faktor. USAs inställning spelar också en betydelsefull roll. En vänster som står för liberal demokrati och socioekonomiska reformer kan trots allt spela en aktiv roll i såväl transition som konsolidering. Det är möjligt att etablera och konsolidera liberal demokrati med socialdemokratisk prägel i Latinamerika. Men det är inte möjligt att ändra en redan konsoliderad demokratimodell om inte elitaktörerna accepterar det. Det är de dominerande elitaktörernas acceptans som är avgörande.

Syfte och frågeställningar

Avhandlingens "övergripande syfte" anges vara att "analysera den latinamerikanska vänsterns roll under transitionen från diktatur till demokratiskt styre, samt dess betydelse på vägen mot en fördjupad och konsoliderad demokrati" (s 8). Lite längre fram presenteras det "primära syftet" som att empiriskt visa vilken roll vänstern som politisk aktör har under en demokratiseringsprocess mot en fördjupad demokrati (s 16). Detta antyder att den senare fasen i

demokratiseringsprocessen, d.v.s. demokratiens fördjupning, är viktigast och att transitionen ”från diktatur till demokratiskt styre” ska ses mer som en bakgrund. Betraktar man frågeställningarna och avhandlingens uppläggning i stort har dock inte transitionen en mer undanskymd position än demokratiens fördjupning. Tvärtom ägnas två och en halv frågeställning åt transitionsfasen, medan endast en och en halv frågeställning handlar om demokratiens fördjupning. Man får intrycket att Nilsson inlett studiet med en ganska konventionell fokusering på transitionsprocesser, men under arbetets gång blivit alltmer intresserad av demokratiens fördjupning. Det är absolut inget fel med det, men man kunde ha önskat en lite bättre precision och enhetlighet i formuleringen av syfte och frågeställningar. Detta intryck förstärks av att de frågeställningar som dyker upp i inledningen till det avslutande kapitlet delvis skiljer sig från de frågeställningar som formulerats i inledningskapitlet. Denna bristande överensstämmelse mellan inlednings- och avslutningskapitel är dock inget som allvarligt inverkar på analysen i sin helhet. Snarare är det en (av flera) indikationer på att författaren lidit av viss tidsbrist vid färdigställandet av slutkapitlet.

Metod

Val av fall

Val av fall för studien förtjänar en diskussion. Utgångspunkten var, som tidigare tagits upp, att få med fall med alla logiska kombinationer avseende vänsterns närvaro respektive frånvaro i transitionsprocessen som kollektiv aktör respektive genom individuella ledare. (Se figur 1 ovan.) När det gäller demokratiens fördjupning handlade det om fall där vänstern i regerings-

ställning respektive opposition arbetat för liberal demokrati respektive deltagardemokrati. (Se figur 2 ovan.) Kriterierna för urvalet är således klara. Vad som är oklart är hur hela universum av möjliga fall ser ut. De fall Nilsson väljer ut ter sig som väl valda utifrån de givna kriterierna men det förs inte i avhandlingen någon diskussion om vilka andra fall som hade kunnat väljas. Avsaknaden av en sådan diskussion gör det lite problematiskt att bedöma hållbarheten i avhandlingens generaliseringar. Förutom de fall som analyseras i avhandlingen nämns vänstern i Nicaragua, Guatemala och Mexico, men utan någon motivering till att dessa länder inte blir föremål för närmare studier. Ett viktigt land som Argentina, som sedan 2003 styrs av den populistiske men vänsterinriktade Nestor Kirchner, tas över huvud taget inte upp i boken. Inte heller Uruguay som styrs av en vänsterkoalition sedan 2004 eller Bolivia med en stark vänsteropposition (som kom till makten efter avhandlingens publicering) nämns. Flera andra aktuella fall hade kunnat tas upp i en region som under senare år upplevt en formidabel vänstervåg. Men denna helhetsbild framträder aldrig riktigt i avhandlingen trots att författaren uppenbarligen är mycket väl inläst på Latinamerikas politiska historia och onekligen greppar ett mycket brett empiriskt fält.

Urvalsproblematiken hade kunnat hanteras på ett ganska enkelt sätt om författaren helt enkelt listat alla tänkbara fall och utifrån detta motiverat de val han gjort utifrån de aktuella kriterierna. En utgångspunkt för en sådan lista skulle ha kunnat vara tabell 2 och 3 i avhandlingen som uppges innehålla förteckningar över demokratiska transitioner i Latinamerika 1918-1958 samt 1978 och framåt. Dessa tabeller är dock behäftade med en del

oklarheter (mer om det nedan) och används inte i syfte att diskutera val av fall.

Hur definiera vänstern?

Ett annat metodproblem, med konsekvenser för val av fall, är definitionen av "vänstern". "Vänstern" kan inte enbart definieras utifrån klassdimension eller ideologiska utgångspunkter, skriver Nilsson (s 108), men vilka andra kriterier är lämpliga att använda? I slutändan verkar det vara ideologiska kriterier som blir avgörande även för Nilsson (s 109). Grundläggande är att vänstern står till vänster om högern (s 108), något som närmast framstår som ett tautologiskt påstående. Åtminstone är det en så bred definition att alla positioner från Fidel Castros till Tony Blairs inkluderas. Nu gör Nilsson dock en avgränsning som till viss del snävar in fältet. Det är nämligen endast den demokratiska vänstern (liberaldemokratisk eller deltagardemokratisk) som är föremål för analysen (s 8, 14). Man kan dock fråga sig om avgränsningen mellan demokratisk och odemokratisk vänster är så glasklar och oproblematisk. Är exempelvis gerillagrupper som är beredda att använda våldsamma metoder per definition odemokratiska? I så fall exkluderas t.ex. zapatisterna i Mexiko och (i en annan kontext) ANC i apart-

heidregimens Sydafrika. Det ter sig inte heller självklart att hävda att sandinistregimen i Nicaragua under 1980-talet var odemokratisk, vilket författaren gör (s 227). Frågan om gränsdragningen mellan demokratisk och odemokratisk vänster samt den allmänna definitionen av vänstern borde ha diskuterats mer i avhandlingen.

Teori/begrepp och deras empiriska tillämpning

Liberal teori

Det ligger kanske nära till hands att anta att en avhandling om vänsterns roll i demokratiseringsprocesser skulle åtminstone delvis utgå från vänsterinriktad teorbildning, d.v.s. marxistiskt influerade perspektiv som bygger på en maximalistisk demokratidefinition, en bred analys av kampen för demokrati inom olika samhällssektorer och en fokusering på kapitalismens utveckling och klasstrukturer för att förklara demokratiseringsprocessen. Nilsson väljer dock ett konventionellt liberalt teoretiskt ramverk med en minimalistisk demokratidefinition, fokus på regimtransitioner och aktörer och deras idéer som de viktigaste förklaringsfaktorerna. (Se figur 3.)

Figur 3. Jämförelse mellan "vänster-teori" och Nilssons liberala teori.

"Vänster-teori"		Nilssons teori
Maximalistisk demokratidefinition		Minimalistisk demokratidefinition
Demokratisering relevant i alla samhällssektorer		Regimtransition
Kapitalismens utveckling, klasstrukturer		Aktörer och idéer

Vänsterns roll i demokratiseringsprocessen analyseras således med hjälp av ett teoretiskt ramverk som ligger mycket långt från ett vänsterperspektiv. Det behöver inte alls vara något fel med det. Det kan t.o.m. vara en poäng att förankra studien i konventionell liberal teoribildning, men studera en aktör som sällan får mycket uppmärksamhet i denna litteratur. Vad jag efterlyser är dock en diskussion om och tydlig motivering till avhandlingens grundläggande teoretiska perspektiv. Nilsson refererar på ett par ställen till marxistiskt influerade demokratiseringsforskare som Göran Therborn och Rueschemeyer, Stephens & Stephens (vilka han benämner "transitionsteoretiker" trots att de brukar karaktäriseras som strukturalister snarare än transitionsteoretiker), men dessa sätter inte några djupare spår i avhandlingen. Man kan fråga sig om slutsatserna om vänsterns roll i demokratiseringsprocesserna i Latinamerika blivit annorlunda om Nilsson valt en bredare demokratidefinition, fokuserat på demokratins substansfrågor och analyserat samhällsstrukturer utifrån ett mer "vänsterinriktat" perspektiv. Svaret är naturligtvis att det hade blivit en helt annan studie med andra slutsatser. Jag påstår inte att Nilsson borde ha genomfört denna studie istället, men det hade varit önskvärt med några reflektioner kring – och motivering till – valet av övergripande teoretiskt perspektiv.

Demokratisering

Det finns i avhandlingen en viss spänning mellan å ena sidan en ganska snäv, men konventionell syn på vad demokratisering är och å andra sidan en ambition att analysera demokratins fördjupning och deltagardemokratiska aspekter. I inledningen slås det fast att endast studier av regimförändringar är "demokratiseringsstudier".

Teorier om civilsamhället och politiska partier och normativ demokratiteori etc. inkluderas inte i denna forskningstradition (s 11). Det är ett påstående som rimmar illa med Nilssons egen analys av demokratins fördjupning och deltagardemokrati, för visst är det i allra högsta grad en "demokratiseringsstudie" vi har att göra med, trots de i vissa avseenden bredare perspektiven.

Demokratiseringsdefinitionen (s 68): "vägen mot att ständigt införa mera demokrati än tidigare", kan tolkas som en öppning mot mer substantiella eller maximalistiska demokratiseringsdefinitioner. Men Nilsson väljer ändå att hålla fast vid en konventionell syn som bygger på dikotomin diktatur – demokrati (jfr s 47). Detta antingen eller-tänkande framstår som mindre fruktbart än att analysera förändringar i graden av demokrati (vilket ju faktiskt görs i avhandlingen när demokratins fördjupning analyseras). Jag ställer mig för övrigt även något frågande till användningen av begreppet "diktatur". Vanligen reserveras begreppet diktatur för enväldiga styren där makten är koncentrerad hos en diktator. Många auktoritära regimer har inte denna karaktär.

Uppmärksamheten på deltagardemokratiska aspekter av demokratiseringsprocesser är lovvärd, men detta perspektiv begränsas av att studien avgränsats till att enbart behandla den nationella nivån (s 39). Deltagardemokratiska projekt handlar ju som bekant i första hand om den lokala nivån och när denna på förhand har definierats bort blir analysen ganska begränsad.

Transition, konsolidering, stabilisering, fördjupning

Avhandlingen innehåller en relativt rik och komplex begreppsapparat. Det hade

dock varit en fördel om teorikapitlen varit något stramare, med en klar fokusering på begrepp som verkligen används i den empiriska analysen och en något mer stringent begreppsanvändning. Transitionsbegreppet är tydligt definierat efter O'Donnell & Schmitter som "the interval between one political regime and another" (s 67), i praktiken en övergång från auktoritär regim till valdemokrati. Transitionen inleds när det finns tecken på en upplösning inom diktaturen och avslutas när valdemokrati införts (s 67). Detta är klart och tydligt. Något oklarare blir det när Nilsson även laborerar med en "andra transition" som består av konsolidering av valdemokratin eller liberal demokrati (polyarki) eller införande av deltagardemokrati (s 67). Jag anser att det är missvisande att tala om en andra transitionsfas. Innebär det verkligen en regimförändring om valdemokratin konsolideras? Och innebär konsolidering och demokratis fördjupning verkligen samma sak? Demokratins fördjupning är ju något kvalitativt annorlunda än konsolidering av valdemokrati och det skapar enligt min mening bara förvirring att baka ihop dessa båda processer under beteckningen "den andra transitionen".

En annan oklarhet i användningen av transitionsbegreppet är att transition till demokrati (helt rimligt) definieras som en tämligen specifik (och ofta relativt kortvarig) process, men trots det anges mestadels långa tidsintervall eller endast ett startår för transitionerna när dessa listas i tabell 2 och 3 (s 127, 128). Förklaringen till denna motsägelsefullhet är förmodligen att det som tas upp i tabellerna är demokratiska regimer – inte transitioner. Det faktum att Chiles transition som annars dateras 1983-1990 (s 132) i tabell 3 anges från 1990 och framåt (s 128) tyder på att så är fallet.

I kapitel 8 används även begreppet stabilisering (jfr s 83) utan någon tydlig definition. Liberalisering definieras med ett delvis felaktigt citat från O'Donnell & Schmitter (s 69), men återkommer sen inte i analysen. Det är viktigt att hålla isär begreppen liberalisering, transition, konsolidering, stabilisering och demokratis fördjupning. Här kunde man ha önskat sig något större precision i avhandlingen och framförallt en något mer selektiv begreppsgenomgång i teorikapitlen.

Demokratimodeller

Ett för demokratiseringsstudier innovativt drag är att arbeta med demokratimodeller som teoretiska idealtyper. Ett alternativt tillvägagångssätt hade varit att utgå från aktörernas demokratisyn (som den kommer fram i partiprogram etc.), d.v.s. arbetat rent empiriskt. Med de teoretiska idealtyperna finns det en risk att vissa partier och organisationer inte beskrivs på ett helt rättvisande sätt när de kanske tvingas in i teoretiska kategorier som de inte själva ansluter sig till. Det är framförallt den deltagardemokratiska idealtypen som inte alltid känns helt klockren i den empiriska analysen. Med den breda förståelsen av begreppet deltagardemokrati (som för övrigt får en relativt översiktlig teoretisk behandling med tanke på begreppets centrala position i avhandlingen) kategoriseras många tämligen disparata strömningar som deltagardemokratiska. Exempelvis är det ganska stor skillnad mellan den vänster som representeras av Hugo Chavez och zapatisterna. Distinktionen mellan statssocialism och frihetlig socialism försvinner med den breda och något diffusa deltagardemokratiska idealtypen. Ett annat problem är att kooperativa idéer som är viktiga för en stor del av dagens latinamerikanska vänster – och som rimligen är av stor deltagardemokratisk betydelse –

inte tas upp. Vidare saknar jag i den deltagardemokratiska diskussionen litteratur om sociala rörelser i Latinamerika (t.ex. Alvarez et al 1998) och demokratins fördjupning i Latinamerika (t.ex. Rindesfjäll 2005).

Aktörer eller strukturer?

Även om det framstår som en överdrift att påstå att aktör-strukturperspektivet har ignorerats inom demokratiseringsforskningen (s 2, 19, 241), är det mycket välkommet att Nilsson medvetet försöker tillämpa en aktör-strukturansats. Ett problem med det som ska vara den mer strukturellt orienterade delen av analysen är dock att det, som jag uppfattar det, även här i huvudsak blir en aktörsanalys. Oligarkin, militären och USA beskrivs både som aktörer och strukturella hinder, men någon mer djuplodande strukturell analys blir det inte fråga om, förmodligen p.g.a. att Nilsson saknar mer utarbetade teoretiska verktyg för strukturanalys.

Den i huvudsak aktörsinriktade analysen präglar således det mesta av avhandlingen även om en annan strukturell faktor plötsligt lyfts fram som betydelsefull i avhandlingens slutsatser (s 242). Här betonas att ekonomisk kris är en viktig faktor bakom transitionsprocesserna, men detta har inte analyserats teoretiskt eller empiriskt (förutom en kort diskussion på s 69-70).

Sammanfattande omdöme

Jag har i min kritiska granskning uppehållit mig vid vissa begreppsliga oklarheter och mindre utförligt motiverade metodologiska val. Dessa kritiska kommentarer

till trots är det ingen tvekan om att Martin Nilsson lämnat ett viktigt bidrag till svensk demokratiseringsforskning. Avhandlingen är en gedigen forskningsprodukt som präglas av vetenskaplig noggrannhet och systematik. Strukturen är tydlig och det är lätt att följa den röda tråden. Forskningsproblemet är intressant och Nilsson har valt en originell och fruktbar ansats. Avhandlingen är ordentligt förankrad i mycket av den relevanta litteraturen och präglas samtidigt av ett självständigt och kritiskt förhållningssätt till tidigare forskning. Nilssons metodologiska upplägg är djärvt, med systematiska jämförelser av många fall i hela Latinamerika över en lång tidsperiod. Resultaten är kanske inte speciellt förvånande eller nya, men det vetenskapliga bidraget ligger i studiens hela genomförande snarare än i slutsatserna. Problematismen av vilken form av demokrati som kan konsolideras är ett viktigt bidrag till demokratiseringsforskningen. Man kan bara hoppas att Nilsson får möjlighet att utveckla en del av dessa resonemang och presentera dem för en internationell läsekrets i någon lämplig tidskrift.

Referenser

- Alvarez, Sonia E., – Dagnino, Evelina – Escobar, Arturo (red), 1998. *Cultures of Politics – Politics of Cultures: Re-visioning Latin American Social Movements*. Boulder: Westview Press.
- Rindesfjäll, Teresia, 2005. *Democracy Beyond the Ballot Box: Citizen Participation and Social Rights in Post-Transition Chile*. Statsvetenskapliga institutet, Lunds universitet.

Prenumerera på Statsvetenskaplig tidskrift!
www.statsvetenskapligtidskrift.se

ÅRGÅNG 108 2006 NR 3

